بازدید شد
۱۳۸۲

بازرسی شد
۳۶ - ۴۷

کتابخانه مجلس شورای ملی
شماره ثبت کتاب ۱۸۵۳۹
۱۲۰۱۰
۹۲۷۵

۹۱۰۳ - ن

۹۲۷۵

خطی - فهرست شده
۹۲۷۵

www.ical.ir

www.ical.ir

www.ical.ir

[illegible]

www.ical.ir

۹

ع

حاشیه بر مطول و کون

سه

www.ical.ir

۱۰

www.ical.ir

بسند معتبر منقولست از حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام که پدرم امام محمد باقر علیه السلام
بمن گفت ای فرزند گرامی البته در هر شب دهه
اول ذی الحجه دو رکعت نماز بجا آور در میان
شام و نماز خفتن و در هر رکعت یکمرتبه سوره
حمد و سوره قل هو الله و این آیه را بخوان و واعدنا
موسی ثلثین لیلة و اتممناها بعشر فتم میقات
ربه اربعین لیلة و قال موسی لاخیه هرون
اخلفنی فی قومی و اصلح و لا تتبع سبیل
المفسدین چون چنین کنی با حاجیان در
ثواب حج شریک خواهی بود هر چند بحج نروی

نقد فرزاد الملی در خرم فقط

بسم الله الرحمن الرحيم

منطق كل منطيق بنشر محامده خليق وذكر مدائحه حقيق وبسط
فوائده يليق بتصور ذاته محال وان كان للتصديق في صفاته
مجال لكليات الامور وجزئياتها بتعذر والانواع الاجناس
وفصولها بتدبيره المنزه عن الاغراض المقدس عن
الاعراض معبود غير محدود ومعلوم غير مرسوم اليه الاقضية
والاحكام وعليه الاقيسة في الانتظام وصلواته على محمد خير
الانام وضوء الظلام ووابل الغمام وعلى آله العظام الائمة
البررة الكرام اما بعد فيقول الفقير الى الله الغني محمد
بن شريف الحسيني اصلح الله حاله ونور بحقائق معرفته
باله هذه لجهة جواد المنطق غرة غراء في قلادته درة

بيضاء وياقوتة حمراء حققت مقاصد الميزان في
تنقيح البيان وتوضيح التبيان فطوبى لمن اتقنها الاستظهار
واتقنها لا استحضار فكل ذلك للاجر الجزيل والذكر
الجميل وهو حسبي ونعم الوكيل اعلم ان للنفس الناطقة
الانسانية باعتبار ما يخصها قوتين عاقلة وعاملة فالعاقلة
قوة ينتقش فيها صور الاشياء على نحو ما ينطبع في المرآة
لكن المرآة لا يحصل فيها الا صور بعض المحسوسات اعني
المبصرات والقوة المدركة الانسانية ينتقش فيها
صور جميع الاشياء من المحسوسات والمعقولات و
تلك القوة تسمى ذهنا وذلك النقش علما والمحسوس
ما يدرك باحد الحواس الخمس الباصرة والسامعة والشامة و
والذائقة واللامسة والمعقول ما لا يمكن ادراكه بها
فالعلم اما تصور واما تصديق لان الصورة الحاصلة
ان كانت صورة النسبة ايجابا او سلبا فتصديق
والا فتصور سواء كان واحدا كتصور الانسان وحده
او متعددا بلا نسبة كتصور الانسان والكاتب او مع النسبة

ناقصة تقييدية كتصور حيوان ناطق وغلام زيد او تامة غير
خبرية كتصور اضرب او خبرية شك فيها فان ذلك كله
من قبيل التصور لخلوه من الحكم وكذا الاجزاء الشرطية
فصل فسنعرف فيما بعد ان النسبة ايجابا كانت او سلبا
على ثلثة اوجه حملية نحو الانسان كاتب الانسان ليس بكاتب
واتصالية نحو ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس ان
كانت الشمس طالعة فالليل موجود وانفصالية مثل اما ان
يكون العدد زوجا او فردا ليس اما ان يكون العدد زوجا
منقسما الى المتساويين فادراك هذه النسب الثلث يصدق
ويسمى حكما ايضا وادراك ما سواها تصور تنبيه واذا كان
التصديق ادراك النسبة ايقاعا او انتزاعا توقف على ثلث
تصورات تصور المنسوب اليه والمنسوب به والنسبة الثبوتية
بينهما اما الاولان فلتوقف النسبة على المنتسبين واما الثالث
فليمكن ايقاعها او انتزاعها لكن لا شيء منها داخل في
التصديق عند اهل التحقيق وقال الامام ومتابعوه التصديق
هو المجموع المركب منها ومن الحكم المسند لا لانه بان التصديق

هو العلم بالقضية ويندرج فيه هذه الامور الاربعة واجيب
بان تقسيم العلم الى التصور والتصديق وتميز كل منهما
بالكاسب على حدة حياله يرد عليه منع ان التصديق ليس ما
ذكره بل هو العلم بالحكم منها فصل كل واحد من التصور والتصديق
ينقسم الى ضروري لا يحتاج في حصوله الى نظر وكسب كتصور
الحرارة والتصديق بان النار حارة ونظري يحتاج
في حصوله اليه كتصور النفس والتصديق بان العالم حادث
فصل نظري كل قسم يمكن تحصيله من ضروريه بالفكر وهو
ترتيب المعلومات لتحصيل المجهولات كترتيب الحيوان والناطق
المعلومين لتحصيل الانسان المجهول وترتيب المقدمتين
المعلومتين كقولنا العالم متغير وكل متغير حادث لتحصيل
النتيجة المجهولة كقولنا العالم حادث فصل امتياز
الانسان عن ساير الحيوان ليس الا بانه يمكنه تحصيل
المجهول من المعلوم بطريق النظر فمن الواجب على كل من
يدعي الانسانية ان يعرف الفكر وشرائط صحته
وجهات فساده حتى يتمكن من تحصيل المجهولات من المعلومات

على وجه الصواب الا المؤيدين من عند الله بالنفوس القدسية فانهم يعلمون المطالب من غير افتقار الى النظر في المبادي الآن هذا اذا بينا في الاحتياج الى المنطق كما ان استغناء البدوي من النحو لا ينفي الاحتياج اليه **فصل** التصورات المرتبة تسمى قولا شارحا ومعرفا والتصديقات المرتبة تسمى حجة ودليلا فلهذا كان للمنطق طرفان ولا يرتاب في ان الايصال انما هو بالمعاني ولا مدخل للالفاظ فيه فالمنطقي لا يحتاج الى النظر في اللفظ من حيث هو منطقي لكن لما كان الافادة والاستفادة بالالفاظ والعبارات وجب عليه النظر فيها من حيث دلالتها على المعاني **فصل** الدلالة هي كون الشيء بحيث يلزم من العلم به العلم بشيء آخر فالاول دال والثاني مدلول والوضع تخصيص شيء بآخر متى علم الاول فهم الثاني منه فالعلم بالوضع يكون من اسباب الدلالة وتنقسم الدلالة بحكم الاستقراء على ثلثة اقسام اولها الوضعية وهي ما تكون بسبب الوضع وتكون في الفاظ كدلالة لفظ

زيد على ذاته

زيد على ذاته وفي غيرها كدلالة الدوال الاربع على معانيها وثانيها العقلية وهي التي يقتضيها العقل وهذه ايضا تكون في الالفاظ كدلالة اللفظ المسموع من وراء الجدار على وجود اللافظ وفي غيرها كدلالة الاثر على المؤثر وثالثها الطبعية وهي التي يقتضيها الطبع باقتضائه ما يدل من اللفظ فالاوليان تستندان الى الوضع والعقل لاقتضائهما ذاتي الدلالتين والثالثة تستند الى الطبع لاقتضائه وجود الدال مع الدلالة **فصل** المعتبر من هذه الاقسام الخمسة هو الدلالة اللفظية الوضعية لانها طريق المعتاد في تفهيم المعاني وتفهيمها وتحصر هذه الدلالة بحكم العقل في المطابقة والتضمن والالتزام والمطابقة دلالة اللفظ على تمام مسماه من حيث هو كذلك كدلالة لفظ الانسان على مجموع الحيوان الناطق والتضمن دلالته على جزء مسماه من حيث هو كذلك كدلالة لفظ الانسان على الحيوان فقط او على الناطق فقط اعني في ضمن دلالته على المجموع والالتزام وهي دلالته على الخارج من مسماه اللازم له ذهنا من حيث هو كذلك

كدلالة الانسان على قابل صنعة الكتابة اعني في ضمن
دلالته على المسمى الملزوم **فصل** المطابقة وضعية
صرفة بلا مدخلية من العقل بخلاف الآخرين فانهما ايضا بمحض
الوضع بل بدخل من العقل وهو ان فهم الكل موقوف
على فهم الجزء وفهم الملزوم موقوف على فهم اللازم فلذلك
اتفقت الكل على تخصيص الاولى بالوضعية واختلف
فيهما فعدهما المنطقيون من الوضعية واهل البيان
والاصوليون من العقلية فكل يصطلح على ما يناسب
فن واشتراط العرف الاولى في الثالثة اللزوم العقلي
الكلي على ما يليق لعموم قواعدهم وثباتها واهل البيان
والاصول اعتبروه اعم من العقلي بل يكفي عندهم
اللزوم في الجملة لان مطمح نظرهم ليس الا امكان فهم
المعاني من اللفظ وذلك قد يحصل بالدلالة سواء كانت
كلية لا يتخلف فيها الدال عن المدلول او جزئية **فصل**
اذا كان مسمى اللفظ بسيطا غير ملزوم للازم ذهنا
فهناك يتحقق المطابقة دونهما لكن يمتنع ان يتحققا دونها

لانهما

لانهما تبعا لها كما انكشفناه في تعريفهما وان كان البسيط
ملزوما لذلك فهناك يكون التزام بلا تضمن وان كان
المسمى مركبا غير ملزوم فيكون هناك تضمن بلا التزام
فاللفظ حقيقة في الدلالة الاولى ومجاز في الآخرين
فصل يحتاج الى قرينة صارفة ومعينة وقد يجتمعان في واحد
ان اتحد مسمى اللفظ فمفرد والا فمشترك ويحتاج في
كل من معانيه الى قرينة معينة كلفظ العين وان وضع
لفظان لمسمى واحد فهما مترادفان كالانسان والفرس
فصل الدال بالمطابقة ان قصد بجزء منه دلالة على
جزء معناه المقصود فهو مركب كرامي الحجارة و
الا فمفرد وهو اربعة اقسام اولها ما لا جزء له كهمزة
الاستفهام وثانيها ما له جزء ولا دلالة كذلك
الجزء اصلا كزيد وثالثها ما له جزء ولذلك الجزء دلالة
لكن على جزء المعنى المقصود كعبد الله علما ورابعها ما له
جزء ولذلك الجزء دلالة على جزء المعنى المقصود
لكن لا يكون تلك الدلالة مقصودة كالحيوان الناطق

اي في التضمن والالتزام لكون اللفظ المستعمل في معناه الموضوع له لم يتجاوز

علما على الانسان فصل اللفظ المفرد ان لم يستعمل
معناه بالمفهومية اعنى لم يصلح محكوما عليه ولا به فاداة
وان استعمل فان صلح محكوما عليه فاسم والا فكلمة فصل
اللفظ المركب تام ان صح سكوت المتكلم عليه بمعنى ان
المخاطب لا يبقى له انتظار يعتد به كما يكون مع المسند اليه
بدون المسند وعكسه والا فناقص والتام ان احتمل الصدق
والكذب يسمى خبرا وقضية وهذا هو العمدة فى باب التصديقات
وان لم يحتمل يسمى انشاء سواء دل بالوضع على طلب كالامر
والنهى والاستفهام او لم يدل كالتمنى والتعجب والنداء
وامثالها فهذا القسم اعنى الانشاء انما يظهر فائدته
فى المحاورات والناقص تقييدى ان تقيد فيه
الاول بالثانى اضافة نحو غلام زيد او وصفا نحو حيوان
ناطق وهذا هو العمدة فى باب التصورات والا فغير
تقييدى نحو خمسة عشر وفى الدار وهذا مباحث الالفاظ
على ما يليق بالمقام ولما توقف التصديق على التصور كما عرفت
قدمنا بيان اكتساب التصورات على التصديقات فصل

كل

كل متصور من حيث هو متصور اما ان يمتنع عن الشركة فيه
بين كثيرين وهو الجزئى الحقيقى كزيد او لا يمتنع وهو الكلى
كالانسان وكل واحد من تلك الكثرة يسمى فردا وجزئيا
اضافيا له والجزئى الاضافى قد يكون جزئيا حقيقيا
كزيد بالقياس الى الانسان وقد لا يكون جزئيا حقيقيا
بل كليا فى نفسه وجزئيا اضافيا بالقياس الى كلى آخر
كالانسان بالنسبة الى الحيوان والحيوان بالنسبة الى الجسم
النامى والجسم النامى بالقياس الى الجسم والجسم بالقياس الى
الجوهر فصل الكلى اذا قيس الى حقيقة ما تحته من الافراد
فاما ان يكون عينها او جزءا منها او خارجا عنها فالاول
يسمى نوعا حقيقيا كالانسان فانه تمام ماهية زيد
وبكر وعمرو ولا تمايز الا بالعوارض المشخصة الخارجة عن
ذاتها واذا كان النوع تمام حقيقة افراده فيكون
افراده متفقة الحقيقة فاذا سئل عن احدها او
عن جميعها بما هو صلح النوع جوابا كما اذا قيل ما زيد او
ما عمرو وبكر كان الجواب الانسان فالنوع كلى مقول على

امور متفقة الحقیقة فی جواب ما هو والثانی ذاتیا وینحصر فی
الجنس والفصل لانه اذا کان تمام المشترک بین حقیقة افراده
ونوع ما من الانواع یسمی جنسا والمراد بتمام المشترک ان
لا یکون بینهما شیء مشترک سواه او سوی ما یدخل فیه
کالحیوان فانه تمام المشترک بین حقیقة الانسان والفرس
لانهما وان اشترکا فی ذاتیات کثیرة کالجوهر وقابل
الابعاد والنامی والحساس والمتحرک بالارادة الا ان
الحیوان عبارة عن مجموعها ولما کان الجنس تمام المشترک
بین حقایق مختلفة فاذا سئل عن تلک الحقایق
المختلفة بما هو صلح جوابا کما اذا قیل ما الانسان والفرس
کان الجواب هو الحیوان لان السؤال ح عن تمام
الحقیقة المشترکة بینهما وهو الحیوان لکنه اذا سئل
عن الانسان وحده بما هو کان سؤالا عن تمام الحقیقة
المختصة وهو الحیوان الناطق دون الحیوان فقط فلذا
لم یصلح جوابا فالجنس اذا الکلی مقول علی امور مختلفة
الحقایق فی جواب ما هو والنوع الواحد قد یکون له

اجناس

اجناس متعددة ومتفاوتة بعضها اعم من بعض کالانسان
فان الحیوان جنس له وفوقه الجسم النامی وفوقه الجسم وفوقه الجوهر
وح ما کان تمام المشترک بین جمیع المشارکات فیه
فقریب کالحیوان فانه تمام المشترک بین الانسان وبین
جمیع ما یشارکه فی الحیوانیة وما کان تمام المشترک
بالنسبة الی بعضها فبعید ومراتب البعد مختلفة وضابطة
ان ینظر الی المشارک الباقی من الجنس فان کان واحدا
فبعید بمرتبة واحدة والجواب ح اثنان وان کان
اثنین فبعید بمرتبتین والجواب ثلثة وعلی هذا فرتبة الجواب
ابدا تزید علی مراتب البعد بواحد وابعد الاجناس
یسمی جنس الاجناس والعالی کالجوهر واقربها یسمی السافل
کالحیوان والتی بین العالی والسافل تسمی اجناسا
متوسطة کالجسم النامی والجسم هذا اذا کان الذاتی تمام
المشترک وان لم یکن کذلک یسمی فصلا لانه یمیز
الحقیقة النوعیة عما سواها تمیزا ذاتیا سواء لم یکن
مشترکا اصلا کالناطق المخصوص بالحقیقة الانسانیة

مثل الفرس والبقر والغنم والحمار والابل فای واحد من هذه الانواع [illegible] الانسان [illegible] وسائل عنهما [illegible] کان الجواب هو الحیوان

الجنس [illegible]

[illegible]

فيميز ما عن جميع الماهيات ويسمى فصلا قريبا او كان
مشتركا ولم يكن تمام المشترك كالحساس فانه ايضا
يميز الحقيقة الانسانية لكن عن بعض الماهيات
فيكون فصلا ايضا وبالجملة الفصل مميز جوهري فهو كلي يقال
في جواب اي شيء هو في جوهره واعلم ان للنوع معنى آخر
ويسمى ح نوعا اضافيا وهو ما يقال عليه وعلى غيره الجنس
في جواب ما هو قولا اوليا كالانسان فانه يقال عليه وعلى
الفرس مثلا الحيوان في جواب ما هو والنوع الاضافي قد يكون
نوعا حقيقيا كما ذكرنا من الانسان وقد لا يكون كالحيوان
فانه نوع الجسم النامي وهو نوع الجسم وهو نوع الجوهر والثالثة
اعني الخارج عن حقيقة ما تحته من الافراد فاما ان
يختص بحقيقة واحدة ولا يوجد في غيرها وتسمى
خاصة وهي تميز الماهية عما سواها تميزا عرضيا
فهي كلية يقال في جواب اي شيء هو في عرضه كالضاحك
بالنسبة الى الانسان او لا يختص بحقيقة واحدة
بل يوجد في حقيقتين فصاعدا ويسمى عرضا عاما كالماشي

المشترك بين انواع الحيوانات فقد بان مما تقدم ان الكليات
خمس نوع وجنس وفصل وخاصة وعرض عام فصل المعرف
وقد عرفت حقيقته اربعة اقسام حد تام وهو ما تركب من
الجنس والفصل القريبين كالحيوان الناطق في تعريف الانسان
وحد ناقص وهو ما تركب من الجنس البعيد والفصل القريب
كالجسم النامي الناطق في تعريف الانسان ورسم تام وهو
ما تركب من الجنس القريب والخاصة كالحيوان الضاحك للانسان
وقد اطلق بعضهم في الجنس وليس بجيد ورسم ناقص وهو ما تركب
من الجنس البعيد والخاصة كالجسم النامي الضاحك او الجسم
الضاحك او الجوهر الضاحك للانسان وقد يتركب من
العرض العام والخاصة كالموجود الضاحك للانسان
اعلم ان الحد يرادف المعرف ويتناول الاقسام الاربعة
عند الاصوليين وارباب العربية وقد فصلناه في درة
المنطق فصل ينبغي ان يقدم الاعم ذاتيا او عرضيا
على الاخص ذاتيا او عرضيا في التعاريف تسهيلا
وان يحترز عن الالفاظ الغريبة والمشتركة والمجازية

والاضمار والتكرار مما يلتبس في الفهم الا اذا وجد قرينة
جلية على المراد فانها حينئذ في حكم الحقائق **فصل** تعريف
الحقائق الموجودة في الخارج كالانسان والفرس متعسر بل
متعذر وذلك لصعوبة التفرقة بين الذاتيات والعرضيات
من الجنس والعرض العام والفصل والخاصة واما تعريفات
المفهومات الاعتبارية الاصطلاحية والتميز بين اجناسها
واعراضها العامة وبين فصولها وخواصها فهو على
طرف الثمام **فصل** واذا فرغنا من مباحث التصورات
فالان حان الاخذ في التصديقات وان ركنا
ان المعرف لا بد فيه من تقديم باب ايساغوجي اي
بيان مبادئه التاليفية من الكليات الخمس كذلك
الدليل لا بد فيه من تقديم بيان القضايا واحكامها
لتركب الدليل منها فنقول القضية قول يصح ان
يقال لقائله انه صادق او كاذب فهي في الحقيقة
تتركب من اشياء اربعة المحكوم عليه وبه والنسبة الحكمية
والحكم ايجابا او سلبا فان قيل عرفني الفرق بين الاخيرين

قلنا يلوح الفرق بينهما في الشك فان النسبة الحكمية حاصلة
فيه لان التردد ليس الا فيها دون الحكم اذ لا ايجاب ولا
سلب في الشك والقضية ثلثة اقسام حملية ومتصلة
ومنفصلة لان طرفيها اما مفردان او في حكمها وهي الحملية
نحو زيد كاتب ليس بكاتب زيد ابوه قائم او غير مفردين
ولا في حكمها فان حكم باتصالها او سلبه فهي متصلة نحو
ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس ان كانت
الشمس طالعة فالليل موجود وان حكم بانفصالها او سلبه
فهي منفصلة نحو هذا العدد اما زوج او فرد وليس اما ان
يكون هذا العدد زوجا او مركبا من الواحد **فصل** اطلاق
الحملية والمتصلة والمنفصلة على الموجبات من المناسبة
واما اطلاق هذه الاسامي على السوالب فلمشابهتها
الموجبات في الاطراف ولا تظنن ههنا تقليبا
فتلتزم ما لا يلزمك لان الاطراد في وجه التسمية غير
واجب فيكفي في الاطلاق على كل الافراد وجود
المناسبة في بعضها فان المناسبة مع بعض الكل

مناسبة مع الكل في الحجة الا انه يبقى في الكلام ان يلغوا
اعتبار المناسبة بين السؤال والجواب قد [illegible] فانه
في ذروة سنام الغموض والدقة فصل المحكوم عليه في الحملية
يسمى موضوعا والمحكوم به محمولا واللفظ الدال على المورد
والوارد اعني النسبة الحكمية والحكم يسمى رابطة نحو
هو في زيد قائم وقيل فيه نظر لان الراجع عين المرجع
فهو ذات زيد بل الرابطة هي الهيئة التركيبية
في زيد قائم ونحو الكسرة في زيد جنين ونحو است
في زيد قائم است وبالجملة كل ما دل على الربط فهي
رابطة والمحكوم عليه في الشرطية يسمى مقدما والمحكوم
به يسمى تاليا فصل موضوع القضية الحملية ان كان
جزئيا حقيقيا يسمى شخصية ومخصوصة نحو زيد كاتب
ليس بكاتب وان كان كليا فان كان الحكم على نفس الكلية
يسمى طبيعية نحو الحيوان جنس والناطق فصل والانسان
نوع وقيل امثال هذه عامة لان سبب ثبوت
الاحكام المذكورة لهذه الطبايع انما هو كليتها وعمومها ورد بان

الحكم فيها على الطبايع العامة ويكفي هذا في كونها طبيعية ولو لم
يلحظ في كل قضية ما هو مبدأ الحمل فيها ويسمى باعتباره
لم ينحصر القضايا في عدد وان كان الحكم فيها على ما صدق
عليه الطبيعة الكلية فان بين كمية ما عليه الحكم من الافراد
يسمى محصورة ومسورة وهي اربعة موجبة كلية وجزئية
وسالبة كلية وجزئية وان لم يتبين فهي مهملة وهي في
قوة الجزئية اي تتلازمان صدقا فصل القضايا الشخصية
والطبيعية لا اعتبار لها في العلوم والمهملة كالجزئية
والقضايا المعتبرة محصورة في المحصورات الاربع
فصل حرف السلب ان صار جزءا من محمول القضية
سميت معدولة نحو زيد لا كاتب والا سميت محصلة
نحو ليس بكاتب فصل نسبة المحمول الى الموضوع ايجابا
كانت او سلبا قد تكون بالضرورة وهي استحالة
الانفكاك بينهما نحو بالضرورة كل انسان حيوان بالضرورة
لا شيء من الانسان بحجر وتسمى ضرورية مطلقة وقد
تكون بسلبهما من كلا جانبي الايجاب والسلب وتسمى ممكنة

خاصة نحو كل انسان كاتب بالامكان الخاص ولا شيء من
الانسان بكاتب بالامكان الخاص ولا فرق بين موجبها
وسالبها في المعنى وقد تكون بسلبها من الجانب المخالف
للحكم وتسمى ممكنة عامة نحو كل انسان كاتب بالامكان
العام اى سلب الكتابة عنه غير ضروري ولا شيء من الانسان
بكاتب بالامكان العام اى ثبوت الكتابة له غير ضروري
وقد تكون بالدوام من غير اعتبار ضرورة كمثالي الضرورة
تسمى دائمة مطلقة وقد تكون بالفعل وتسمى مطلقة
عامة نحو الانسان كاتب ليس بكاتب **فصل** عكس الحملية
تبديل طرفيها مع بقاء الكيف والتصديق اى اذا
صدق الاصل وجب صدق العكس لانهما صادقان
فالموجبتان تنعكسان الى الموجبة الجزئية مثلا اذا
صدق كل انسان حيوان صدق بعض الانسان
حيوان وذلك لتلاقي الطرفين في ذات الموضوع
مع جواز عموم المحمول فلا يصدق الكلي في العكس و
السالبة الكلية تنعكس كنفسها مثلا اذا صدق

انما سميت مطلقة لانه اطلقت ولم يقيد الحكم فيها بدوام او ضرورة او غير ذلك وعامة لانها اعم من اكثر القضايا المذكور

بالضرورة لا شيء من الانسان بحجر صدق بالضرورة لا شيء
من الحجر بانسان والجزئية لا تنعكس لصدق ليس بعض
الحيوان بانسان وكذب ليس بعض الانسان بحيوان
فصل نقيض القضية قضية تخالفها في الايجاب و
السلب على وجه يستلزم صدق احديهما لذاته كذب
الاخرى وكذب احديهما لذاته صدق الاخرى ونقيض
السالبة الكلية الموجبة الجزئية **فصل** المتصلة لزومية
ان كان اتصال ما بين طرفيها او سلبه عن ضرورة والا
فاتفاقية والمنفصلة حقيقية ان انفصل طرفاها صدقا
وكذبا كما بين زوجية العدد وفرديته ومانعة جمع ان
انفصلا صدقا فقط نحو هذا الشيء اما شجر واما حجر فانه
لا يجوز صدقهما ولكن يجوز كذبهما كان يكون انسانا
مثلا ومانعة خلو ان انفصلا كذبا فقط نحو اما ان يكون
زيد في البحر او لا يغرق فانه يجوز صدقهما ولكن يمتنع
كذبهما والا لزم ان يغرق ولا يكون في البحر **فصل**
عكس الشرطية وتناقضها يعرفان بالمقايسة على الحملية

فلا افتقار الى الاعادة فى الافادة **فصل** الحجة على ثلثة
انواع الاول القياس وهو ان يستدل بالكلى على
الجزئى نحو كل انسان حيوان وكل حيوان جسم فكل
انسان جسم الثانى الاستقراء وهو الاستدلال
بالجزئيات المستقرأة على الكلى فان كان تاما يسمى قياسا
مقسما وافاد اليقين كالقياس والا افاد الظن
الثالث التمثيل ويسميه الفقهاء قياسا وهو ان يستدل
الجزئى على جزئى لاشتراكهما فى علة الحرمة وهى
الاسكار وهو كالاستقراء الناقص لا يفيد الا ظنا
فالعمدة فى تحصيل المطالب التصديقية هو القياس ورسموه
بانه قول مؤلف من قضايا متى سلمت لزم عنها
لذاتها قول آخر وهو استثنائى ان كانت النتيجة
او نقيضها مذكورة فيه بالفعل والا فاقترانى
فصل الاقترانى يتألف من الحمليات الصرفة
ومن الشرطيات المحضة ومن الحملية والشرطية
معا فالاول اظهر فاقتصرنا عليه واحلنا الباقى الى

المقايسة

المقايسة فنقول حدود القياس ثلثة الاصغر والاكبر
والاوسط ومقدماه الصغرى والكبرى واقترانهما فى
الكيف والكم يسمى ضربا وقرينة والهيئة الحاصلة من
وضع الاوسط عند الطرفين بحسب تقديمه عليهما وتأخيره
عنهما او تقديمه على احدهما وتأخيره عن الآخر تسمى شكلا
والاشكال المنعقدة اربعة لانا اذا جهلنا نسبة
المحمول الى الموضوع فى القضية المطلوبة وسطنا ما نعلم
انتسابه الى كل واحد منهما استخصالا للنسبة المجهولة
المطلوبة من النسبتين المعلومتين فان كان الاوسط
محمول الاصغر وموضوع الاكبر فهو النظم الطبيعى
المسمى بالشكل الاول وهو معيار العلوم المنتج بالذات
وان كان على عكس ذلك فهو الشكل الرابع وان
كان محمولا لهما فهو الثانى وان كان موضوعا لهما
فهو الثالث **فصل** يشترط فى انتاج الاول ايجاب
الصغرى وكلية الكبرى ليندرج الاصغر فى الاوسط
ويتعدى الحكم منه اليه والضروب المنتجة فيه اربعة

وينتج المطالب الاربعة الاول الموجبتان الكليتان
النتيجة موجبة كلية الثاني الموجبة الجزئية مع موجبة
كلية والنتيجة موجبة جزئية الثالث الموجبة الكلية
مع السالبة الكلية والنتيجة سالبة كلية الرابع
الموجبة الجزئية مع السالبة الكلية والنتيجة السالبة
الجزئية ويشترط في انتاج الثاني اختلاف
مقدمتيه كيفا وكلية كبراه كما والضروب المنتجة
فيه اربعة الاول الموجبة الكلية مع السالبة الكلية
والنتيجة السالبة الكلية وكذا عكسه في النتيجة
وهو الثاني الثالث الموجبة الجزئية مع السالبة
الكلية والنتيجة سالبة جزئية الرابع السالبة
الجزئية مع الموجبة الكلية والنتيجة سالبة جزئية
فقد بان ان الشكل الثاني لا ينتج الا السلب
جزئيا او كليا ويشترط في انتاج الثالث ايجاب
الصغرى وكلية احد المقدمتين والضروب

المنتجة

المنتجة فيه ستة ثلثة ينتج الايجاب الجزئي وثلثة ينتج
السلب الجزئي فالتي ينتج الايجاب الموجبتان الكليتان
والموجبة الجزئية مع الموجبة الكلية وعكسه والتي ينتج السلب
الموجبة الكلية مع السالبة الكلية والموجبة الكلية
مع السالبة الجزئية والموجبة الجزئية مع السالبة
الكلية والشكل الرابع بعيد عن الطبع جدا فطويناه
طيا **فصل** والاستثنائي قد يتركب من متصلة
ويشترط ح ان تكون موجبة كلية لزومية حتى يستلزم
فيها وضع المقدم وقد يتركب من منفصلة ويشترط
ح ان تكون موجبة كلية عنادية حتى يستلزم فيها
وضع احدهما رفع الآخر وبالعكس فان كانت
حقيقية انتج فيها الرفع الوضع وبالعكس وان كانت
مانعة الجمع انتج فيها الوضع الرفع ولم ينتج فيها الرفع
الوضع لجواز الخلو عنهما وان كانت مانعة الخلو كان
الحال على عكس ذلك لجواز اجتماعهما صدقا وعليك
بتفحص الامثلة تمت الغرة الغراء
في وقت الضحى يوم الثلثا ١٧
شهر ذي القعدة الحرام
سنة ١١١٩

بسم الله الرحمن الرحيم
احق منطق نطق به اللسان او سبق اليه العقول والاذهان
حمد من وجب وجوده وعم افضاله وجوده امتنع تصور
ذاته وان امكن التصديق بصفاته ثم الصلوة على سيد
ولد آدم ومن زين بجماله وعلى الائمة من آله المهتدين
بانوار السالكين لاطواره فيقول الفقير
الى الله الغني محمد بن شريف الحسيني اصلح الله حاله ونور
بحقايق معرفته باله قد عمل لاجلي فيما سلف والدي
شيخي الشريف الشريفي قدس الله سره رسالة
في الاصول المنطقية هي لعمري لب فنهم وبهجة مذاهبهم

بسمله

واقوالهم الا انها اتفقت فارسية والى لما رأيت
طباع الطلاب قد انست بفهم المعاني من بحث الالفاظ
العربية اذ ح يفرق اللفظ عن المعنى بالتفرقة
الجلية حاولت تعريبها بما يهدي الشرور ويشرح
له الصدور مضيفا اليها فوائد مما يعول عليها وما توفيقي
الا بالله عليه توكلت واليه انيب ورتبتها على مقدمة و
مقصدين وخاتمة اعلم ان الصورة الحاصلة المسماة
بالعلم في القوة العاقلة المسماة بالذهن ان كان
خاليا عن الحكم سمي تصورا كما اذا تلفظت بالانسان
فارتسم معناه في ذهنك وان كان مع الحكم
اسناد امر الى آخر ايقاعا ويسمى ايجابا كقولنا
الانسان كاتب او انتزاعا ويسمى سلبا كقولنا

الانسان

الانسان ليس بكاتب وكل من التصور والتصديق ان
حصل من غير افتقار الى الفكر يسمى بديهيا وضروريا
كتصور الحرارة والتصديق بان النار حارة وان حصل
مع الافتقار اليه يسمى كسبيا ونظريا كتصور الروح
التصديق بان العالم حادث والفكر هو ترتيب المعلومات
على وجه يؤدي الى العلم بالمجهول فان كان تصوريا فتلك
المعلومات المرتبة يسمى قولا شارحا ومعرفا وان كان
تصديقيا فتلك المعلومات المرتبة يسمى حجة ودليلا مثال
الاول كما اذا علمت معنى الحيوان ومعنى الناطق علما
بهما متفرقين فجمعتهما ثم رتبتهما بان قدمت الاعم
على الاخص فقلت حيوان الناطق حصل من ذلك
ما لم يكن حاصلا وهو تصور الانسان ومثال الثاني

كما اذا علمت العالم متغير وكل متغير حادث على ما وصفناه
فى المعرف فجمعتها ورتبتها حصل منه العلم بان العالم
حادث
كل متصور من حيث انه متصور
ان امتنع عن الشركة بين كثيرين فهو جزئى حقيقى كذات
زيد وان لم يمتنع فهو كلى كمفهوم الانسان و
تلك الكثرة المشتركة فيه تسمى افراد او جزئيات اضافية
له كزيد وعمرو وبكر ثم الكلى اذا قيس الى افراده فاما ان
يكون عين حقيقتها كالانسان ويسمى نوعا او جزء
حقيقتها وح ان كان تمام المشترك بينها وبين ماهية
اخرى كالحيوان فانه تمام المشترك بين الانسان
وساير الحيوانات سمى جنسا وان لم يكن تمام المشترك
كذلك فصلا سواء لم يكن مشتركا اصلا كالناطق او كان

مشتركا

مشتركا ولم يكن تمام المشترك كالحساس او خارجا عن حقيقتها
فان اختص بماهية ولا يوجد فى غيرها سمى خاصة كالضاحك
وان لم يختص سمى عرضا عاما كالماشى والجنس ان كان تمام
المشترك بين حقيقة افراده وجميع مشاركاتها فيه سمى
قريبا مثل الحيوان وان كان تمام المشترك بينها وبين بعض
مشاركتها فيه سمى بعيدا ومراتب البعد مختلفة والضابطة
فى معرفت ان ينظر الى النوع المشارك لها الباقى عن الجنس
فان كان واحدا فبعيد بمرتبة واحدة والجواب ح اثنان
احدهما هو هذا الجنس وثانيهما الجنس الذى هو تمام المشترك
بالنسبة الى النوع الباقى
المعرف اربعة اقسام
حد تام وهو ما يتركب من الجنس والفصل القريبين الاشتماله
على تمام الاجزاء كالحيوان الناطق للانسان وحد ناقص

وهو ما تركب من الجنس البعيد والفصل القريب كالجسم
الناطق للانسان ورسم تام وهو ما تركب من الجنس
القريب والخاصة كالحيوان الضاحك للانسان ورسم
ناقص ان كان الجنس البعيد والخاصة نحو الجسم الضاحك
للانسان وكذا المركب من العرض العام مع الخاصة رسم
ناقص كالموجود الضاحك للانسان ان اطلاق
الجنس والفصل في الغالب الكثير انما يكون في الحقايق
الموجودة كالانسان والفرس وقد يطلقان في
المفهومات الاعتبارية ايضا كاصطلاحات النحاة
مثلا يقال جنس الكلمة وفصلها وان كان الاحسن
ان يقال بمنزلة جنسها وفصلها وان الحد يرادف
عند العلماء العربية ويتناول الاقسام الاربعة

قال

قال الامام سراج الدين السكاكي رحمه في التكملة الحد
عندنا دون جماعة نادون من ذوي التحصيل عبارة
عن تعريف الشيء باجزائه او بلوازمه او بما يركب منهما
تعريفا جامعا مانعا ونعني بالجمع كونه متناولا لجميع افراده
ان كانت له افراد وبالمنع كونه آبيا عن دخول غيره
فيه وكثيرا ما نغير العبارة فنقول الحد وصف الشيء
وصفا مساويا ونعني بالمساواة ان ليس فيه زيادة
تخرج فردا من افراد الموصوف ولا نقصان يدخل
فيه غيره فشان الوصف هذا تكثير الموصوف بعلته
وتعليله بكثرته ولذلك يلزم الطرد والعكس فانتفاء
الطرد علامة النقصان وامتناع العكس علامة الزيادة
والعبرة فيهما بالمعنى دون اللفظ في مباحث

الدليل التصديق ويسمى تجوزا بالقضية والقضية
ثلاثة اقسام حملية وهي ما تركب من مفردين مثل
الانسان كاتب ويسمى موجبة والانسان ليس بكاتب
سالبة والمحكوم عليه في الحملية يسمى موضوعا والمحكوم به
محمولا وشرطية متصلة وهي ما تركب من قضيتين
حكم باتصالهما او سلبية نحو كلما كانت الشمس طالعة فالنهار
موجود وليس اذا كانت الشمس طالعة فالنهار موجود
فالاولى متصلة موجبة والاخرى سالبة وشرطية
منفصلة وهي ما تركب من قضيتين حكم بانفصالهما
او سلبية وهي ثلثة اقسام حقيقية حكم فيها بالتنافي
عنهما صدقا وكذبا او سلبية مثل العدد اما زوج واما
فرد وليس العدد اما زوجا واما منقسما الى المتساويين

ومانعة

ومانعة الجمع هي ما حكم فيها بتنافيهما في الصدق فقط او نحو
هذا الشي اما حجر او شجر وهذا الشي اما حجرا واما حيوانا
ومانعة الخلو حكم فيها بتنافيهما في الكذب فقط او سلبية نحو
هذا الشي اما لا حجر واما لا شجر وليس هذا الشي اما شجرا
واما حجرا اذا تركب من الحمليات الصرفة يسمى
قياسا اقترانيا وينعقد فيه اربعة اشكال بيان ذلك
ان نسبة المحمول الى الموضوع اذا كانت مجهولة في
القضية الحملية افتقر الى الوسط يعلم نسبته الى كل واحد
من طرفي القضية المطلوبة حتى تتحصل من ما بين
النسبتين المعلومتين نسبة المحمول الى الموضوع في
المطلوب مثلا اذا جهلنا نسبة الجيم الذي هو محمول
المطلوب الى الباء الذي هو موضوعه وسطنا الالف

فهنا ثلثة اشياء الاول موضوع المطلوب ويسمى
الاكبر الثالث الامر المتوسط ويسمى اوسط فالاوسط
ان كان محمولا للاصغر وموضوعا للاكبر فهو النظم
الطبيعي الذي انتاجه بالذات ويسمى شكلا اولا
ومعيار العلوم مثل كل ب ا وكل ج ب وان كان
على عكس ذلك فهو الرابع وهو بعيد من الطبع جدا و
ان كان محمولا لهما فهو الشكل الثاني نحو كل ب ا
ولا شيء من ج ا فلا شيء من ب ج وان كان
موضوعا لهما فهو الشكل الثالث نحو كل ا ب وكل ا
ج فبعض ب ج واذا تركب من متصلة او منفصلة
يسمى قياسا استثنائيا مثال المتصلة كلما كان الشيء
انسانا كان حيوانا لكنه انسان فهو حيوان لكنه

بى

ليس بحيوان فليس بانسان فمثال منفصلة هذا العدد اما زوج
واما فرد لكنه زوج فليس بفرد لكنه فرد فليس بزوج فهو فرد
لكنه ليس بفرد فهو زوج في قواعد من علم النظر
هي بداو ولا بد منها من المناظرات الجزئية الجارية
بين المناظرين واعلم ان كلام المتناظرين اما ان يقع
في التعريفات او في المسائل فان وقع في التعريفات
فللسائل طلب الشرائط فايراد البعض بوجود احدهما
دون الآخر من الشرائط ولا يرد عليه المنع لان المنع طلب الدليل
والدليل على التصديق الا ان يدعي الخصم حكما صريحا
كان يقول هذا مفهومه لغة او عرفا او اصطلاحا
او ضمنيا فله ان يمنع وللمعلل اي المجيب ان يجيب و
الجواب عن التعريف الاسمي اعني التعريف المفهومات

الاعتبارية سهل لان حاصله يرجع الى الاصطلاح وان
مراد بهذا اللفظ هذا المعنى فان كان المعنى في
مصطلحات قوم بعينهم فللسائل طلب النقل وعن التعريف
الحقيقي اعنى تعريف الماهيات الموجودة في الخارج
صعب اذ لا مدخل فيه للاصطلاح بل يجب فيه العلم
بالذاتيات والعوارض والتفرقة بينهما بان يعرف
بين الجنس والعرض العام والفصل والخاصة وهذا
متعسر جدا بل متعذر وان وقع في المسائل فادام
المعلل في تحرير المبحث وتقرير المذاهب فلا ينهض عليه
منع بل غاية طلب تصحيح النقل فاذا شرع في اقامة
الدليل فالخصم ان منع مقدمة معينة من مقدماته
او كليتهما على المعنيين فذاك يسمى منعا ومناقضة

النقضا

ونقضا تفصيليا ولا يحتاج فيه الى شاهد يتقوى به المنع
ويسمى مستندا فان تبرع بذكره لم يجد الاعتراض عليه
الا اذا ادعى مساواته المنع لان السند ملزوم (ثبوت)
المنع وانتفاء الملزوم (اي السند) لا يستلزم انتفاء اللازم لكنه
على تقدير المساواة يصير لازما فيمكن منعه واكثر ما يذكر
السند يذكر مساويا فكذا شاع الكلام عليه وان
منع مقدمة غير معينة بان يقول ليس دليلك بجميع
مقدماته صحيحا بمعنى ان فيها خللا فذاك يسمى نقضا
اجماليا ولا يسمع الا ان يذكر الشاهد على الخلل و
ان لم يمنع شيئا من المقدمات اصلا لا تفصيلا
ولا اجمالا بل قابل بدليل دال على نقيض مدعاه
فذاك يسمى معارضة وح يصير السائل معللا وبالعكس

من الواجب على المعلل ان لا يستعجل بالجواب
بل يطلب عنه توجيه المنع وتحقيقه اذ ربما لا يتمكن المانع
من توجيهه او يظهر فساده بان لا يكون مضراً اصلاً
او يتذكر جوابه واذا اجيب فعلى المانع ان لا يستعجل و
يطلب توجيه الجواب وتفصيله اذ ربما لا يقدر عليه المنع
او يكون او يكون غلطاً او يظهره في موضع الآخر من
الواجب على المتناظرين ان يتكلما في كل علم بما هو حده
ووظيفته فلا يتكلما في اليقيني بوظائف الظني وبالعا
وبالعكس واذا انتهى التغير الى الالفاظ جلية فليس
للسائل المكاوجة في طلب توضيحها من المعلل والمعرف
والحمد لله اولاً وآخراً تم من تسويد هذا
النسخة بعون الملك الوهاب في يوم الاثنين شهر
ذی القعده الحرام سنه ١١١٩
مجریه
٤

از اصحاب النبی [illegible] علیه السلام
[illegible] الکافر [illegible] ان [illegible]
[illegible]
[illegible]
که حضرت [illegible] ایشان [illegible]
از اهل زندقه و نفاق [illegible] گفت [illegible]
از اهل [illegible] از آنحضرت سؤال کرده [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] این نسبت [illegible]
عالم [illegible] این نسبت [illegible] الف رکعة [illegible]
[illegible] آن عالم [illegible] العالم افضل [illegible]
یک رکعتین [illegible]
[illegible] رکعت نماز که [illegible] عابد [illegible] المراة [illegible]
هزار رکعت نماز [illegible]
یعنی [illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم باب
الخبر عن امير المؤمنين علي ابن ابي طالب ع هو
اول ائمة المؤمنين وولاة المسلمين وخلفاء الله
تعالى في الدين بعد رسول الله الصادق الامين
محمد بن عبد الله خاتم النبيين صلوات الله عليه
وعلى آله الطاهرين واخوه وابن عمه ووزيره على امره
وصهره على ابنته فاطمة البتول سيدة نساء
العالمين امير المؤمنين علي ابن ابي طالب بن
عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف سيد
الوصيين عليه افضل الصلوة والتسليم كنيته
ابو الحسن ولد بمكة في البيت الحرام يوم الجمعة
الثالث عشر من رجب سنة ثلثين من عام
الفيل ولم يولد قبله ولا بعده مولود في بيت الله تعالى
سواه اكراما من الله جل اسمه له بذلك واجلالا
لمحله

لمحله في التعظيم وامه فاطمة بنت اسد بن هاشم
بن عبد مناف رضي الله عنها وكانت كالام
لرسول الله ص ربي في حجرها وكان شاكرا
لبرها وآمنت به عليه وآله السلام في الاولين وهاجرت
معه في جملة المهاجرين ولما قبضها الله تعالى
اليه كفنها النبي ص بقميصه ليدرأ به عنها هوام
الارض وتوسد في قبرها لتأمن بذلك من
ضغطة القبر ولقنها الاقرار بولاية ابنها
امير المؤمنين ع لتجيب به عند المسائلة بعد الدفن
فخصها بهذا الفضل العظيم بمنزلتها من الله تعالى
ومنه عليه السلام والخبر بذلك مشهور فكان
امير المؤمنين علي ابن ابي طالب ع واخوته
اول من ولده هاشم مرتين وحاز بذلك مع النشو
في حجر رسول الله ص والتادب به الشرفين
وهو اول من آمن بالله تعالى وبرسوله ص وآله
من اهل البيت والاصحاب واول ذكر دعاه
النبي ص الى الاسلام فاجاب ولم يزل ينصرا

لدين ويجاهد المشركين ويذب عن الايمان
ويقتل اهل الزيغ والطغيان وينشر معالم
السنة والفرقان ويحكم بالعدل ويامر بالاحسان
وكان مقامه مع رسول الله صـ بعد البعثة
ثلثا وعشرين سنة منها ثلث عشرة سنة بمكة
قبل الهجرة مشاركاله في محنه كلها متحملا عنه
اكثر اثقالها وعشر سنين بعد الهجرة بالمدينة
يكافح عنه المشركين ويجاهد دونه الكافرين ويقيه
بنفسه من اعدائه في الدين الى ان قبضه الله تعالى
الى جنته ورفعه في عليين فمضى عليه وآله السلم
ولامير المؤمنين يومئذ ثلث وثلثون سنة
فاختلف الامة في امامته يوم وفاة النبي
صـ فقالت شيعته وهم بنو هاشم كافة وسلمان
وعمار وابوذر والمقداد وخزيمة بن ثابت
ذو الشهادتين وابو ايوب الانصاري وجابر
بن عبد الله الانصاري وابوسعيد الخدري
في امثالهم من جلة المهاجرين والانصار انه

كان

كان الخليفة بعد رسول الله صـ والامام لفضله على
كافة الانام بما اجتمع له من خصال الفضل والكمال
من سبقه الجماعة الى الايمان والتبريز عليهم في العلم
بالاحكام والتقدم لهم في الجهاد والبينونة منهم
بالغاية في الورع والزهد والصلاح واختصاصه
من النبي صـ وآله في القربى بما لم يشركه فيه احد
من ذوي الارحام ثم لنص الله سبحانه على ولايته
في القرآن حيث يقول جل اسمه انما وليكم الله
ورسوله والذين امنوا الذين يقيمون الصلوة
ويؤتون الزكوة وهم راكعون معلوم انه لم يزك
في حال ركوعه سواه عليه وقد ثبت في اللغة ان الولي
هو الاولى بلا اختلاف فاذا كان امير المؤمنين
عليه بحكم القرآن اولى الناس من انفسهم لكونه
وليهم بالنص في التبيان وجبت طاعته على كافتهم
بجلي البيان كما وجبت طاعة الله وطاعة رسوله
وآله وبما تضمنه الخبر عن ولايته الخلق في هذه الآية
بواضح البرهان وبقول النبي عليه يوم الدار وقد جمع

بنى عبد المطلب خاصة فيهما للانذار من يوازرني
على هذا الامر يكن اخي ووصيي ووزيري ووارثي
وخليفتي من بعدي وهذا اصرح القول في الاستخلاف
وبقوله ايضا يوم غدير خم وقد جمع الامة لسماع
الخطاب الست اولى بكم منكم بانفسكم فقالوا اللهم
بلى فقال لهم على النسق من غير فصل بين الكلام فمن
كنت مولاه فعلي مولاه واوجب له من فرض الطاعة
والولاية ما كان عليهم مما قررهم به من ذلك
فلم يتناكروه وهذا ايضا ظاهر في النص عليه
بالامامة والاستخلاف لهم في المقام له وبقوله
عليه عند توجهه الى تبوك انت مني بمنزلة هرون
من موسى الا انه لا نبي بعدي فاوجب له الوزارة
والتخصيص بالمودة والفضل على الكافة والخلافة
عليهم في حياته وبعد وفاته لشهادة القرآن بذلك
كله لهرون من موسى عليهما السلام قال الله سبحانه
مخبرا عن موسى عليه السلام واجعل لي وزيرا من اهلي
هرون اخي اشدد به ازري واشركه في امري

كي

كي نسبحك كثيرا ونذكرك كثيرا انك كنت بنا بصيرا
قال اوتيت سؤلك يا موسى فثبت لهارون شركة
موسى عليهما السلام في النبوة ووزارته على تادية الرسالة
وشد ازره به في النصرة وقال في استخلافه له اخلفني
في قومي واصلح ولا تتبع سبيل المفسدين فثبت له
خلافته بمحكم التنزيل فلما جعل رسول الله صم وآله
لامير المؤمنين عليه السلام جميع منازل هرون من
موسى في الحكم له منه الا النبوة وجب له وزارة
الرسول عليه السلام وشد الازر بالنصرة والفضل
والمحبة لما تقتضيه هذه الخصال من ذلك في الحقيقة
ثم الخلافة في الحياة بالصريح وبعد النبوة بتخصيص
الاستثناء لما خرج منها بذكر البعد وامثال
هذه الحجج كثيرة مما يذكره الكتاب وقد استقصينا القول
في اثباتها في غير هذا الموضع من كتبنا والحمد لله
امامة امير المؤمنين عليه السلام بعد النبي ص
ثلثين سنة منها اربع وعشرون سنة وستة اشهر
ممنوعا من التصرف على احكامها مستعملا للتقية

والمداراة ومنها خمس سنين واشهر ممتحنا بجهاد
المنافقين من الناكثين والقاسطين والما
رقين مضطهرا بفتن الضالين كما كان رسول الله
ص ثلث عشرة من نبوته ممنوعا من احكامها
خايفا ومحبوسا وهاربا ومطرودا لا يتمكن
من جهاد الكافرين ولا يستطيع دفعا عن
المؤمنين ثم هاجر واقام بعد الهجرة عشر سنين
مجاهدا للمشركين ممتحنا بالمنافقين الى ان
قبض الله تعالى اليه واسكنه جنات النعيم
وكانت امير المؤمنين ع ليلة الجمعة ليلة احدى
وعشرين من شهر رمضان سنة اربعين من الهجرة
قتيلا بالسيف قتله ابن ملجم المرادي لعنة الله
في مسجد الكوفة وقد خرج ع يوقظ الناس
لصلوة الصبح ليلة تسع عشرة من شهر رمضان
سنة اربعين وقد كان ارتصده من اول الليل
لذلك فلما تربه في المسجد وهو مستخف بامره مماكر
باظهار النوم في جملة النيام ثار اليه فضربه على ام

الناكثون هم اهل الجمل طلحة والزبير
والقاسطون هم معاوية
واتباعه والمارقون
خوارج النهروان

راسه

راسه بالسيف وكان مسموما فمكث يوم تسع
عشرة وليلة عشرين ويومها وليلة احدى
وعشرين الى نحو الثلث الاول من الليل ثم قضى
نحبه ع شهيدا ولقي ربه تعالى مظلوما وقد
كان يعلم ذلك قبل اوانه ويخبر به الناس قبل
زمانه وتولى غسله وتكفينه ابناه الحسن
والحسين عليهما السلام بامره وحملاه الى الغري
من نجف الكوفة فدفناه هناك وعفيا موضع
قبره بوصية كانت منه اليهما في ذلك لما كان
يعلمه صلوات الله عليه من دولة بني امية من
بعده واعتقادهم في عداوته وما ينتهون اليه
بسوء النيات فيه من قبيح الفعال والمقال
ما تمكنوا من ذلك فلم يزل قبره ع مخفيا حتى دل
عليه الصادق جعفر بن محمد عليهما في الدولة
العباسية وزاره عند وروده الى ابي جعفر
وهو بالحيرة فعرفته الشيعة واستانفوا اذ ذاك
ص عليه وعلى ذريته الطاهرين فكانت سنته
يوم وفاته ثلثا وستين سنة

بمب ٢٢
٢

هو

دلیل لاثبات واجب الوجود

حرکت را مبدئی باید و مبدأ حرکت باید که حرکت نکند و اگر نه
آن حرکت را نیز مبدئی باید و سلسله جایی منتهی نشود پس مبدأ
حرکة خالی بود از قوت و هر چه خالی بود از امکان و هر چه
نه ممکن بود واجب الوجود و مبدأ حرکة و حرکة موجود است
و ایضا حرکت منتهی بود و منتهی حرکت متحرک نبود و اگر منتهی
حرکت [illegible] بود بلکه متحرک خواهد بود فسبحان الذی منه
الابتداء و الیه الانتهاء و خالی بود حال در مسافة
حرکت چه اگر مسافة متحرک بود مسافة دیگر خواهد بود پس
منتهی شود به [illegible] که حرکت نکند پس از قوت
و انفعال مطلقا بیرون بود و هر چه از قوة و انفعال
مطلقا بیرون بود واجب الوجود بود و نیز گوییم متحرک
بالفعل بود برای وی بالقوه برای دیگر و بالذات نه فعلیه
خواهد بود و نه قوه که تحرکست و لهذا از قوه بر آید و چون
فعلیه ذاتی نبود متحرک بالغیر خواهد بود و هر بالغیر بها بالذات
منتهی شود نه بفعلیه مطلق و فعلیه مطلق نباشد الا واجب الوجود
هو الاول و هو الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیء علیم

حرره ملا محمد [illegible] خراسانی [illegible]

کتابخانه
[illegible] سلطان القرائی
[illegible]

[illegible] محمد [illegible]
کتابخانه
[illegible] سلطان القرائی
تبریز ١٣٦٥ قمری

و بر آل و اولاد طیبین و طاهرینش
خصوصا از سروری که آیه وافی هدایه
انما ولیکم الله مخبر از رفعت مکان
اوست و حدیث صحیح انا و علی من نور
واحد شاهد علو شان او سلامی معطر
چو باد سحر ضیا بخش همچون سواد بصر
بر او باد و بر آل و اولاد او بر اولاد اولاد
احفاد او اما بعد بر ضمیر منیر
ارباب عقل و فراست و اصحاب علم

ودراست روشن ومبرهن است که
احوالی که در عالم سفلی حادث کردد انرا
در عالم علوی مسبب الاسباب جل جلاله
اسبابی تقدیر کرده است وموجب
حوادث این عالم ساخته هرکاه که خواهند
که بر حالی از احوال این عالم وقوف یابند
سبب انرا از افلاک حرکات کواکب در
مبادی آن حال باز جویند وبحسب
سعادت ونحوست وضعف وقوت

ان اسباب برین احوال حکم نمایند
بس بنا برین مقدمه بر ارباب عقل واصحاب
فهم واجب باشد دانستن طوالع مواليد
تا اکر وقتی از اوقات اقتضای سعادتی کنند
در طلب آن مبالغه نمایند وانرا از اهم
مهمات شمارند وبقدم شکر استقبال
ان دولت واجب دانند واکر در
کاری شروع کنند اتمام ان از مرادات
کلی باشد هیچ دقیقه دران مهمل

نکذارند واکر وقتی از اوقات دلیل
عارضه یا مکروهی بود نعوذ بالله من ذلک
دران اوقات بصدقات وطاعات و
دعوات قیام نمایند تا دفع ان شر و دفع
ان ضرر کما قال النبی صلی الله علیه
وآله وسلم الصدقة ترد البلاء وتزید
فی العمر وتدفع سبعین نوع وحکیم فاضل
بطلمیوس یونانی در ثمرة الفلک اورده
قد یقدر المنجم علی دفع کثیر من افعال النجوم اذا

کان عالما بطبیعة ما یؤثر فیه و
وطاء قبل وقوعه قابلا بحیلة
منجم تواند وقادر باشد بر دفع بسیاری
از افعال نجوم بشرط انکه وقوف
تمام داشته باشد بر طبیعت
قابل و قدرت در تصرف در وی
چنانچه کسی داند مثلا که سرما
زمستان سخت خواهد بود بیش
از وقوع سرما واستعدادات

دفع سرما مرتب کرده اند تا سرما
در وی اثر نکند و همچنین مثلا
زمینی را که خواهند گندم بار آورد
خار و خاشاک بسیار داشته
باشد پاک سازند تا قابل شود و
محصول تمام بدهد پس چون
متصرف حکیم و دانا باشد
هر یک را چنان تدبیر کند که
حادث ملایم اراده او باشد پس در

دانستن طالع مولود فواید بسیار
و منافع بیشمار است بنابرین
مقدمات این فقیر بی بضاعت
را نوشتن طالع مولود امر فرمودند
هرچند این کمینه را قوت و
استطاعت آن نبود اما بمقتضای
المامور معذور با وجود قلت
بضاعت و عدم استطاعت و
تفرق بال و تشتت احوال و

وفقدان جمعیت اسباب و
وجدان اسباب تفرقه از هر باب
کلمهٔ چند پراکنده در استخراج
طالع مولود عاقبت محمود و احکام
آن در یکدیگر بسته امیدوار است
که سهام کلام بر هدف صدق و
مرام آید و کوکب مراد جمهور گشاید
و بصدق و صواب مقرون و از
شایبهٔ خطا و زلل مصون باشد

اصحاب حکمت و ارباب معرفت طالع کردانیند
و بنجم عقل را بصیرت داد تا بحروف
تقویم تفکر که خطوط دوایر اشکال
براهین لوح محفوظ و ورق دانش است
از اعداد منطقة البروج درایت دقایق
اختیار کنند و بر زایچهٔ طالع اصحاب
دولت نمودار تسییر قلم نساخ ضمیر
رقم احکام سعادت مثبت کردانید
و تاریخ زمان و اقبال از بروج اتمامی

ماه وسال از حوزهٔ تصوّر بیرون و حدّ منازل
تصدیق رسانید و درود از اندازهٔ
استقصا و احصا افزون و سلامی از
دایرهٔ شرح و فهم بیرون نثار روضهٔ
منوّره و مرقد مطهّر قطب فلک مسیر دایرهٔ
شریعت و نقطهٔ محاذات خط استواء
عالم حقیقت سلطان سریر ملک کونین
مخصوص بقرب قاب قوسین مقصود خطاب
حضرت پاک لولاک لما خلقت افلاک

و از دلایل این حال و شواهد این مقال
آنکه بمبارکی و سعادت و خرّمی و
سلامت طلوع کرد بتایید حق از برج
جلال بر آسمان شرف اختر همیون فال
اعنی اتّفاق افتاد ولادت با سعادت
اعلیحضرت سیادت پناه اصف صفات
عدالت شعار نصفت آثار مشیّد
ارکان العظمة والجلال موسّس
بنیان السّعادة والاقبال اصف

العهد والزمان باسط الأمن و
الأمان دستور الأعاظم والشیم
کافل مصالح جمهور الأمم
مرجع مشاهیر العالم ملجأ صنادید
بني آدم ناشر العدل والرأفة باسط
الفضل والکرامة مجمع الجود و
الألطاف منبع الخیر والأعطاف
کریم الشمایل والأخلاق
مستوفي الممالك بالأرث والاستحقاق

عمدهٔ اولاد سید المرسلین خلاصهٔ
دودمان مرتضوی شمس الاسلام
والمسلمین المخصوص بعنایت الله
الملك الصمد میرزا محمد لازالت
شموس معالیه عن مطالع الکمال طالعة
وکواکب اقباله عن مشارق الجلال
ساطعة ذکر مکان ولادت
مقرون بسعادت در بهترین موضعی
ونیکوترین بلدی از بلاد اقلیم چهارم

www.ical.ir

اعنی دار المومنین سبزوار که طول
آن هست از جزایر خالدات صالح
واین قوسی باشد از دایره معدل النهار
میان دایره نصف النهار جزایر خالدات
ازجهة مغرب ومیان دایره نصف النهار
افق ولادت وعرض آن هست از
خط استوا له واین قوسی باشد از دایره
نصف النهار ومیان دایره معدل النهار و
سمت الراس بلد ولادت واین مساوی

قوسی بود هم از دایره نصف النهار ومیان
قطب معدل النهار ودایره افق ولادت ازجهة اقرب

ذکر زمان ولادت

از راصد این ولادت عاقبت محمود
خان مسموع شد که این ولادت فرخنده
سعادت واقع شد قریب بنصف شب
سه شنبه هشتم محرم الحرام سنه ۹۵۸
هجریه علیه الصلوه والتحیه وچون
تحقیق نمودیم این روز موافق بود هم

کانون الاخر سنه ۱۱۶۰ اسکندریه

و مطابق بود بر بیست هشتم خرداد ماه

قدیم سنه یزدجردیه ۹۲۰ مصادق بود

بدوازدهم بهمن ماه جلالی سنه ۲۷۲ ملکشاهیه

ذکر استخراج نصف النهار

تقویم آفتاب در نصف النهار ولادت

بود ز ه لا و در نصف النهار متوخر بود

ز و مه مطالع تقویم آفتاب بافق گرفتیم

شد سکب ه لد و در جدول مطالع بالقیه

مطالع گرفتیم شد ط ی کد مطالع اول

از ثانی نقصان کردیم شد عه له ه

این را بر پانزده قسمت کردیم خارج قسمت

شد ه - ط و این ساعت نصف النهار

است ساعت النهار ز ی مو ساعت اللیل باشد

ط نه ید ساعت زمان ولادت

باسعادت شد گذشته از شب سه شنبه

مذکور تخمینا ه ه ه جون راصد قریب

بنصف شب مذکور تعیین نموده بود

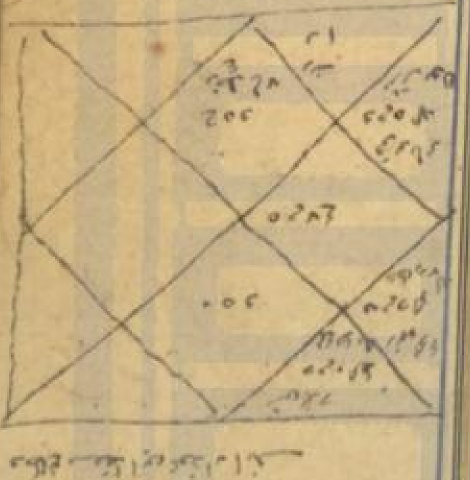

ذکر استخراج درجه طالع تخمینی

ساعات گذشته از شب را که بود
ه ح ح با ساعت نصف النهار جمع کردیم
شد ز – ٤ این ساعت بعد است از
نصف النهار مقدم جزو البعد شد
ل کو م این را بر تقویم شمس در نصف النهار
مقدم افزودیم تقویم شمس در محل ولادت
شد ز و یا ٤ مطالع تقویم شمس بفلک مستقیم
گرفتیم بود ٤ له له دایر باشد

ق له مه چون بعد ماضی بود دایر را
با مطالع طالع جمع کردیم مطالع طالع
فرخنده مطالع شد قفط یا ک این را
در جدول مطالع البروج بعرض بلد ولادت
مقوس کردیم طالع میمون مبارک شد
میزان دلو یا همین مطالع را در
جدول مطالع البروج بالفلک المستقیم که
مطالع بالقبه نیز خوانند مقوس
کردیم عاشر طالع شد سرطان ح مو

چنانچه درین صورت
زایچه شریفه با مواضع کواکب
سیّار و ثوابت و عقدتین و
سهامات مرقوم و مسطور است
بمنّه وجوده

ذکر عمل نمودار بطلمیوس یونانی

عمل بدین نمودار آنست که طالع
بتقویمی که ممکن باشد معلوم کنند
و اوتاد معلوم نمایند و جزو اجتماع
یا استقبال مقدّم بر ولادت معلوم
کنند و ملاحظه نمایند که کوکب صاحب کدام
خط است در جزو مقدّم درجه هر کدام
از اوتاد که بدرجه تقویم آن کوکب اقرب باشد
مثل آن کردانند چون معلوم شد که

مدینه و عرض مدینه در جانب شمال بیشتر است از عرض مکه و ملاحظه سعة ارا ثی ود
خار دت و میل همین قدر الحراف است پس اندکی تیاسر مستحب است برای کسی که نماز
گزارد و در آن سمه و مانند آن از مساجد و جاها و منتهی بعبارة وخفی نماند که حدیثی
دیگر شبیه بحدیث مذکور که اسناد و وام حلله از شرح کامل متوجه زنع اشکال مشهور آن
شده و حمل آن بر معنی که ظاهر شده فرموده اند شیخ طوسی رحمه الله در تهذیب از مفضل بن
عمر روایت کرده که از سال ابا عبد الله علیه السلم عن التحریف لاصحابنا ذات الیسار عن
القبلة وعن السبب فیه فقال ان الحجر الاسود لما انزل به من الجنة و وضع فی موضعه جعل
انصاب الحرم من حیث لحقه النور نور الحجر فهی عن یمین الکعبة اربعة امیال و عن یسارها
ثمانیة امیال کلها اثنا عشر میلا فاذا انحرف الانسان ذات الیمین خرج عن حد القبلة لقلة
انصاب الحرم و اذا انحرف ذات الیسار لم یکن خارجا عن حد القبلة پس طایفه از
فقها این حدیث را بر مضمون حمل نموده مؤید آنکه قبله خارج از حرم است
و ساط حکم باستحباب تیاسر اهل عراق کرده اند بنا بر آنکه ظاهر مراد از لفظ اصحاب
در حدیث اهل عراق است و طایفه دیگر بنا بر آنکه جهت کعبه را قبله بعیدی
دانند و حدیث اول در سیل مراد شما مفصل است و مع هذا توجیه استحباب الحراف
بعید را با عتبار اشکال تخصیص موقوف عنه با نیز آن مشکل دانسته اند اعتماد و تصحیح
یک ازین دو روایت نموده مساط حکمی ساخته اند و آنکه بعضی ازین طایفه با وجود
تفصیل مقدمات مذکوره فتوی باستحباب تیاسر اهل عراق داده اند توجیه آن حالی

از اشکالی نیست و مباحثه که در این مقام میان محقق طوسی و شیخ ابی القاسم حلی
رحمهما الله واقع شده مشهور و در کتب و اکثر غیر آن مذکور است و تحقیق آنست
که حکم [illegible] استحباب انحراف اهل عراق هر چند قلیل باشد مستلزم حکم باستحباب
واجب است اگر مواجهه اول قبل از انحراف حاصل نباشد و این ظاهر است یا مستلزم
حکم بخروج از مواجهه اول است بر تقدیر حصول مواجهه اول قبل از انحراف چنانکه گذشت
الا اگر فرض کنیم که توجه مصلی در کوفه مثلا که اقرب بلاد عراق است بجهت معظمه بر
نهایت حد یمین اول باشد و البته نزدیکست که اقل از آن قدر محسوس نباشد و منحرف
شود بجانب یسار به همین تفاوت در امتداد او ما بین مقام مصلی و مسجد او که تخمینا
دو ذراع است مستلزم آنست که در امتداد و چهل و هشت ذراع میت و چهار ذراع
شود که یکذراع است و باین نسبت در چهل و هشت فرسخ یکصد فرسخ شود پس از کوفه
تا اوم که تخمینا دویست و چهل فرسخ است قریب صد فرسخ میشود و این زیاده از
قدر طول اوم است و در سایر بلاد عراق فاحش میشود **فصل رابع** در علامات
قبله بلاد دیگر بدانکه در این باب روایتی از ائمه هدی صلوات الله علیهم منقول نیست
باتفاق فقها مگر در باب قبله عراق که محمد بن مسلم از احدهما علیهما السلام روایت
نموده که سألته عن القبلة فقال ضع الجدی فی قفاک وصل و در این روایت نیز اگرچه
تعیینی بقبله اهل عراق نیست اما فقها بقرینه محمد بن مسلم که عراقی است حمل بر قبله
عراق نموده اند و مصنف وفقه الله نیز شبیه این روایتی در کتاب من لا یحضره الفقیه

ذکر نموده

ذکر نموده که ان رجلا قال للصادق علیه السلام انی اکون فی السفر ولا اهتدی الی القبلة فقال
اتعرف الکوکب الذی یقال له الجدی قال نعم قال اجعله علی یمینک و اذا کنت فی
طریق الحج فاجعله بین الکتفین و قائل در این روایت معین نیست و روایت سابقه است
پس فقها رحمهم الله بحسب عمل بمقتضی علامتی چند بجهت قبله بعضی بلاد تعیین کرده اند
و در کتب مشهوره مذکور است مانند گردانیدن جدی بر پس دوش راست و گردانیدن آفتاب
وقت زوال بر طرف ابروی راست از جانب بینی و گردانیدن مشرق و مغرب بر جانب
یمین و گردانیدن ماه در شب هفتم وقت غروب افق [illegible] و در شب چهاردهم نصف
شب و در شب بیست و یکم وقت طلوع فجر بین العینین بجهت اهل عراق و مانند
گردانیدن جدی بر پس دوش چپ و گردانیدن سهیل وقت طلوع آن بین العینین و
وقت غروب آن بر چشم راست بجهت اهل شام و مانند گردانیدن جدی بین العینین
و گردانیدن سهیل وقت غروب آن میان دو کتف بجهت اهل یمن و مانند گردانیدن جدی
بر کتف چپ بجهت اهل مغرب و باید دانست که بنای این علامات و اعتماد بر سهیل
در قبله مبنی بر آنست که در امر قبله و حکم او بجهت در جهه است والا چون توانند بود که
علامات قبله اهل عراق مثلا با انحراف یکی باشد با تفاوت چندین درجه در طول
وضع بعضی از آنها با بعضی اختلافی در این مانند آنکه جدی در شب [illegible] مشهور وقت
غروب افق بر یکسان نمی‌باشد و از تقدم و تاخر الجدی خالی نیست و بعضی از آن
با دیگری اختلاف دارد مانند گردانیدن مشرق و مغرب بر یسار و یمین که از جهت

نقطه م

که موجب استقبال جنوب است مخالف است با علاماتی دیگر که موجب انحراف است از
جنوب بجانب مغرب و جمعی را اصطلاح این اختلاف عراق را بر سه قسم کرده‌اند و علامت
اول را جهة اوسط عراق مانند بغداد تعیین کرده‌اند و علامات دیگر را جهة اطراف
غربیه آن مانند موصل و جهة اطراف شرقیه آن مانند بصره علامتی دیگر ذکر کرده‌اند که
آن گرفتن جدی است بر گوش راست و با وجود این تدقیق در علامتی که جهة بصره
تعیین کرده‌اند تفاوت مقتضای آن با سمت قبله بصره فاحش است چه گرفتن جدی
بر گوش راست موجب استقبال مغرب الاعتدال است بلکه تجاوز از آن بجهة شمال است و معلوم
است که انحراف قبله بصره از جنوب بجانب مغرب بنصف این قدر نیز نرسد چنانکه
بعد ازین ظاهر خواهد شد پس مدار این علامات بر نوعی از تقریب است که با وجود
اختلاف و تفاوت نیز در تحصیل جهت کعبه بآن منتفع میتوان شد و یکی از قدماء
فقهاء معروف بابن شاذان رحمه الله در رساله که در سنه ثمان و خمسین و خمسمائه
در معرفت قبله بلاد باسم فرامرز بن علی البقرالی (?) نوشته بلاد اطراف مکه معظمه را
بر هشت قسم کرده و جهة هر یک از اقسام علامات ذکر کرده اگرچه مشتمل است بر
مسامحات و توافق علامت مختلفات لیکن چون بعضی از آنها خالی از نفعی نیست مناسب
دید که خلاصه آنها در این مقام مذکور گردد اول اهل عراق و خراسان و گیلان و جبال
دیلم مانند کوفه و بغداد و حلوان و ری و طبرستان تا ماوراء النهر و خوارزم و علامات
ایشان گرفتن بنات نعش است بر پس گوش راست و جدی بر پس دوش راست

و قمر مقابل دوش چپ و شفق محاذی دوش راست و هنعه که کوکبی است از منازل
قمر در وقت طلوع آن میان الکتفین و دبور که یکی از بادهای مشهور است در مقابل
صبا و جنوب کرده و بادی معروف اند بر یمین و یسار و قرص آفتاب وقت زوال
برابر روی راست ثانی اهل الط (?) و سمیساط و جزیره تا موصل و بلاد آذربایجان و باب
الابواب و علامات ایشان گرفتن بنات نعش است بر پس گوش راست و عیوق
وقت طلوع آن بر پس گوش چپ و سهیل وقت غروب آن میان العینین و جدی
میان الکتفین و مشرق بر دست چپ و جنوب بر چشم چپ ثالث اهل شام و عمان و
ینبع و مدینه مشرفه و دمشق و حلب و حمص و بیت المقدس و بلاد سواحل و علامات
ایشان گرفتن بنات نعش است وقت غروب آن بر پس گوش راست و جدی بر پس
شانه چپ و مغیب سهیل بر چشم راست و مطلع سهیل میان العینین و مشرق بر
چشم چپ و صبا بر گونه چپ و شمال بر دوش راست و دبور بر صفحه گونه راست و جنوب
در برابر روی رابع اهل بلاد مصر و اسکندریه و قیروان و تاهرت و بربر و سوس الاقصی تا
مغرب و علامات ایشان گرفتن صلیب است که عبارت از چهار کوکب است در جهت
نسر طایر وقت طلوع آن بر گوش چپ و مشرق بر چشم چپ و صبا بر دوش چپ و
شمال میان العینین و دبور بر دست راست و جنوب بر چشم چپ خامس اهل بلاد
حبشه و نوبه و صعید مصر و بلاد سودان و علامات ایشان گرفتن ثریا و عیوق است
وقت طلوعشان بر یمین و شمال و شوله که کوکبی است از منازل قمر در وقت غروب آن

میان دو دوش و جدی بر صفحه گونه چپ و مشرق میان العینین و صبا بر چشم چپ
و دبور بر دوش راست و جنوب بر چشم راست سادس اهل تهامه و صنعای یمن
و عدن و حضرموت و علامت ایشان گرفتن جدی است میان العینین و سهیل وقت
غروب آن میان دو دوش و مشرق بر گوش راست و صبا بر گونه راست و شمال
بر چشم چپ و دبور بر دوش چپ و جنوب بر شانه راست سابع اهل سند و هند
از ملتان و کابل و قندهار و علامت ایشان گرفتن بنات نعش است وقت طلوع آن
بر گونه راست و ثریا وقت غروب آن بر چشم چپ و سهیل وقت طلوع آن بر پس
گوش چپ و مشرق بر راست چپ و صبا بر صفحه گونه راست و شمال مقابل بر و دبور
بر دوش چپ و جنوب میان دو شانه ثامن اهل بصره و بحرین و یمامه و اهواز و
خوزستان و فارس و سیستان و علامت ایشان گرفتن نسر طایر است وقت طلوع
آن میان دو شانه و جدی بر گوش راست و شعرا وقت غروب آن میان دو چشم
و مشرق بر اصل دوش چپ و صبا بر گوش راست و شمال بر چشم راست و دبور بر گونه
چپ و جنوب میان دو دوش اینست تمام فواید رساله ابن شاذان و اعتماد بر این
علامات چنانکه سابقا اشاره شد موافق مذاق جمعی از فقهاست که مسامحت در قبله
نزد ایشان نسبت به اهل کعبه مغتفر است و مقید به تحقیقی که اهل ریاضات کرده اند نشده
اما مناسب مذاق جمعی دیگر از ایشان که با وجود قدرت بر تحصیل علم یا ظن اقرب جهات
جایز نمیدانند استقبال ابعد از آنها بنا بر ظاهر حدیثی که شیخ طوسی رحمه الله در تهذیب

روایت کرده که [illegible] نعم القبلة الجدی و امثال آن اصوب و احوط است
که بطریق صحیح اهل ریاضات چنانکه بعد از این مذکور خواهد شد یا بعلاماتی که هم بحسب
صنو ابطال آن از روی آلات و البصیرت متعین شده باشد استعلام قبله هریک از
بلاد نموده عمل بر آن واقع شود و علامات مسطوره در کتب فقها چنانکه تفصیل یافت
اگر چه از وقت مذکوره خالیست لیکن اهل خبرت علم مذکور را ممکن است که باندک
تاملی بجهة اکثر بلاد مشهوره علامات قرار دهند که باعتبار صنو ابطال علم مذکور مطابق
سمت قبله آن و خالی از اختلاف مسامحی باشد که در علامات مشهوره است مثلا
ممکن است که هریک از مطالع یا مغارب آفتاب را در ایام مخصوصه بفصول معینه که
با نسبت محاذات یکی از جهات [illegible] ایشان موافق باشد یا مواجهه سمت قبله بلدی مناسبت
قبله آن بلد قرار دهند چنانکه گوییم در مطلع اول تابستان مثلا که بقدر میل کلی یعنی
ثلث و چهار درجه تقریبا از مشرق اعتدال منحرف است بجانب شمال نسبت بجهات اربعه
محاذات آن چهار صورت متصور است اول استقبال آن و آن ممکن است که مطابق آید
با سمت قبله بعضی از بلاد نوبه باشد که انحراف آن از نقطه مشرق بجانب شمال
بقدر میل کلی باشد دوم استدبار آن و آن نیز ممکن است که موافق باشد با سمت
قبله بعضی از بلاد سند باشد که انحراف آن از مغرب بجانب جنوب بمساوی همین
قدر باشد سوم محاذات آن با یمین و آن نیز مطابق تواند بود با سمت قبله بعضی از
بلاد شرقی یمن که همین قدر منحرف باشد از شمال بجانب مغرب چهارم محاذات آن

بابسیار و آن نیز موافق است با سمت قبلهٔ بعضی از بلاد شام که انحراف آن از جنوب
بجانب مشرق موافق قدر مذکور باشد و در مطلع اول زمستان نیز که از مشرق بجانب
جنوب منحرفست قبله را دلیل کلی مثل اعتبارات مذکوره مقصور است اول مطابق
قبلهٔ بعضی از بلاد جنوب تواند بود و ثانی موافق قبلهٔ سرندیب است و ثالث مطابق قبلهٔ
بعضی از بلاد یمن است و رابع موافق قبلهٔ شهر نورد و کوبا و بدخشیر روس است و مغرب
اول تابستان و اول زمستان نیز باعتبارات اربعه علامت قبلهٔ بلاد مذکوره میتواند
شد لیکن بر عکس آنچه مذکور شد و بر این قیاس سایر مطالع و مغارب آفتاب در ایام
سال هر کدام که یکی از اعتبارات مذکوره موافق سمت قبلهٔ بلدی باشد علامت آنست
و مثل این اعتبارات در مطالع و مغارب کواکب مشهوره مثل شعری یمانی و شعری
شامی و سماکین و نسرین جاریست و این بابیست که استنباط فروع مفیده لطیفه
از آن ممکن است لیکن چون بعد ازین قدر انحرافات بلاد مشغول مذکور خواهد شد
و با وجود آن احتیاج بتکثیر مثل این علامات کمتر واقع در مقام اختصار بر این اصل اکتفا
است **رکن ثانی** در بیان تحقیق سمت قبله بطرق مشهوره و در وی چند فصل است
فصل اول در تمهید مقدمه نسبت بلد با مکهٔ معظمه باعتبار طول و عرض آن که مناط
تحقیق مذکور است از سه صورت بیرون نیست یا در طول موافق اند و در عرض مخالف
یا بعکس آن یا در هر دو مخالف اند اما در صورت اولی تحقیق نقطهٔ جنوب و شمال بجهت تعیین قطب
کافیست و احتیاج باستخراج خاصی نیست و در دو صورت دیگر با وجود تحقیق نقطهٔ جنوب و شمال

احتیاج

احتیاج است بطریقی که بواسطهٔ آن قدر انحراف قبله یکی از جنوب و شمال معلوم تواند
شد و قواعدی که جمعی از متقدمین نامیده اند بسیار است و بعضی از فضلاء متاخرین مانند
شیخ حسین عبد الصمد رحمه الله در رسالهٔ قبله بیان کرده اند که در صورت ثانیه هرگاه تحقیق
نقطهٔ مشرق و مغرب اعتدال در شهر کافی باشد چون از قیاس بصورت اولی
باطلست بنا بر آنکه فرق است میان صورتین در آنکه اولی مستلزم است که بلد با مکهٔ
معظمه در تحت یک نصف النهار باشد و ثانیه مستلزم این نیست که بلد با مکه در تحت
یک اول السموت باشد تا هیچ که مقتضای اولی آنست که سمت قبله نقطهٔ شمال یا جنوب
باشد و ثانیه مقتضای این کند که سمت قبله نقطهٔ مشرق یا مغرب باشد توضیح این فرق
آنکه اتفاق دو بلد در طول عبارت از تساوی بعد نصف النهارین ایشانست از
نصف النهار جزائر خالدات که مبدأ اطوال بلاد است و چون دو نصف النهار
همگی با هم متقاطعه عند القطبین پس بنابر اتفاق دو نصف النهار از هم جدا در
قطبین تقاطع ایشان بمعدل النهار میتواند بود پس دو نصف النهار که بعد هیچ جا
از نصف النهار جزائر مساوی باشد لامحاله بر هم منطبق باشند و فی الحقیقه هر دو یک
که در طول موافق اند در تحت یک نصف النهار خواهند بود و اما اتفاق دو بلد در
عرض شمالی یا جنوبی عبارتست از تساوی بعد سمت الرأس و سمت القدم ایشان
از معدل النهار که مبدأ عروض است و این بعد لامحاله کمال انحراف اول السموت بلد است از
معدل النهار پس اگر دو بلد موافق در عرض شمالی مثلا در تحت یک اول السموت باشند

لازم آید که اول السموت مذکور که با معدل النهار متقاطع است در یکجهت و کمال انحراف
داشته باشد و بطلان این ظاهر است پس بنا برین هر گاه بلدی با مکه معظمه در عرض موافق
بوده شود و اند بود که با آن در تحت یک اول السموت باشد تا آنکه قبله آن در صورت
مشرق یا مغرب اعتدال باشد بلکه قبله بلاد شرقی مکه در صورت تساوی عرض منحرف
میباشد از مغرب اعتدال بجانب شمال و قبله بلاد غربی منحرف میباشد از مشرق اعتدال
الیمانی بجانب شمال چنانکه سوس الاقصی که از بلاد غربیه مکه معظمه و دار الملک چین که از بلاد
شرقیه مکه معظمه است با وجود قرب اتفاق هر یک با مکه معظمه در عرض قبله اول از مشرق
اعتدال و قبله ثانی از مغرب اعتدال بچندین درجه انحراف دارد چنانکه بعد ازین ظاهر
خواهد شد پس معلوم شد که در دو صورت اخیره از صور ثلثه بجهة تعیین سمت قبله بعد
از تعیین جهات مذکوره احتیاج باستخراج خاص است **فصل ثانی** در تقریر طریق
که از جمله طرق مشهوره در استخراج این مطلوب طریقی است که محقق طوسی رحمه الله در
تذکره ذکر کرده و متاخرین اهل هیئات و فقها تتبع او کرده اند و خلاصه آن اینست
که تفاوت مابین طول بلد و طول مکه معظمه که عبارت از تفاوت مابین نصف النهارین
است اخذ کنیم و هر درجه از آن تفاوت را چهار دقیقه یک ساعت گیریم که هر
پانزده درجه یک ساعت بوده باشد و برین نسبت اگر با درجات دقایق نیز
بوده باشد درجه حاصل شود و زمانی که آفتاب از احد نصف النهارین بدیگری
رسد روز بر آن رصد کنیم که آفتاب در هشتم درجه جوزا یا بیست و سوم درجه سرطان بوده

و چندانکه قدر تفاوت طول بیشتر میشود قدر این انحراف بیشتر می باشد ه

باشد

باشد که آفتاب در آن روز در سمت الراس مکه معظمه میگذرد و بنا بر آنکه عرض مکه مطابق
میل هر یک از این دو جزو است پس در آن روز قبل از آنکه آفتاب بنصف النهار بلد
رسد بقدر زمان تفاوت مابین نصف النهارین اگر بلد غربی باشد نسبت با مکه معظمه و بعد
از آن اگر بلد شرقی باشد آفتاب بالای سمت الراس مکه معظمه خواهد بود پس درین
وقت سمت ظل سمت قبله خواهد بود و طریقی که اهل اصطرلاب بعبارتی که مناسب آن فن
است در استخراج قبله تقریر کرده اند و در فوائد اصطرلاب مسطور است فی الحقیقه همین طریقه
است و در تقریر اختلافی دارند و مخفی نماند که حاصل این طریق در استخراج سمت قبله بر
تقریریکه باشد قطع نظر از تفاوتی که باعتبار حرکت خاصه آفتاب لازم میرسد و بجهة تقلیل
آن تفاوت علما درین فن تعدیلات ذکر کرده اند چند عیب دارد یکی آنکه استخراج سمت
قبله در همه اوقات باین طریق میسر نیست بلکه در روز سال مخصوص و وقت است
دیگر آنکه استخراج سمت قبله هر بلدی باین طریق موقوف بر حضور در آن بلد است و در خارج
آن بلد میسر نیست دیگر آنکه احتیاج بشعاع و ظل دارد و گاه باشد که در بعضی بلاد
بعلت ابر یا مانند آن چندین مدت شعاع و ظل آن مفقود باشد و در اکثر بلاد ممکن
است که آن دو وقت خاص در سال ازین نوع موانع خالی نباشد **فصل ثالث**
در تقریر طریق دایره هندیه که از جمله طرق مشهوره طریق دایره هندیه است که حاصل آن
بجهة تعیین جهات اربعه از جنوب و شمال و مشرق و مغرب موضوع است و علما اکثر
فنون را در تحصیل سمت قبله بر آنست و طریق استخراج سمت قبله باین طریق بعد از تعیین

جهات مذکوره و در رسم خط زوال و خط اعتدال واقف هم هر ربعی از ارباع آن چهار بود
قسم متساوی آنست که از نقطه جنوب یا شمال بقدر تفاوت ما بین الطولین بجانب
مغرب بشمرند اگر طول بلد زیاده از طول مکه معظمه باشد و بجانب مشرق بشمرند اگر طول بلد
کمتر از طول مکه باشد و ایضا از نقطه مشرق و مغرب بقدر تفاوت ما بین العرضین
بجانب جنوب بشمرند اگر عرض بلد زیاده از عرض مکه باشد و بجانب شمال بشمرند اگر عرض
بلد کمتر از عرض مکه باشد و از منتهای اجزای طولیه خطی موازی خط زوال و از منتهای
اجزای عرضیه خطی موازی خط اعتدال اخراج کنند و این دو خط در اغلب متقاطع
میباشند در داخل دایره پس چون وصل کنند میان مرکز دایره و نقطه تقاطع
بخطی که منتهی بمحیط دایره شود آن خط بر صوب قبله است و مخفی نماند که این طریق نیز قطع
نظر از مسامحاتی که در اصل دایره هندیه از آن ناگزیر است چنانکه در محلش مبین
است معیوب است بدو وجه یکی آنکه مخصوص بلادیست که نسبت آنها با مکه معظمه داخل در صورت
ثالثه از صور ثلثه سابقه باشد یعنی هم در طول و هم در عرض مخالف مکه معظمه باشد و در
صورت ثانیه جاری نیست چه با عدم اختلاف عرض چنانکه مفروض است در صورت مذکوره
اخراج خط موازی خط اعتدال که مسافت آن قدر تفاوت ما بین العرضین است متصور
نیست و حکم باینکه در این صورت قبله موافق سمت مشرق یا مغرب است فاسد است چنانکه
سابقا بتفصیل مذکور شد و لهذا بعضی بجهت تعمیم در طریق استخراج سمت قبله میان این
طریق و طریق سابق ترکیبی کرده اند و دیگر از عیوب این طریق آنکه یکی از این دو خط که

این

در این دایره نیز از خط نصف النهار که عبارتست از فصل مشترک افق بلد و عظیمه ایست که موازی
نصف النهار بلد است و مایل از نصف النهار که مسمی اند بوده چه پیش ازین مبین
که مماس نصف النهار مکه باشد بر نقطه از معدل النهار که بعد آن نقطه از نصف النهار
بلد بقدر ما بین الطولین است و دیگری از این خطین که بجای دایره اول السموت مکه
معظمه است نیز فصل مشترک افق بلد و عظیمه ایست که موازی اول السموت بلد است و
قائم مقام اول السموت مکه معتبر اند او چه پیش ازین مبین شد که مماس مداریکه باشد بر
نقطه که بعد آن نقطه از اول السموت بلد بقدر ما بین العرضین است و آن نقطه محل
تقاطع آن مدار با نصف النهار بلد است پس هیچ یک ازین دو عظیمه نسبت الکار
مکه نمیکنند و نه آنکه محل تقاطع این دو خط صوب قبله تواند بود و آنچه بعضی بتوجیه او و حسن
انتظام ذکر کرده اند و حاصل آن اینست که اگرچه این دو خط فی الحقیقة نیز از نصف النهار
و اول السموت که معتبر اند بود اما مراد آنست که در عمل مانند نیز آن دو دایره است
ظاهر التکلف است چه اتفاق در عمل مانند نیز آن معتبر اند بود که در حاصل عمل با آن مخالف
نباشد و خلاف این بر متأمل ظاهر است و تحقیق انتظام اینست که اگر این دایره نیز
معدل النهار مسمی و بعد خط اول بقدر اجزاء طولیه از نصف النهار بلد تعیین موضع نصف
النهار مکه و بعد آن از نصف النهار بلد بجهة العدل بعمل می آید لکن این دایره نیز از افق
بلد است و معلوم نیست که بعد نصف النهار مکه از نصف النهار بلد از محیط افق بلد چند
درجه است چیزی که معلوم است از تفاضل ما بین الطولین قدر بعد نصف النهارین است

[illegible] اول السموت [illegible]
[illegible] نصف النهار [illegible]
[illegible] تقاطع اول السموت [illegible]
[illegible] ما بین العرضین
[illegible]

عند المعدل با آنکه بر تقدیری که این دایره بنزد معدل النهار نیز میشود و بعد نصف النهارین
عند المعدل بخطائی که ظاهر میشد موافق مطلوب نشود چه مطلوب ازین مقام تحصیل بعد نصف
النهار که هست از نصف النهار بلد در سمت الرأس که و قدر بعد نصف النهارین عند المعدل
با قدر بعد ایشان در سمت الرأس که موافق نمیباشد چه نصف النهارین عند المعدل کال
التوابع دارند و بعد مداری از معدل متفاوت میشوند تا آنکه عند القطبین متقاطع شوند
و توضیح این معنی بعد ازین در طریق استخراج بعد مسافت بین البلاد بیش ازین خواهد شد
رکن ثالث در بیان تحقیق سمت قبله بطریق جیبی چون از مبحث سابق معلوم شد که
استخراج سمت قبله بطرق مشهوره خالی نیست از عیوب و مسامحه چنانکه بتفصیل تحریر یافت
و بعضی از طرق دیگر که اقرب بتحقیق است مانند طریقه جیب و قوس که در زیج جدید مذکور است
با وجود نهایت دشواری و وقت احتیاج دارد بجدول جیب و قوس که خالی از عدم ضبط
در عمل آن جمع کردن بسیار مشکل است و موقوفست بر فنون حسابیه از جمع و تفریق
و ضرب و قسمت و غالب خالی از خلل و غلط نمیباشد و با وجود اینها اطلاع بر برهان آن
که موجب اطمینان شود هر کس را میسر نیست لاجرم خاطر رسید که آلتی بجهة استخراج سمت قبله
وضع شود که برهان آن ظاهر و در هر جا در هر وقت بی احتیاج بتکلف و حساب با در
نهایت سهولت استخراج سمت قبله هر بلد ازان توان نمود و کیفیت وضع این آلت
و طریق استخراج سمت قبله بلاد ازان و سایر فواید که بالعرض ازان مستنبط میتواند
شد در چند فصل بیان میشود **فصل اول** در کیفیت وضع این آلت جسمی کروی

از یکی از فلزات یا غیر آن اخذ کرده آنرا کره ارض فرض کنیم و بر دو دایره عظیمه
که متقاطع بزوایای قائمه باشند رسم کنیم بحیثیتی که سطح کره مذکوره باین دو دایره بچهار ربع متساوی
منقسم شود و هر ربعی ملاحظه دو نصف دایره عظیمه باشد ربعی ازان ارباع را ربع معموره
ارض فرض کرده و یکی از آن دو نصف دایره که بر این ربع محیط شده اند نصف خط استوا
و جهة جنوب این ربع فرض کنیم که مبدء او وضع خالدات است و دیگری را نصف دایره که بر
سطح ارض متوهم میشود از نصف النهار جزایر خالدات که مبدء اطوال بلاد است و بر منتصف
این نصف از این دایره شمالی کنیم که بنزله قطب شمالی باشد و بر منتصف نصف مقابل
آن شمالی دیگر که بمنزله جنوب باشد پس خط اول را که بمنزله نصف خط استوا است بعد
هشتاد و قسم متساوی قسمت کنیم بعدد درجات نصف عظیمه و ابتدا از نقطه تقاطع این خط
با خط نصف النهار جزایر از جانب مغرب ربع مذکور نموده صورت عدد درجات را
بر اقسام رسم کنیم و این درجات طول است پس جسمی دیگر دوری جوفی که مقعر آن موافق محدب
عظیمه این کره باشد تحقیق کنیم و آنرا الصورت دایره افقی که بجهة کره مابین آن نصب
نصب کنیم بعنوانی که هر گاه کره را در جوف آن کذارند دایره کند همه از کره
نصفی ظاهر بوده باشد پس سطح عالی این جسم دوری که مقعر آن موافق عظیمه کره است
بار باع قسمت کنیم و یکی از ارباع را بنود و قسم متساوی قسمت کنیم بعدد درجات ربع عظیمه
و عدد درجات را بر اقسام رسم کنیم و این درجات عرض است پس کتب عدد این درجات
عرض و درجات طول که بر اصل کره است موضع بلاد مشهوره را بر سطح ربع مذکور از کره

و آنرا الصورت دایره افقی

رسم کنیم بانیطوایق که عرض و طول بلاد را از زیجات معتبره صحیحه معلوم نموده هر بلدی که
خواهیم موضع آنرا درین ربع متعین کنیم ابتدا از درجات عرض رابعه درجه طول بلد مذکور
نهیم بعنوانی که درجه نودم که نهایت این ربع است منطبق بر شمال و مقابل آن منطبق
بر جنوب شود پس آنچه درین ربع مذکور از کره محاذی درجه عرض بلد افتد موضع بلد است آنرا
بنقطه نشان کرده اسم بلد را ما بان رسم کنیم و این جسم دوری درین حالت که بر بلد
و قطبین گذشته نیز نصف النهار بلد باشد و قوسی که از خط استوا میان این نصف
النهار و نصف النهار اوّل است که بر کره رسم شده از جانب غربی قوس طول بلد است
و قوسی که از جسم دوری مذکور محصور است در میان بلد و خط استوا قوس عرض بلد
و همچنین موضع هر یک از بلاد را درین ربع متعین کنیم و آنچه استعمال معدبه ساخت
ما بین البلاد و چنانکه از جمله فوائد مذکوره ذکر خواهد شد یک ربع دیگر از ارباع جسم
دوری مذکور را بعد فراغ ربع عظیمه زمین که عبارت از ده هزار فرسخ است قسمت
کنیم و اگر خواهیم که درین ربع که مذکوره بلاد هر یک از اقالیم و دیگری در بلاد بین النظر
نشده عرض اول هر اقلیم را معلوم نموده موافق آن خطوط موازیه خط استوا از ...
مذکور را باقالیم قسمت کنیم پس این کره نمونه باشد از ارض و بلادی که بر ربع معمور
ارض است و مناسب آنست که مسمی گردد بمجمع البلاد و قطع نظر از فوائد مستخرجه از آن
چنانکه بعضی از آنها اشاره خواهد شد ناظر را از ابتدا اجمالی اوضاع بلاد و نسبت
آنها با هم و کیفیت قرب و بعد و جهت هر یک از دیگری ظاهر شود **فصل ثانی** در اثبات

استخراج سمت قبله از کره مجمع البلاد چون در فصل سابق مصور شده که جسم دوری مذکور
که مشوا آن نیز دایره عظیمه کره مذکوره است هر گاه بر بلد و قطبین وضع شود و نیز
نصف النهار بلد باشد پس هر گاه ابتدای یکی از ارباع آنرا بر بلد گذاریم ابتدای
هر یک از ارباع دیگر محاذی موضعی از کره افتد الذی محاذی ابتدای ربع جنوبی باشد
نقطه جنوب بلد و الذی محاذی ابتدای ربع شمالی افتد نقطه شمال بلد باشد پس اگر بلد در
طول با مکه معظمه موافق باشد لا محاله چنانکه این دایره بر بلد گذشته بر مکه معظمه نیز بگذرد
و ظاهر شود که سمت قبله بلد مذکور نقطه جنوب است اگر عرض بلد بیشتر از عرض مکه باشد
و نقطه شمال است اگر عرض بلد کمتر از عرض مکه باشد و اگر بلد با مکه معظمه در طول
مختلف باشد دایره مذکوره بر مکه معظمه نگذرد و قبله بلد لا محاله منحرف باشد از جنوب
یا شمال بجانب مشرق یا مغرب بحسب اقتضای وضع بلد با مکه معظمه پس بعد از آنکه جهة
تعیین نقطه جنوب یا شمال بلد بر کره نشان کنیم دایره مذکوره را با حفظ مسته
ابتدای یکی از ارباع آن با بلد آنقدر بگردانیم که بر مکه معظمه نیز بگذرد و پس از نقطه
از کره که محاذی ابتدای ربعی دیگر باشد که متصل بآن ربع است و در جهت مکه معظمه سمت
قبله بلد باشد آن موضع را نیز نشان کنیم و دایره را بگردانیم تا بر هر دو نشان
بگذرد بعنوانی که ابتدای ربعی که منقسم است بدرجات بر یکی از آن دو نشان
باشد تا معلوم شود که ما بین این دو نشان چند درجه است اگر نود درجه باشد قدر
ربع دایره سمت قبله بلد موافق خواهد بود با نقطه مشرق یا مغرب البته الا و اگر کمتر

باشد نه درجات را ضبط کنیم و این قدر انحراف قبلهٔ بلد است از نقطهٔ جنوب یا شمال
بجهت مشرق یا مغرب و اگر بیشتر باشد بر این قیاس و چون تعیین جنوب یا شمال بلدی
یکی از امور است که در تحقیق آن تعسّر تمام است نظر بسهولت بعد از معرفت قدر انحراف
بلد از شمال یا جنوب سمت قبلهٔ بلد معلوم باشد **فصل ثالث** در فواید دیگر که از دایره
مذکوره مستنبط میتواند شد **از انجمله** آنکه بعد از تصویر وضع کعبهٔ معظمه و اضلاع و ارکان
آن چنانکه سابقاً اشاره شد بر دایرهٔ مذکوره و توهم اخراج خطوط از هر بلدی بر وسط
آن بحسب نقطهٔ دایرهٔ مذکوره استنباط میتوان کرد که توجه اهل هر بلدی در قبله بکدام
جزو از کدام ضلع کعبهٔ معظمه است چنانکه مستفاد میشود که توجه اهل مدینهٔ مشرفه مثلاً
با میان رکن عراقی و میزاب است بحیثیتی که از نقطهٔ سمت قبلهٔ آن تا میزاب دو ذراع و نیم
و تا رکن عراقی هشت ذراع و نیم است و سایر بلاد بر این قیاس **از انجمله** آنکه در آداب
بعضی از زیارات و در بعضی از احادیث وارد شده که زایر بعید در هر موضع که
باشد رو بسمت کربلای معلّی کند و زیارت بجا آرد پس بجهت احتیاج افتد بتعیین
سمت کربلای معلّی و طریق استخراج سمت مذکور و تعیین انحراف آن از قبلهٔ بلد یا درجات آن بعد از معرفت آنچه در بیان استخراج سمت قبله از دایرهٔ مذکوره تقریر شد
در کمال سهولت مثلاً مستفاد میشود که در بلدهٔ تبریز سمت کربلای معلّی منحرف است از
جنوب بجانب مغرب بقدر پانزده درجه و چون انحراف سمت قبلهٔ آن چنانکه بعد از این
ظاهر خواهد شد از جنوب بجانب مغرب بقدر شانزده درجه است پس سمت

کربلا در آنجا بقدر یک درجه از سمت قبلهٔ آن منحرف بجانب جنوب و در قزوین سمت
کربلا بقدر چهارده و نه درجه منحرف است از جنوب بجانب مغرب که از سمت قبلهٔ آن
بقدر سی و دو درجه منحرف باشد بجانب مغرب و در مشهد مقدس رضوی سمت
مذکور بقدر شصت درجه منحرف است از جنوب بجانب مغرب که از سمت قبله
آن بقدر بیست و چهار درجه منحرف باشد بجانب مغرب و در اصفهان بقدر ده درجه
از مغرب اعتدال بجانب شمال منحرف که تفاوت آن با سمت قبلهٔ آنجا بقدر چهارده
درجه باشد و در شیراز بقدر بیست و شش درجه از مغرب اعتدال بجانب شمال منحرف
است که قدر تفاوت با سمت قبلهٔ آن بقدر شصت و [illegible] درجه باشد و بر این قیاس قدر
انحراف سمت مذکور از سمت قبلهٔ سایر بلاد و یا جهات دیگر از بلاد اتفاقی از دایره
مذکوره مستنبط میتواند شد و طرق که در رکن سابق در بیان استخراج سمت قبله
از آن نقل شده هیچ یک از آن وافی نیست بمطلوب چنانکه بر متأمل ظاهر است
و از انجمله استعلام قدر وسعت هر یک از ممالک است چنانکه از دایرهٔ مذکوره بآسانی
معلوم میتوان کرد که مملکت خراسان مثلاً بحسب طول با مثل چه قدر است و طول و عرض
آن با هم چه نسبت دارند و از هر جهت بکدام [illegible] و مانند آن **و از انجمله**
تحصیل معرفت قدر مسافت ما بین البلاد است بتقریب این که هر دو بلد که معرفت بعد
ما بین ایشان مطلوب افتد در دایرهٔ مذکوره در جای که چنان وضع کنیم که بر هر دو بلد
بگذرد میتوان که قوسی از ربع منقسم بذراع در میان بلدین افتد و عدد ذراع

ما بین ها معلوم شود و تمیز از آن باشد که ما بین البلدین را آنانی بمود باشند و اگر مسافت
ما بینهما زیاد از ربع دور باشد بمقدمات انضمام بعضی از مسایره ربع دایره مذکوره
احتیاج افتد و مخفی نماند که بعضی در طریق استعلام مسافت ما بین البلدین خیالی
کرده اند که فی الواقع غلط است و بیان این آنکه شیخ بهائی رحمه الله در حاشیهٔ تشریح
الافلاک گفته که و بمعرفة الطول والعرض یستعلم المسافة بین کل بلدین بان تربع تفاضل
ما بین طولیهما و ما بین عرضیهما و تجمع المربعین فجذر المجتمع بعد ما بینهما فاخذه لکل درجة
اثنین و عشرین و ثلثا والتی فرسخ و برهان هذا العمل هو شکل العروس فی اول و در
مجموعه مسمات بکشکول این مضمون را از بعض حواشی زیج جدید نقل نموده و المقصور این
خیال است که تفاضل طولی بین البلدین بقوسی می باشد محصور میان نصف النهارین
بلدین و تفاضل عرضی بقوسی محصور میان اول السموتین و چون نصف النهار و اول
السموت بر قطب هم میگذرند زاویه که ما بین القوسین افتد قائمه می باشد پس وتر
این قائمه بعد مسافت است میان این دو بلد و چون قدر ضلعین این قائمه باعتبار
درجات بمعرفت قدر طول و عرض و تفاضل بین البلدین معلوم است و انجا قدر
مسافت هر درجه معلوم است که چند فرسخ و کسری است پس باستعانت شکل عروس در
استعلام قدر وتر زاویه که بعد مسافت است معلوم میشود چه برهان شکل مذکور دال است بر
آنکه مجموع مربعین ضلعین قائمه مساوی مربع وتر زاویت است تقریر خیال مذکور و بجهت
کربیت این خیال ما حال منفعل نشده و تقریره و ابعون الله فساد این را بر تقریر تسلیم

ایان

و برهان مقتضی شکل عروس در جمیع مثلثات مذکوره و اخفای احد تخصیص آن بقائم الزاویه
مستقیم الخطوط است و صورت نقض و حل آن بیان می کنیم اما النقض آنکه هرگاه دو بلد
فرض کنیم که تفاضل ما بین الطولین ایشان هشت درجه باشد و تفاضل ما بین العرضین
شش درجه باین عنوان که عرض یکی هشتاد و سه درجه باشد و عرض بلد دیگری هشتاد و
نه درجه پس چون مربع تفاضل ما بین الطولین شصت و چهار درجه و مربع تفاضل ما بین
العرضین سی و شش درجه میشود و مجموع آن صد درجه است و جذر آن ده است باید
که بنا بر ضابطهٔ مذکوره بعد مسافت میان این دو بلد بقدر مسافت ده درجه باشد
با آنکه البته کمتر از مسافت هشت درجه است چه بعد مسافت ما بین ایشان بقدر
قاعدهٔ مثلثی است که یکی از ساقین آن هفت درجه است یعنی ما بین بلد اول و آخر
العرضین و دیگری از ساقین یک درجه است یعنی ما بین بلد ثانی و قطب العرضین و مجموع
این دو ضلع هشت درجه میشود و هرگاه مجموع ساقین هشت درجه باشد قاعده که بعد
مسافت ما بینهما است البته اقصر است اما الحل آنکه تفاضل طول بعد قوسی که محصور باشد
بین نصف النهارین نیست بلکه بقوسی از معدل النهار است محصور بین نصف النهارین
پس در دو بلد که یکی از آن بر نفس معدل باشد یعنی بر خط استوا جاری میتواند شد
چه قوس مذکور در ضلعی یکی از اضلاع مثلث مذکور است اما اگر هر دو بلد در آفاق
مایله باشند متصور نیست که قوس مذکور ضلع آن مثلث واقع شود چه هیچ یک از اطراف
این قوس درین حال بهیچ یک از آن دو بلد منتهی نمیشود و در نیز قوسی که

[illegible marginal notes]
سیتقیاس

[illegible marginal notes]

صلاحیت ضلعیت مثلث مذکور دارد و قوسی است از دایره صغیره موازیه معدل النهار
که محصور است میان نصف النهارین بلدین و قدر مسافت این قوس اقصر است
البته از قوس معدل النهار که مساوات تفاضل ما بین الطولین و کمال انفراج میان نصف
النهارین است چه نصف النهارین بلدین چنانکه از معدل النهار دور میشوند
متضایق میگردند تا آنکه در قطبین با هم تقاطع کنند پس قدر قوس صغیره مذکوره
مساوی قدر قوس معدل النهار که عظیمه است نیست و آنچه مضبوط است که قدر یک درجه
بیست و دو فرسخ و کسری است مراد درجات عظیمه است و درجات صغیره موازیه را
درکی نمی پیوستند که مخصوص نباشند چنانکه در حوالی عرض التسعین است پس اگر
دو بلد در عرض مختلف نباشند و همین اختلاف طولی داشته باشند اگر بر نفس خط
استوا باشند قدر بعد مسافت ما بینهما بعده فراسخ متوره تفاضل طول است یعنی هر
درجه بیست و دو فرسخ و کسری و هر چند از معدل النهار دورتر شوند قدر مسافت ما بینهما
با وجود توافق در تفاضل طول کمتر میشود تا بجائی که قدری بعتد به نداشته باشد مثلا اگر دو
بلد بر خط استوا باشند و تفاضل ما بین الطولین ایشان نود درجه باشد قدر بعد مسافت
میان ایشان دو هزار فرسخ است و اگر دو بلد با وجود همین تفاضل در طول در حوالی
عرض التسعین باشند تواند بود که بعد میان ایشان یکفرسخ نیز نرسد لیکن هر دو بلد که
در طول اختلاف نداشته باشند و منحصر باشد اختلاف ایشان در عرض یعنی هر دو در تحت
یک نصف النهار باشند قدر بعد مسافت میان ایشان هیئه مضبوطست بعده فراسخ

تفاضل ما بین العرضین و فرق میان این دو صورت ظاهر است چه در صورت سابق
تفاضل طول باعتبار قوس معدل النهار است و معلوم است که بلدین بر نفس معدل
النهار یعنی بر خط استوا نیستند بلکه در تحت صغیره اند موازیه معدل النهار پس لا محاله
بعده قوس صغیره مذکوره مسافت کمتر میشود و اما در این صورت تفاضل عرض باعتبار
قوس نصف النهار است و هر دو بلد موافق در طول هستند در تحت یک نصف النهار
تحقیق معرفت وضع بعضی بلاد است نسبت بهم چنانکه خواهند معلوم کنند که از بلدی تا
بلدی کدام راه از دیگری است و هرگاه بسمت مستقیم از بلدی ببلدی روند راه بر کدام
بلدی واقعند و در حوالی کدام بلدی میگذرند و هر بلدی از سمت مستقیم چه بعد دارد و در راست
و بر کدام جهت است چنانکه گوییم که از بلده قزوین مثلا هرگاه بسمت مستقیم بمکه معظمه
روند از کربلا بگذرند که مستفاد میشود که بلده قم در سی فرسخی سمت راه بعده فرسخ ما دون یسار
راه است و بلده همدان در سی و پنج فرسخی بعده سی فرسخ ما دون یمین و بلده کاشان
در چهل فرسخی بعده چهل فرسخ بر یسار و بلده اصفهان در شصت فرسخی بعده شصت و
پنج فرسخ بر یسار و بلده ... در نود فرسخی بعده شصت فرسخ بر یمین و شوشتر در صد و
پانزده فرسخی بعده سی فرسخ بر یسار و بصره در صد و چهل و پنج فرسخی بعده چهل فرسخ بر یسار
و کوفه در صد و پنجاه فرسخی بعده پنجاه فرسخ بر یمین و قطیف در دویست و سی فرسخی
بعده صد و بیست فرسخ بر یسار و لحسا در دویست و پنجاه فرسخی بعده هشتاد فرسخ بر یسار
و لحسا در دویست و هشتاد فرسخی بعده نود فرسخ بر یسار و مدینه منوره در سیصد و ده فرسخی

بعد هشتاد و پنج درجه بعینه و همچنین ابعاد در سبعه و ده و نیم بیست و هشتاد و پنج درجه است و از
محاذات مدینه و امثال آن که بمنظور نظرشان فرق است که بمعنی مسافت مستقیم از قزوین
بمکه معظمه سبعمائه و هشتاد و پنج بوده باشد و این مطلب در غایت سهولت باشد که اتفاقی
از آنکه مذکور شد استخراج میشود و امکان نیست که آن دیگر با منوال مشهور بعد از معرفت
اصل آنها و اما این نوع استخراج تواند نمود و بالله التوفیق **رکن رابع** در تفصیل بعضی
امور متوجه از آنکه معجم البلاد و آنچه مناسب آن باشد چون تفصیل کرده مذکور شد و اما
فوایده آن همه کس را در همه جا میسر نیست مناسب شد که بعضی از آنها که اهتمام بآن بیشتر باشد
مانند سمت قبله بلاد مشهوره و موقع توجه هر بلدی از جده و کعبه معظمه و قدر بعد مسافت
میان اشهر بلاد از آنکه مذکور شد استخراج نموده در طی سه فصل مذکور کرده و چون از حال
تحریر این رساله هنوز میسر نشده بود که در صنعت که مذکور شد دقت و اهتمام تمامی حاصل
آمده باشد احتمال تفاوت قلیل را با وقوع مسامحه در ایراد این فواید هست پس اگر بعد
از تحقیق تفاوت قلیل ظاهر شود موجب قدح در حسن وضع این آلت نتواند بود بلکه
راجع بتقصیر در صنعت و مسامحه در عمل شود و نتیجه او در اصل مطلب که تحقیق سمت و غیر مذکوره
است بعنوان تخمین قریب به تحقیق معتبر نیست چه هرچند کمال دقت بکار رود تحقیق
آن بعنوان تحقیق از مقدور بشر خارج باشد **فصل اول** در ذکر سمت قبله بلاد و چون
قبل ازین مقرر شد که بعضی از علما که باعتبار طول موافق مکه معظمه باشند سمت قبله آن
را باستخراج نمیدارند بلکه اگر جنوبی باشد از مکه معظمه یعنی در عرض کمتر باشد سمت قبله آن

نقطه شمال است و اگر شمالی باشد یعنی عرض آن بیشتر باشد نقطه جنوب و بلدی که موافقت
تمام در طول با مکه معظمه داشته باشد در میان بلاد مشهوره منظور نباشد لکن بعضی از بلاد
بسیار قریب الطول است که مانند منزله موافق الطول معتبر شده مانند صنعا دار الملک
یمن در جانب جنوب مکه معظمه و قسطنطنیه دار الملک روم در جانب شمال آن که بسبب آنکه
هر کدام در طول از مکه معظمه بقدر کمی است انحراف قبله آن از شمال یا جنوب بجانب
مشرق قدری معتد به ندارد پس بنابرین قبله اول نقطه شمال و ثانی نقطه جنوب میتوان
کرد و قبله سایر بلاد چون ازین دو نقطه بعلت اختلاف معتد به طول منحرف است قدر
انحراف آنها را از آنچه مذکور شد استخراج نموده بجهة عدم احتیاج جمهور بقبله بعنوان استخراج
دقایق کمتر از نصف درجه درج نشد و دقایق بیشتر از آن یعنی نصف آن یکجایی یک درجه
صحیح حساب شده مقدار آن انحراف و جانب آن ذکر میشود و چون اکثر بلاد مذکوره نسبت بمکه معظمه
شمالیست یعنی قبله آنها نقطه جنوب است و دیگر جهت از شمال مناسب دید که ابتدا بلدی
نماید که قبله آن نقطه جنوب یا قریب بدان انحراف اقل باشد و بترتیب الاکثر فالاکثر تا بلادی
منتهی که اقل انحراف مقدم باشد بر اکثر انحراف و در همه مراتب بر وضع طبیعی و در که ازین
بیان ربط بسته قدر انحراف بلاد را از نقطه جنوب ذکر کند تا بنقطه مشرق رسد و بعد
از آن چون بنقطه شمال نزدیک میشود تحت انحراف بنقطه شمال نمود و بترتیب الاقل
فالاقل تا بنقطه شمال و بعد ازان بترتیب الاکثر فالاکثر تا بنقطه مغرب و بعد ازان
چون بجانب جنوب نزدیکتر میشود بترتیب الاقل فالاقل تا بنقطه جنوب و رعایت این ترتیب

فی الجمله صیانت از سهو و غلط کتاب بعمل می آید چنانکه ظاهر است و دیگر تاکید اینجانب بعمل آید که
قدر انحراف از یکی از این دو نقطه جنوب یا شمال حساب باید که تمام قوس انحراف را جزو که
عبارت از باقی آن قوس باشد تا مشرق یا مغرب دیگر جا به هر چه که مستخرج شده است
تا اگر کتاب را در یکی از اینها سهوی واقع شود بقرینه دیگری تصحیح توان نمود و اگر دو
بلد در قدر انحراف مساوی باشند اختیاری سبب داده کرده شود و چون معلوم شد که انحراف
باعتبار جهات اربعه چهار نوع است بلاد مشهوره را بر این چهار قسم منفصل میگردد **قسم اول**
بلادی که انحراف قبله آنها شرقیست از جنوب و در این قسم بیست و چهار بلد مذکور میگردد
ارزنکان قدر قوس انحراف آن از نقطه جنوب بجانب مشرق هشت درجه است که از سمت قبله حمه
قبله آن تا مشرق اعتدال هشتاد و دو درجه باشد **حلب** از جنوب پانزده درجه تا
مشرق هفتاد و چهار درجه **رحبه** از جنوب هفده درجه تا مشرق هفتاد و سه درجه
انطاکیه از جنوب نوزده درجه تا مشرق هفتاد و یک درجه **ملطیه** از جنوب بیست
درجه تا مشرق هفتاد درجه **مدینه مشرفه** از جنوب بیست و هشت درجه تا مشرق شصت و
دو درجه **دمشق** ایضا از جنوب بیست و هشت درجه تا مشرق شصت و دو درجه
طرابلس شام از جنوب بیست و نه درجه تا مشرق شصت و یک درجه **حمص** ایضا از
جنوب بیست و نه درجه تا مشرق شصت و یک درجه **قنسرین** از جنوب سی درجه تا مشرق شصت
درجه **رومیه کبری** از جنوب سی و یک درجه تا مشرق پنجاه و نه درجه **طرسوس**
از جنوب سی و پنج درجه تا مشرق پنجاه و پنج درجه **قسطنطنیه** از جنوب سی و شش درجه

تا شـ

مجلس شورای ملی
تأسیس ۱۳۰۲
کتابخانه

تا مشرق پنجاه و چهار درجه **صور** از جنوب سی و هفت درجه تا مشرق پنجاه و سه درجه
قونیه از جنوب سی و هشت درجه تا مشرق پنجاه و دو درجه **عسقلان** از جنوب چهل و
چهار درجه تا مشرق چهل و شش درجه **بیت المقدس** از جنوب چهل و هفت درجه تا مشرق
چهل و سه درجه **اسکندریه** از جنوب پنجاه و هشت درجه تا مشرق سی و دو درجه **مصر**
از جنوب پنجاه و نه درجه تا مشرق سی و یک درجه **قوص از صعید مصر** از جنوب هشتاد و شش
درجه تا مشرق چهار درجه **طرابلس مغرب** ایضا از جنوب هشتاد و شش درجه تا مشرق چهار
درجه **قرطبه دارالملک اندلس** از جنوب هشتاد و هشت درجه تا مشرق دو درجه
قیروان از جنوب هشتاد و یک درجه تا مشرق نه درجه **تاهرت علیا** از جنوب هشتاد و هفت درجه
تا مشرق سه درجه **قسم ثانی** بلادی که انحراف قبله آنها شرقیست از شمال و پنج بلد است
طنجه مغرب قدر قوس انحراف قبله آن از نقطه شمال بجانب مشرق هشتاد و چهار درجه
است که از سمت قبله آن تا مشرق اعتدال شش درجه باشد **سوس اقصی مغرب** از شمال
هفتاد و پنج درجه تا مشرق پانزده درجه **ولقله مدینه نو** از شمال شصت و چهار درجه تا
مشرق بیست و شش درجه **جرمی دارالملک حبش** از شمال پنجاه و سه درجه تا مشرق سی و
هفت درجه **زبید از بلاد یمن** از شمال بیست و دو درجه تا مشرق شصت و هشت درجه
قسم ثالث بلادی که انحراف قبله آنها غربیست از شمال و چهار بلد است **سرندیب**
قدر قوس انحراف قبله آن از نقطه شمال بجانب مغرب شصت و شش درجه است که
سمت قبله آن از نقطه مغرب اعتدال بیست و چهار درجه باشد **سومنات** از شمال هشتاد و

یکدرجه تا منوب نوزده درجه دار الملک چین از شمال هشتاد و یکدرجه تا منوب درجه
منصوره هند از شمال هشتاد و هشت درجه تا منوب سه درجه قسم رابع بلاد و کج
الخوارف فقط آنها غرض است از جنوب هفتاد و پنج بلد است بابارس هند قدر آمر
الخوارف فقط آن از خط جنوب بکجانب منوب هشتاد و شش درجهست که تا منوب القدار
پنج درجه باشد اکره از جنوب هشتاد و چهار درجه تا منوب بیست و شش درجه دهلی از جنوب
هشتاد و سه درجه تا منوب بیست درجه دهلی ایضا از جنوب هشتاد و سه درجه تا
منوب هفده درجه منصوره سند از جنوب هشتاد و یکدرجه نه درجه لاهور از جنوب هشتاد و
پنج درجه تا منوب بیست درجه نهاوند از جنوب هشتاد و سه درجه تا منوب
هفده درجه هرمز از جنوب هشتاد و دو درجه تا منوب بیست و نه درجه مولتان ایضا
از جنوب هشتاد و دو درجه تا منوب بیست و نه درجه خان بالغ از جنوب هشتاد و یکدرجه
تا منوب بیست و ده درجه کشمیر از جنوب شصت و نه درجه تا منوب بیست و یکدرجه
قطیف ایضا از جنوب شصت و نه درجه تا منوب بیست و یکدرجه حلب از جنوب
شصت و هشت درجه تا منوب بیست و دو درجه قندهار ایضا از جنوب شصت و هشت
درجه تا منوب بیست و دو درجه بست از جنوب شصت و پنج درجه تا منوب بیست و
پنج درجه جنت از جنوب شصت و چهار درجه تا منوب بیست و شش درجه سیستان
از جنوب شصت و دو درجه تا منوب بیست و هشت درجه بدخشان ایضا از جنوب
شصت و دو درجه تا منوب بیست و هشت درجه میش بالغ از جنوب شصت و یکدرجه

تا منوب بیست و نه درجه قراقرم ایضا از جنوب شصت و یکدرجه تا منوب بیست و نه
درجه بحرین از جنوب شصت درجه تا منوب سی درجه بلخ از جنوب پنجاه و
نه درجه تا منوب سی و یکدرجه ختن از جنوب پنجاه و هشت درجه تا منوب سی و
دو درجه کرمان ایضا از جنوب پنجاه و هشت درجه تا منوب سی و دو درجه فاریاب
از جنوب پنجاه و شش درجه تا منوب سی و چهار درجه کاشغر از جنوب پنجاه و چهار
درجه تا منوب سی و شش درجه مرو از جنوب پنجاه و دو درجه تا منوب سی و
هشت درجه هرات از جنوب پنجاه و یکدرجه تا منوب سی و نه درجه شیراز ایضا
از جنوب پنجاه و یکدرجه تا منوب سی و نه درجه کش از جنوب پنجاه درجه تا منوب
چهل درجه سمرقند از جنوب چهل و نه درجه تا منوب چهل و یکدرجه بخارا ایضا
از جنوب چهل و نه درجه تا منوب چهل و یکدرجه خجند از جنوب چهل و هشت
درجه تا منوب چهل و دو درجه ترن ایضا از جنوب چهل و هشت درجه تا منوب
چهل و دو درجه ترشیز ایضا از جنوب چهل و هشت درجه تا منوب چهل و دو درجه
سرخس از جنوب چهل و هفت درجه تا منوب چهل و سه درجه بناکت از جنوب
چهل و شش درجه تا منوب چهل و چهار درجه الملایغ ایضا از جنوب چهل و شش درجه
تا منوب چهل و چهار درجه نیشابور از جنوب چهل و چهار درجه تا منوب چهل و
شش درجه طوس از جنوب چهل و سه درجه تا منوب چهل و هفت درجه سبزوار
از جنوب چهل و دو درجه تا منوب چهل و هشت درجه طراز ایضا از جنوب چهل و دو

درجه تا سوی جنوب چهل و هشت درجه یزد ایضا از جنوب چهل و دو درجه تا سوی جنوب پنجاه و
هشت درجه رامهرمز از جنوب چهل درجه تا سوی پنجاه درجه اصفهان از جنوب سی و
نه درجه تا سوی پنجاه و یک درجه دامغان از جنوب سی و هشت درجه تا سوی پنجاه و
دو درجه سمنان از جنوب سی و هفت درجه تا سوی پنجاه و سه درجه گرگانج از
الکه خوارزم ایضا از جنوب سی و هفت درجه تا سوی پنجاه و سه درجه استراباد
از جنوب سی و شش درجه تا سوی پنجاه و چهار درجه بصره ایضا از جنوب سی و
شش درجه تا سوی پنجاه و چهار درجه کاشان از جنوب سی و پنج درجه تا سوی پنجاه و
پنج درجه قشم از جنوب سی و دو درجه تا سوی پنجاه و هشت درجه شوشتر
ایضا از جنوب سی و دو درجه تا سوی پنجاه و هشت درجه ری از جنوب سی و یک درجه
تا سوی پنجاه و نه درجه ساری ایضا از جنوب سی و یک درجه تا سوی پنجاه و نه درجه
ساوه از جنوب بیست و هشت درجه تا سوی شصت و دو درجه قزوین از جنوب
بیست و هشت درجه تا سوی شصت و سه درجه ابهر از جنوب بیست و پنج درجه تا
سوی شصت و پنج درجه شهرزور از جنوب بیست و چهار درجه تا سوی شصت و شش
درجه کوبارنیه ایضا از جنوب بیست و چهار درجه تا سوی شصت و شش درجه لاهیجان
از جنوب بیست و سه درجه تا سوی شصت و هشت درجه همدان از جنوب بیست و
دو درجه تا سوی شصت و هشت درجه شماخی از جنوب بیست درجه تا سوی هفتاد و
درجه باکویه ایضا از جنوب بیست درجه تا سوی هفتاد درجه بلغار از جنوب

ازده

نوزده درجه تا سوی هفتاد و یک درجه باب الابواب از جنوب هجده درجه تا سوی هفتاد و
دو درجه بردعه ایضا از جنوب هجده درجه تا سوی هفتاد و دو درجه اردبیل ایضا
از جنوب هجده درجه تا سوی هفتاد و دو درجه تبریز از جنوب شانزده درجه تا
سوی هفتاد و چهار درجه تفلیس ایضا از جنوب شانزده درجه تا سوی هفتاد و
چهار درجه مراغه از جنوب پانزده درجه تا سوی هفتاد و پنج درجه بغداد از جنوب
سیزده درجه تا سوی هفتاد و هفت درجه نخجوان از جنوب دوازده درجه تا سوی
هفتاد و هشت درجه کوفه ایضا از جنوب دوازده درجه تا سوی هفتاد و هشت
درجه سرمن رای از جنوب هفت درجه تا سوی هشتاد و سه درجه باین التفصیل
قدر انحراف همه ولایت بلد مشهور دانسته شد و بعضی از بلاد که مذکور شد با مقابله
بلاد و قریه آن بعلوم میتوان دانست مانند بلاد مقابله و دامغان استراباد و مانند
آن مقابله ساری و مانند رشت مقابله لاهیجان و مثل علی هذا و باید دانست که
در بعضی از انحرافات قبله بلاد توهمی چند هست که ذکر آنها و بیان طرق آنها بطول
از تفصیل موجب زیادتی بصیرت درین مقام میتوان شد پس صواب آنست که این
فصل را بتجربه و تقریر آنها ختم کنیم اول توهم آنکه هرگاه تفاضل طول بلدی بنسبت
بطول مکه معظمه مساوی باشد با تفاضل عرض آن بلد بنسبت بعرض مکه یعنی همان
قدر از درجات و دقایق که در طول زیاده است از مکه در عرض نیز زیاده باشد یا نقصان
زیادتی طول و عرض کم باشد یا نقصان قدر که در طول کم است در عرض نیز کم باشد یا نقدر

از مجموع تقدیر طول و عرض بلاد معلوم میشود و ایضاً ازین قبیل است حکم بانکه طول بصره از
طول بغداد بپنج درجه زیاده است چنانکه در رساله مذکوره است چه در زیجات معتبره صحیح
مضبوط است که طول بصره هشتاد و چهار درجه است و عرضش سی درجه و طول بغداد هشتاد
درجه است و عرضش سی و سه درجه و بیست و پنج دقیقه پس بنا برین زیادتی طول بصره
از طول مکه که باتفاق هفتاد و هفت درجه و ده دقیقه است شش درجه و پنجاه دقیقه
میشود و زیادتی عرض آن بر عرض مکه که باتفاق بیست و یک درجه و چهل دقیقه است
هشت درجه و بیست دقیقه میشود پس تفاضل طول و عرض آن نسبت بطول و عرض مکه
مساوی نیست بلکه یک درجه و نیم تفاوت دارد و همچنین زیادتی طول بصره بر طول
بغداد چهار درجه است نه پنج درجه دیگر از توهمات عکس صورت مذکوره است
یعنی که هرگاه قبله بلدی بر منتصف دو جهة باشد لازم آید که تفاضل طول و عرض
آن بنحوی از انحای مذکوره مساوی باشد و بطلان این نیز بعد از ذکر ما سبق باندک
تاملی ظاهر میشود دیگر از توهمات انضمام آنست که تساوی قدر انحراف دو بلد
در یکی از اقسام اربعه مذکوره مستلزم آن باشد که در سمت قبله مسامت هم باشند
یعنی بنحوی باشند که اگر خطی از ابعد بلدین بسمت مکه اخراج کنند بر اقرب نیز بگذرد و این نیز
فاسد است چه شیراز از سمت قبله هرات با وجود تساوی قدر انحراف درجات
انحراف غربی از جنوب قریب به بیست فرسخ بر یسار است و همچنین با وجود تساوی
مذکور هرمز از سمت قبله مولتان چهل فرسخ بر یسار است و چهل از سمت قبله

و دهلی ایضاً چهل فرسخ بر یسار و نیز از سمت قبله تبریز [illegible] پنجاه فرسخ بر یسار رود کرمان
از سمت قبله خبوشان هشتاد فرسخ بر یسار است و مخفی نماند که منشاء این توهم گمان
توازی نصف النهار بلاد است چه برین تقدیر از وقوع تساوی زاویه انحراف این بلدان
با هم چنانکه مشروح است لازم می آید که سمت قبله ایشان بعد از اخراج متحد شوند
و الا متقاطع خواهند بود و بنقطه از سمت قبله نمیگذرد و چون محال است که از تقاطع دو خط
غیر متوازی با دو خط متوازی دو زاویه متساویه در یک جهة حادث شود می باید که
دو زاویه انحراف که از تلاقی آنها با نصف النهارین متوازیین فرضا باهم
میرسد با هم مساوی نباشند و این خلاف فرض است دیگر از توهمات عکس
صورت سابقه است یعنی هرگاه دو بلد بر حیثیت مذکوره باشند لازم باشد که در قدر
انحراف مساوی باشند و این نیز فاسد است چه قندهار بر سمت قبله قسطنطنیه است
با وجود تفاوت شش درجه در قدر انحراف شرقی از جنوب و الکه بر سمت قبله [illegible] و در
است با تفاوت هفت درجه در قدر انحراف غربی از جنوب و همچنین کرمان بر سمت
قبله کشمیر است با تفاوت هشت درجه و نیز در سمت قبله [illegible] است با تفاوت
نوزده درجه و شیراز بر سمت قبله [illegible] است با تفاوت بیست درجه و [illegible]
این توهم نیز قریب بتوهم سابق است دیگر از توهمات آنست که هرگاه دو بلد
نظیر هم باشند یعنی که قدر انحراف احدهما در یکی از اقسام اربعه مساوی باشد
با قدر انحراف دیگری در قسم مقابل آن لازم باشد که در سمت قبله با هم مواجه باشند

یعنی اگر از یکی به دیگری خطی مستقیم اخراج شود بمکه معظمه بگذرد و این نیز باطلست چه بسیاری
از بلاد دیگر نظیر هرات است باینمعنی که قدر انحراف قبله زبید از شمال بجانب مشرق
بیست و دو درجه است و انحراف همدان از جنوب بجانب مغرب ایضا بیست و دو
درجه است با آنکه سمت قبله زبید مواجه شرقی همدان است قریب بچهل فرسخ و سمت قبله
همدان ایضا مواجه شرقی زبید است قریب سیصد فرسخ و اگر از همدان بزبید خطی
اخراج کنند قریب بدویست فرسخ از غربی مکه معظمه بگذرد و ایضا قیروان نظیر دار الملک
چین است چه قدر هر یک از انحراف سمت قبله اول از جنوب بجانب مشرق و انحراف
ثانی از شمال بجانب مغرب هشتاد و یک درجه است با آنکه سمت قبله قیروان مواجه جانب
جنوبی چین است بمسافت ششصد و پنجاه فرسخ تقریبا و سمت قبله چین ایضا مواجه جانب
جنوبی قیروان است بمسافت چهارصد و شصت فرسخ تقریبا و اگر از قیروان بچین
خطی مستقیم اخراج کنند قریب بصد و پنجاه فرسخ از شمالی مکه معظمه بگذرد و ایضا
سوس اقصی نظیر لهاور است چه انحراف سمت قبله سوس از شمال بجانب مشرق و سمت
قبله لهاور از جنوب بجانب مغرب هر یک هشتاد و پنج درجه است با آنکه سمت قبله سوس
مواجه جانب جنوبی لهاور است قریب بچهارصد فرسخ و سمت قبله لهاور ایضا مواجه
جنوبی سوس است قریب بهفتصد فرسخ و اگر میان آنها بخط مستقیم وصل کنند قریب بسیصد و
شصت فرسخ از شمال مکه معظمه بگذرد و ایضا تا هرات علیا نظیر بهلوار است چه انحراف
سمت قبله تا هرات از جنوب بجانب مشرق هشتاد و هفت درجه است مساوی انحراف

قبله بهلوار از شمال بجانب مغرب با آنکه سمت قبله تا هرات مواجه جنوبی بهلوار است
بمسافت دویست فرسخ تقریبا و سمت قبله بهلوار ایضا موافق جنوبی تا هرات است
بمسافت سیصد و پنجاه فرسخ تقریبا و خط مستقیم میان آنها قریب بمسافت صد و پنجاه فرسخ
از شمالی مکه میگذرد و در ضمن تمثیلات مذکوره این نیز ظاهر شد که بعد هر یک از
بلدین متناظرین از سمت قبله دیگری لازم نیست که مساوی باشد و وجه این اختلاف عدم
تساوی ابعاد آنست در قرب و بعد نسبت بمکه معظمه چنانکه باندک تأملی ظاهر میشود دیگر از
ترهات عکس صورت سابق است باینمعنی که هر گاه دو بلد در دو جهت مکه معظمه مواجه
هم باشند در سمت قبله لازم آید که انحراف احدهما در یکی از ارباع مساوی انحراف
دیگری باشد در قسم مقابل و این نیز باطل است چه دار الملک حبش در سمت قبله مواجه
قندهار است با تفاوت پانزده درجه در قدر انحراف مقابل و در سمت قبله نیز مواجه
دهلی است با تفاوت نوزده درجه در قدر انحراف مذکور و ممکن است که منشأ این
توهم و توهم سابق قیاس وضع بلاد مذکوره باشد بر اطراف مکه معظمه بر وضع نقاط
محیط یک دایره با مرکزش و غفلت از اختلاف شمال و جنوب و همچنین مشرق و مغرب
بلاد باختلاف آفاق و آنکه در باطن فیه قدر انحراف هر بلدی از جنوب یا شمال همان
بلد معتبر است و بعد از تذکر این ضوابط و تشابه آن اشتباهی در امثال این امور نمی‌ماند.

فصل ثالث در ذکر مواضع توجه بلاد مشهوره از جده و کعبه معظمه از کیفیت وضع کعبه معظمه
چنانکه در اوایل این رساله مذکور شده و سابقه که جمیع البلاد مستفاد میشود که از حجر الاسود

www.icar.ir

تا باب کعبه معظمه که قریب بسدس ضلع طولی است موقع توجه اهل بعضی از بلاد هند است
مانند نهلواره و حوالی آن و قضای باب که آن نیز قریب بسدس است موقع توجه اهل
چین و دیبل و بارس و منصوره و سند و اگره و دهلی و لاهور و سومنات و تتاره و حوالی آنهاست
و از باب تا منتصف آن ضلع که نهایت سدس ثالث است موقع توجه اهل [illegible] و لهاور
و مولتان و نیلقب و بجوین و قندهار و کشمیر و لب و سیستان و کرمان و بدخشان
و تبت و ختن و ایلاق و شیراز و بلخ و فاریاب است و سدس رابع موقع توجه اهل هرات
و وخش و بیش بالیغ و ابیورد و مرو و قراقرم و ترشیز و تون و سمرقند و کاشغر و سرخس و
کش و خجند و بخارا و رامهرمز و طوس و جاجکت و المالیغ و سبزوار است و سدس
خامس موقع توجه اهل اصفهان و ابهر و سمنان و کاشان و استراباد و کرکانج
و قم و ری و ساری و قزوین و ساوه و لاهیجان و همدان است و سدس سادس که
منتهی است برکن شامی موقع توجه اهل کوه و مدنیه روس و شماخی و بلغار و باب الابواب
و بردعه و تفلیس و اردبیل و تبریز و بغداد و کوفه و سر من رای است پس موقع توجه
اهل عراق عرب بسیار قریب است برکن شامی و موقع توجه اهل عراق عجم نیز باین رکن
اقرب است از سایر ارکان و وجه تسمیه آن بعراقی همین است و از رکن عراقی تا رکن غربی
که ضلع عرضی است سدس اول آن موقع توجه اهل موصل و ارزن الروم و حوالی آنهاست
و سدس ثانی موقع توجه اهل ارزنجان و حلب و حوالی آنهاست و سدس ثالث که منتهی
میشود بمیزاب که منتصف ضلع مذکور است موقع توجه اهل انطاکیه و ملطیه و روم و مدینه کبرا

و طرابلس شام و دمشق و حمص و قسطنطنیه و قنسرین و مدینه مشرفه و قونیه و صور و
عسقلان و بیت المقدس است پس وجه تسمیه رکن عراقی مذکور برکن شامی نیز ظاهر
شد چه موقع توجه بلاد شام نیز باین رکن نزدیکتر است از ارکان دیگر و سدس رابع
اهل صه
موقع توجه اهل اسکندریه و مصر و اندلس است و سدس خامس موقع توجه اهل طرابلس
مغرب و قیروان و تاهرت و قوص و سوس الاقصی است و سدس سادس که منتهی است
برکن غربی محاذی جزئی از بلاد مشهوره نیست و تسمیه این رکن بغربی یا بواسطه محاذات
آنست بمغرب اعتدال و یا بواسطه آنکه موقع توجه اهل بلاد مغرب باین نزدیکتر
است از سایر ارکان چنانکه ظاهر شد و از رکن غربی تا رکن یمانی که ضلع دیگر طولی و ثانی
اضلاع است سدس اول آن موقع توجه اهل دنقله و اکثر بلاد نوبه است و سدس ثانی
موقع توجه اهل صعید عربی و سایر بلاد حبشه است و سدس ثالث محاذی جزئی از بلاد مشهوره
نیست و سدس رابع و خامس و سادس که نصف اخیر این ضلع است موقع توجه
اهل بعضی از بلاد یمن است مانند زبید و از رکن یمانی تا رکن حجر الاسود که ضلع دیگر عرضی
و رابع اضلاع است سدس اول آن موقع توجه اهل صنعای یمن و حوالی آنست پس این
رکن از دو جانب ببلاد یمن محاذات دارد و در اطلاق یمانی بر آن کمال مناسبت
حاصل است و سدس ثانی و ثالث و رابع و خامس این ضلع محاذی جزئی از بلاد مشهوره
نیست و سدس سادس که منتهی بحجر الاسود است موقع توجه اهل سومنات و سرندیب و حوالی
آنهاست و بر عارف بوضع کره مذکوره پوشیده نیست که استنباط این قسم امور از آلات

در مرتبهٔ مشاهده و عیانست پس خلاف آنچه از آن استنباط شده خصوصاً با تفاوت عرض
مثل آنچه ابن شاذان در رسالهٔ قبله ذکر کرده است که قبلهٔ موقان و کابل و فرغانه ما بین
رکن یمانی و حجر الاسود است محل اعتماد نیست و از این قبیل است آنچه بعضی تصور کرده‌اند
که توجه اهل عراق به رکن حجر الاسود است و بنا بر این آن رکن را عراقی نامیده‌اند چنانکه
در کتاب شرایع مذکور است و همچنین آنچه شهید ثانی رحمه الله در شرح آن به مقصد استدلال
غرابت این حکم فرموده که این بر سبیل تقریب است و قبلهٔ اهل عراق باب و نزدیک
بآن است و قطع نظر از مقتضای کرده مذکوره حسابیه معلوم است که رکن حجر الاسود منحرف
است از محاذات مشرق قائمه الی جانب جنوب و بر فرضی که موافق مشهور باشد توجه بآن
یا جانب یا بعد جزئی از او از آن ضلع که رکن حجر است با ... از رکن دیگر اعلی مستلزم استقبال
جزئیست از قوس ما بین جنوب و مغرب که بجنوب نزدیکتر نباشد از مغرب و حال آنکه
خلافی نیست در اینکه قبلهٔ جمیع بلاد عراق به جانب جنوب نزدیکتر است بلکه قبلهٔ بعضی از آنها
مثل موصل میل جنوبست پس چون تواند بود که قبلهٔ عراق رکن حجر یا باب یا نزدیک بآن
باشد **فصل سوم** در تفصیل بعد مسافت بین البلاد از تذکر امور که سابقاً مذکور شد
معلوم شود که در صورت اختلاف دو بلد در عرض تنها قدر ما به التفاضل ... چهل
است از حساب مشهور که تفاضل یک درجه موجب تفاوت مسافت بیست و دو فرسخ
و دو ثلث فرسخ است در آن مضبوط است چنانکه از صنعای یمن تا مکهٔ معظمه که طول هر یک
هشتاد و دو درجه است و اختلافی در طول با هم ندارند مگر به دقیقه چند و عرض صنعا

چهارده درجه و نیم و عرض مکه معظمه بیست و یک درجه و چهل دقیقه است چون تفاضل عرضین
هفت درجه و ده دقیقه است قدر مسافت ... میانهٔ ایشان بر ضابطهٔ مذکوره قریب
یکصد و شصت فرسخ میشود و چنانکه از تبریز تا ساری که طول هر یک هشتاد و دو درجه
و عرض تبریز سی و هشت درجه و سی و شش دقیقه است و عرض ساری سی و هفت درجه
است چون تفاضل عرضین یک درجه و سی و چهار دقیقه است بحساب مذکور مسافت
میانه قریب یکصد و شصت و پنج فرسخ است و علی هذا القیاس و اما در صورت اختلاف
طولی با اختلاف عرضی و طولی با هم ضابطهٔ مذکوره جاری نیست مگر به تقدیر آنکه هر دو بلد
بر خط استوا باشند چه در آفاق مائله به اعتبار تقارب معدل النهارین که محاط اختلاف
طولست تواند بود که با وجود تفاوت صد درجه یا بیشتر بعد مسافت یکفرسخ یا کمتر رسد
چنانکه سابقاً اشاره شد پس جاری نیست قدر فراسخ یکدرجه طول مختلف میشود با اختلاف
دوری از خط استوا چنانکه در سمت اقلیم اول که بقدر دوازده درجه و چهل دقیقه از خط
استوا دور است قدر مسافت یکدرجه تفاوت طول بیست و یکفرسخ و کسری میشود و
در سمت اقلیم دوم که عرض آن از خط استوا بیست درجه و بیست و هفت دقیقه است قدر
مسافت همان درجه قریب به بیست فرسخ میشود و در سمت اقلیم سوم که عرضش بیست و
هفت درجه و نیم است مسافت آن هجده فرسخ و کسری است و در سمت اقلیم چهارم که
عرضش سی و سه درجه و سی و هفت دقیقه است هفده فرسخ و کسری است و در سمت
اقلیم پنجم که عرضش سی و هشت درجه و پنجاه و چهار دقیقه است شانزده فرسخ و کسریست

و در سبعه اقلیم ششم که عرضش چهل و سه درجه و هشت و دو دقیقه است قریب یازده
فرسخ و در سبعه اقلیم هفتم که عرضش چهل و هشت درجه و دوازده دقیقه است قریب سیزده
فرسخ و در منتهای اقالیم که نهایت عمارت است بنابر مشهور و عرضش پنجاه درجه و چند دقیقه
است دوازده فرسخ و کسری میشود و همچنین بعد از آن بتدریج کم میشود تا عرض تسعین
پس بجهت این اختلاف بعض معرفت عرض و طول بلاد واقف نیست باستخراج قدر مسافت
ما بینهما و تقریبی آتی بجهت استعلام آن خصوصا در بلاد مختلف الطول و العرض که مذکور شده است
و چون استخراج قدر سبعه جمیع بلاد و ازهم و اگر آن را تطویل بلا طائل است پس مسافت امثلت
که قدر فراسخ ما بین هر دو بلد که از هم بعیدی معتد به داشته باشند موافق معتقدای که مذکور گردید
بتفصیل مذکور گردد و بنا بر این هر گاه نسبت بعد مسافت چهل بلد مشهور با هم که هفتصد و هشتاد
نسبت است اکتفا میشود و بجهت صیانت از تعب و غلط کتاب بقدر مذکور از فراسخ را
متوکه بذکر مراحل نیز میکنیم هر مرحله هشت فرسخ چنانکه مشهور است تا اگر در یکی سهوی واقع
شود بقرینه دیگری تصحیح توان کرد و چون در ذکر کسور که آحاد و علیه فراسخ و همچنین
در ذکر کسور مراحل نفعی معتد به نیست بجهت رعایت عدم اطناب از کسور فراسخ مطلق
اعراض و از آحاد فراسخ نیز آنچه منتصف عشره نرسیده اسقاط میکنیم و زائد بر آن از فراسخ
بمنزله یکی عشره که در مقام منازل منزله یک میم اعتبار شده و بر عشرات ضم میکنیم
و از مراحل نیز بهمین طریق آنچه از نصف کمتر باشد اسقاط و زاید را بجای یک مرحله اعتبار
میکنیم و شروع از بلادی که در حوالی مکه معظمه است مانند مدینه مشرفه و صنعا و لحسا نموده

بعد از آن سایر بلاد بترتیب الاقرب فالاقرب بنسبت بمکه معظمه مذکور میشود و نسبت هر
بلدی به هر یک از بلاد که مقدم بر او ذکر شده بترتیب بتفصیل می آید **مدینه مشرفه** قدر مسافت
آن تا مکه معظمه نود فرسخ است که یازده مرحله باشد **صنعا** تا مکه صد و شصت فرسخ بیست مرحله
تا مدینه دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله **لحسا** تا مکه صد و چهل فرسخ هفده مرحله
تا مدینه صد و هشتاد فرسخ بیست و دو مرحله تا صنعا دویست و چهل فرسخ سی مرحله **بصره** تا مکه دویست و
چهل فرسخ سی مرحله تا مدینه دویست و هشت فرسخ بیست و شش مرحله تا صنعا سیصد و نود
فرسخ چهل و نه مرحله تا لحسا صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله **هرموز** تا مکه دویست و هشتاد
فرسخ سی و چهار مرحله تا مدینه دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا صنعا سیصد و شصت
فرسخ چهل و پنج مرحله تا لحسا صد و چهل فرسخ هفده مرحله تا بصره صد و شصت فرسخ بیست مرحله
شیراز تا مکه دویست و هشتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا مدینه دویست و شصت فرسخ
سی و سه مرحله تا صنعا چهارصد و ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا لحسا صد و شصت فرسخ
بیست مرحله تا بصره هشتاد فرسخ ده مرحله تا هرموز صد فرسخ سیزده مرحله **بغداد** تا مکه
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا مدینه دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا صنعا
چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا لحسا دویست و هشت فرسخ بیست و شش مرحله
تا بصره نود فرسخ یازده مرحله تا هرموز دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا شیراز
صد و هشتاد فرسخ بیست و دو مرحله **موصل** تا مکه دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا مدینه
دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا صنعا چهارصد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله

تا بلخ دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا تبریز صد و هفتاد فرسخ بیست دیگر مرحله تا هرموز
سیصد و سی فرسخ چهل دیگر مرحله تا شیراز دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بغداد هفتاد و
فرسخ نه مرحله اصفهان تا مکه سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا مدینه دویست و هشتاد فرسخ
سی و یک مرحله تا صفاهان چهار صد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا بلخ دویست و ده فرسخ بیست و
شش مرحله تا تبریز هفتاد فرسخ نه مرحله تا هرموز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا شیراز
هفتاد فرسخ نه مرحله تا بغداد صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا موصل صد و نود فرسخ بیست و
چهار مرحله دمشق تا مکه سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا مدینه دویست و پنجاه فرسخ
بیست و هشت مرحله تا صفاهان چهار صد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا بلخ سیصد و پنجاه فرسخ
چهل و چهار مرحله تا تبریز دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا هرموز چهار صد و سی
فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا شیراز سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا بغداد دویست
فرسخ بیست و پنج مرحله تا موصل صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا اصفهان سیصد و ده
فرسخ سی و هشت مرحله بری دار الملک حبش تا مکه سیصد و سی فرسخ چهل دیگر مرحله تا مدینه
سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا صفاهان دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بلخ
چهار صد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا تبریز پانصد و پنجاه فرسخ شصت و هشت مرحله تا
هرموز پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله تا شیراز پانصد و نود فرسخ هفتاد و چهار
مرحله تا بغداد پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا موصل پانصد و سی فرسخ شصت و
شش مرحله تا اصفهان شصت و ده فرسخ هفتاد و شش مرحله تا دمشق چهار صد و هشتاد و

فرسخ شصت مرحله یزد تا مکه سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا مدینه سیصد و ده
فرسخ سی و نه مرحله تا صفاهان چهار صد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا بلخ دویست و سی
فرسخ بیست و نه مرحله تا تبریز صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا هرموز صد و شصت فرسخ
بیست مرحله تا شیراز هشتاد فرسخ ده مرحله تا بغداد صد و هفتاد فرسخ بیست دیگر مرحله
تا موصل دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا اصفهان شصت فرسخ هشت مرحله تا دمشق
سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله تا حبش شصد و پنجاه فرسخ هشتاد دیگر مرحله مصر
تا مکه سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا مدینه دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله
تا صفاهان چهار صد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله تا بلخ چهار صد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله
تا تبریز چهار صد و ده فرسخ پنجاه دیگر مرحله تا هرموز پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت
مرحله تا شیراز چهار صد و نود فرسخ شصت دیگر مرحله تا بغداد سیصد و چهل فرسخ چهل و
سه مرحله تا موصل دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا اصفهان چهار صد و پنجاه
فرسخ پنجاه و شش مرحله تا دمشق صد و هفتاد فرسخ بیست دیگر مرحله تا حبش سیصد و هشتاد و
فرسخ چهل و هشت مرحله تا مدینه پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله حلب تا مکه سیصد و
چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا مدینه دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا صفاهان پانصد و
ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا بلخ سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا تبریز دویست و
چهل فرسخ سی مرحله تا هرموز چهار صد و ده فرسخ پنجاه دیگر مرحله تا شیراز سیصد و بیست
فرسخ چهل مرحله تا بغداد صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا موصل هشتاد فرسخ ده مرحله تا اصفهان

دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا دمشق هفتاد فرسخ نه مرحله تا حبشه با بغداد و چهل
فرسخ شصت و هشت مرحله تا تبریز سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا مصر دویست و چهل فرسخ سی
مرحله قزوین تا مکه سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا مدینه سیصد و ده فرسخ سی و نه
مرحله تا صنعا با بغداد بیست فرسخ شصت و پنج مرحله تا حلب دویست و نود فرسخ سی و شش
مرحله تا بصره صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا هرموز دویست و شصت فرسخ سی و سه
مرحله تا شیراز صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا بغداد صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا
موصل صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا اصفهان هشتاد فرسخ ده مرحله تا دمشق دویست و
هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا حبشه ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا یزد صد و ده فرسخ
چهارده مرحله تا مصر چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا حلب دویست و چهل فرسخ سی مرحله تبریز
تا مکه سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا مدینه سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا صنعا
با بغداد پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا حلب سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا بصره صد و
چهل فرسخ هجده مرحله تا هرموز سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا شیراز دویست و
سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بغداد صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا موصل صد و سی فرسخ
شانزده مرحله تا اصفهان صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا دمشق دویست و سی فرسخ
بیست و نه مرحله تا حبشه ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا یزد صد و نود فرسخ بیست و
چهار مرحله تا مصر چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا حلب صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله
تا قزوین نود فرسخ یازده مرحله ارزن الروم تا مکه چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا مدینه

سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا صنعا با بغداد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا حلب سیصد و
هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا بصره دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا هرموز چهارصد فرسخ
پنجاه مرحله تا شیراز سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا بغداد صد و سی فرسخ شانزده
مرحله تا موصل صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا اصفهان دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله
تا دمشق صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا حبشه ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا یزد
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا مصر سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا حلب صد و
ده فرسخ چهارده مرحله تا قزوین صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا تبریز صد و ده
فرسخ چهارده مرحله سبزوار تا مکه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا مدینه
سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا صنعا با بغداد و هفتاد فرسخ هفتاد و یک مرحله تا حلب
سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا بصره صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا هرموز
دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا شیراز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا بغداد
دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا موصل دویست و شصت فرسخ سی و سه مرحله تا اصفهان
صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا دمشق سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا حبشه
هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا یزد صد فرسخ سیزده مرحله تا مصر با بغداد و چهل و پنج فرسخ
شصت و هشت مرحله تا حلب سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا قزوین نود فرسخ
یازده مرحله تا تبریز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا ارزن الروم دویست و پنجاه
فرسخ سی و یک مرحله استرآباد تا مکه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا مدینه سیصد و

هفتاد و فرسخ چهل و شش مرحله تا صنعا پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا حلب سیصد و بیست
فرسخ چهل مرحله تا بصره صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا هرموز دویست و هفتاد فرسخ
سی و چهار مرحله تا شیراز صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا بغداد و ایضا صد و هشتاد و
فرسخ بیست و سه مرحله تا موصل دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا اصفهان صد و دو
فرسخ چهارده مرحله تا دمشق سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا حبشه هفتصد فرسخ
هشتاد و هشت مرحله تا یزد صد و ده فرسخ چهارده مرحله تا مصر پانصد و ده فرسخ شصت و
چهار مرحله تا حلب سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا قزوین نود فرسخ یازده مرحله تا تبریز
صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا ارزن الروم دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله
تا سبزوار چهل فرسخ پنج مرحله **هرات** تا مکه چهارصد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا مدینه
چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا صنعا پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا حلب سیصد و بیست
فرسخ چهل مرحله تا بصره دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا هرموز دویست و بیست فرسخ بیست و
هشت مرحله تا شیراز صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا بغداد دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا
موصل سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا اصفهان صد و چهل فرسخ هجده مرحله تا دمشق چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا حبشه هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا یزد نود فرسخ یازده مرحله تا مصر
پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله تا حلب سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا قزوین
صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا تبریز دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا ارزن الروم
سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا سبزوار هشتاد فرسخ ده مرحله تا استراباد صد فرسخ سیزده

مرحله **طوس** تا مکه چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا مدینه چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و
سه مرحله تا صنعا ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا حلب سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله
تا بصره دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا هرموز دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله
تا شیراز دویست فرسخ بیست و پنج مرحله تا بغداد دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا موصل
دویست و نود فرسخ سی و شش مرحله تا اصفهان صد و پنجاه فرسخ نوزده مرحله تا دمشق چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا حبشه هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا یزد صد و سی فرسخ شانزده
مرحله تا ارزن الروم دویست و هفتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا سبزوار سی فرسخ چهار مرحله
تا استراباد شصت فرسخ هشت مرحله تا هرات هفتاد فرسخ نه مرحله **شماخی** تا مکه چهارصد و
پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا مدینه سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا صنعا ششصد و بیست
فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا حلب سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا بصره دویست و بیست
فرسخ بیست و هشت مرحله تا هرموز سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله تا شیراز دویست و
هشتاد فرسخ سی و چهار مرحله تا بغداد صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا موصل صد و
نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا اصفهان ایضا صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله تا دمشق
سیصد فرسخ سی و هشت مرحله تا حبشه هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا یزد دویست و ده
فرسخ بیست و شش مرحله تا مصر چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا حلب دویست و سی
فرسخ بیست و نه مرحله تا قزوین صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا تبریز هفتاد فرسخ نه مرحله
تا ارزن الروم صد و سی فرسخ شانزده مرحله تا سبزوار صد و چهل فرسخ هجده مرحله تا استراباد

تا مصر پانصد و هفتاد فرسخ هفتاد و یک مرحله
تا حلب سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله
تا قزوین صد و بیست فرسخ پانزده مرحله
تا تبریز صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله
صح

صد و ده فرسنگ چهارده مرحله تا هرات دویست و ده فرسنگ بیست و شش مرحله تا طوس صد و پنجاه
فرسنگ نوزده مرحله **تفلیس** تا مکه با پانصد و ده فرسنگ شصت و چهار مرحله تا مدینه چهارصد و سی
فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا صنعا ششصد و شصت فرسنگ هشتاد و سه مرحله تا حلب چهارصد و
چهل فرسنگ پنجاه و پنج مرحله تا بصره سیصد فرسنگ سی و هشت مرحله تا هرموز چهارصد و هشت
فرسنگ پنجاه و سه مرحله تا شیراز سیصد و سی فرسنگ چهل و یک مرحله تا بغداد دویست و سی
فرسنگ بیست و نه مرحله تا موصل الحدبا دویست و سی فرسنگ بیست و نه مرحله تا اصفهان دویست و
پنجاه فرسنگ سی و یک مرحله تا دمشق سیصد و ده فرسنگ سی و نه مرحله تا جنه هفتصد و پنجاه فرسنگ
نود و چهار مرحله تا یزد دویست و هشتاد فرسنگ سی و چهار مرحله تا مصر چهارصد و هشتاد فرسنگ
پنجاه و نه مرحله تا حلب دویست و چهل فرسنگ سی مرحله تا قزوین صد و هشتاد فرسنگ بیست و دو مرحله
تا تبریز صد و ده فرسنگ چهارده مرحله تا ارزن الروم صد و سی فرسنگ شانزده مرحله تا
سبزوار دویست فرسنگ بیست و پنج مرحله تا استرآباد صد و هشتاد فرسنگ بیست و یک مرحله تا هرات
دویست و هشتاد فرسنگ سی و چهار مرحله تا طوس دویست و ده فرسنگ بیست و شش مرحله
تا سمرقند هشتاد فرسنگ نه مرحله **دنقله مدینه نوبه** تا مکه با پانصد و پنجاه فرسنگ شصت و نه مرحله
تا مدینه با پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت مرحله تا صنعا الیمن با پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت
مرحله تا حلب ششصد و هشتاد فرسنگ هشتاد و چهار مرحله تا بصره هفتصد و بیست فرسنگ نود مرحله
تا هرموز هفتصد و نود فرسنگ نود و نه مرحله تا شیراز هفتصد و هشتاد فرسنگ نود و هشت مرحله
تا بغداد ششصد و نود فرسنگ هشتاد و شش مرحله تا موصل ششصد و شصت فرسنگ هشتاد و سه مرحله

تا اصفهان هفتصد و نود فرسنگ نود و نه مرحله تا دمشق با پانصد و شصت فرسنگ هفتاد مرحله
تا جنه دویست و هشتاد فرسنگ سی و چهار مرحله تا یزد هشتصد و سی فرسنگ صد و چهار مرحله
تا مصر چهارصد و ده فرسنگ پنجاه و یک مرحله تا حلب ششصد و سی فرسنگ هفتاد و نه مرحله تا قزوین
هشتصد فرسنگ صد مرحله تا تبریز هفتصد و هشتاد فرسنگ نود و هشت مرحله تا ارزن الروم
هفتصد و بیست فرسنگ نود مرحله تا سبزوار هشتصد و نود فرسنگ صد و یازده مرحله تا استرآباد
هشتصد و هشتاد فرسنگ صد و ده مرحله تا هرات نهصد و بیست فرسنگ صد و پانزده مرحله
تا طوس الحیا نهصد و بیست فرسنگ صد و پانزده مرحله تا سمرقند ششصد و چهل فرسنگ صد و
پنج مرحله تا تفلیس ششصد و شصت فرسنگ صد و هشت مرحله **قندهار** تا مکه با پانصد و پنجاه فرسنگ
شصت و نه مرحله تا مدینه با پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت مرحله تا صنعا ششصد و پنجاه فرسنگ
هشتاد و یک مرحله تا حلب چهارصد و بیست فرسنگ پنجاه و سه مرحله تا بصره سیصد و پنجاه فرسنگ
چهل و چهار مرحله تا هرموز سیصد فرسنگ سی و هشت مرحله تا شیراز دویست و هشتاد فرسنگ
سی و پنج مرحله تا بغداد چهارصد فرسنگ پنجاه مرحله تا موصل چهارصد و هشتاد فرسنگ پنجاه و
سه مرحله تا اصفهان دویست و نود فرسنگ سی و شش مرحله تا دمشق با پانصد و نود فرسنگ هفتاد و
چهار مرحله تا جنه ششصد و شصت فرسنگ صد و هشت مرحله تا یزد دویست و چهل فرسنگ
سی مرحله تا مصر هفتصد و سی فرسنگ نود و یک مرحله تا حلب پانصد و چهل فرسنگ شصت و هشت
مرحله تا قزوین سیصد و ده فرسنگ سی و نه مرحله تا تبریز سیصد و هشتاد فرسنگ چهل و هشت
مرحله تا ارزن الروم چهارصد و هشتاد فرسنگ شصت مرحله تا سبزوار دویست و چهل فرسنگ

www.icat.ir

سی مرحله تا استراباد دویست و شصت فرسنگ سی و سه مرحله تا هرات صد و هفتاد و فرسنگ
چهل دیگر مرحله تا طوس دویست و ده فرسنگ چهل و شش مرحله تا شماخی سیصد و شصت فرسنگ
چهل و پنج مرحله تا تفلیس چهارصد و ده فرسنگ پنجاه و دیگر مرحله تا نوبه هزار و پنجاه فرسنگ صد و
سی و دیگر مرحله **بخارا** تا مکه پانصد و پنجاه فرسنگ شصت و نه مرحله تا مدینه پانصد و ده فرسنگ
شصت و چهار مرحله تا اصفهان سیصد و هشتاد و فرسنگ هشتاد و پنج مرحله تا کلک چهارصد و
چهل فرسنگ پنجاه و پنج مرحله تا بصره سیصد و ده فرسنگ سی و نه مرحله تا هرموز سیصد و شصت
فرسنگ چهل و پنج مرحله تا شیراز دویست و نود فرسنگ سی و شش مرحله تا بغداد سیصد و ده
فرسنگ چهل مرحله تا موصل سیصد و هشتاد فرسنگ چهل و شش مرحله تا اصفهان دویست و چهل
فرسنگ سی مرحله تا دمشق چهارصد و هشتاد فرسنگ شصت مرحله تا حبشه ششصد و چهل فرسنگ
صد و پنج مرحله تا یزد دویست و بیست فرسنگ بیست و هشت مرحله تا مصر ششصد و چهل فرسنگ
هشتاد مرحله تا حلب چهارصد و بیست فرسنگ پنجاه و سه مرحله تا قزوین دویست و ده
فرسنگ بیست و شش مرحله تا تبریز دویست و پنجاه فرسنگ سی و دیگر مرحله تا ارزن الروم سیصد و
چهل فرسنگ چهل و سه مرحله تا سبزوار صد و بیست فرسنگ پانزده مرحله تا استراباد صد و
پنجاه فرسنگ نوزده مرحله تا هرات صد و چهل فرسنگ هجده مرحله تا طوس صد و بیست فرسنگ
پانزده مرحله تا شماخی دویست فرسنگ بیست و پنج مرحله تا تفلیس دویست و سی فرسنگ بیست و
نه مرحله تا نوبه هزار و صد فرسنگ صد و سی و هشت مرحله تا قندهار دویست فرسنگ بیست و پنج
مرحله **بلخ** تا مکه پانصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله تا مدینه پانصد و شصت فرسنگ

هفتاد و مرحله تا اصفهان ششصد و نود فرسنگ هشتاد و شش مرحله تا کلک چهارصد و شصت فرسنگ
پنجاه و هشت مرحله تا بصره سیصد و شصت فرسنگ چهل و پنج مرحله تا هرموز سیصد و پنجاه
فرسنگ چهل و چهار مرحله تا شیراز سیصد و ده فرسنگ سی و نه مرحله تا بغداد سیصد و نود فرسنگ
چهل و نه مرحله تا موصل چهارصد و پنجاه فرسنگ پنجاه و شش مرحله تا اصفهان دویست و نود
فرسنگ سی و شش مرحله تا دمشق پانصد و شصت فرسنگ هفتاد مرحله تا حبشه ششصد و هشتاد و پنج
فرسنگ صد و ده مرحله تا یزد دویست و چهل فرسنگ سی مرحله تا مصر هفتصد و ده فرسنگ هشتاد و
هشت مرحله تا حلب پانصد و ده فرسنگ شصت و چهار مرحله تا قزوین دویست و هشتاد و
فرسنگ سی و پنج مرحله تا تبریز سیصد و چهل فرسنگ چهل و سه مرحله تا ارزن الروم چهارصد و
سی فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا سبزوار دویست فرسنگ بیست و پنج مرحله تا استراباد دویست و
بیست فرسنگ بیست و هشت مرحله تا هرات صد و شصت فرسنگ بیست مرحله تا طوس صد و هفتاد و
فرسنگ بیست و دیگر مرحله تا شماخی سیصد فرسنگ سی و هشت مرحله تا تفلیس سیصد و پنجاه
فرسنگ چهل و چهار مرحله تا نوبه هزار و هفتاد و فرسنگ صد و سی و چهار مرحله تا قندهار صد
فرسنگ سیزده مرحله تا بخارا نود فرسنگ یازده مرحله **سومنات** تا مکه پانصد و نود فرسنگ
هفتاد و چهار مرحله تا مدینه ششصد و پنجاه فرسنگ هشتاد و دیگر مرحله تا اصفهان ششصد
فرسنگ هفتاد و پنج مرحله تا کلک پانصد فرسنگ شصت و سه مرحله تا بصره پانصد و چهل فرسنگ
شصت و هشت مرحله تا هرموز سیصد و نود فرسنگ چهل و نه مرحله تا شیراز چهارصد و شصت
فرسنگ پنجاه و هشت مرحله تا بغداد ششصد و بیست فرسنگ هفتاد و هشت مرحله تا موصل ششصد و

شصت و شش مرحله

نود فرسخ هشتاد و شش مرحله تا اصفهان پانصد و سی فرسخ هشتاد مرحله تا دمشق هفتصد و
نود فرسخ نود و نه مرحله تا حبشه هشتصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا یزد چهارصد و
هشتاد فرسخ شصت مرحله تا مصر نهصد فرسخ صد و سیزده مرحله تا حلب هفتصد و هفتاد و
فرسخ نود و شش مرحله تا قزوین پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله تا تبریز ششصد و
هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا ارزن الروم هفتصد و پنجاه فرسخ نود و چهار مرحله تا سبزوار
پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا استراباد پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا هرات
چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا طوس پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا شماخی
ششصد و هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا تفلیس هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا توبه
هزار و صد و ده فرسخ صد و سی و نه مرحله تا قندهار سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله
تا بخارا پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا بلخ چهارصد و هفتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله مولتان
تا مکه ششصد و سی فرسخ هشتاد و نه مرحله تا مدینه العلیا ششصد و سی فرسخ هفتاد و
مرحله تا صنعا هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا لحسا پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله
تا بصره چهارصد و چهل فرسخ پنجاه و پنج مرحله تا هرموز سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت
مرحله تا شیراز الیا سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا بغداد پانصد فرسخ
شصت و سه مرحله تا موصل پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا اصفهان سیصد و هشتاد
فرسخ چهل و هشت مرحله تا دمشق ششصد و هفتاد فرسخ هشتاد و چهار مرحله تا حبشه پانصد و
چهل فرسخ صد و پنجاه مرحله تا یزد سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا مصر ششصد و سی فرسخ

صد و چهار مرحله تا حلب ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا قزوین سیصد و نود
فرسخ چهل و نه مرحله تا تبریز چهارصد و هشتاد فرسخ پنجاه و نه مرحله تا ارزن الروم پانصد و
شصت فرسخ هشتاد مرحله تا سبزوار سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله تا استراباد سیصد و
پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا هرات دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا طوس دویست و
نود فرسخ سی و شش مرحله تا شماخی چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا تفلیس سیصد و
هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا توبه هزار و صد و پنجاه فرسخ صد و چهل و چهار مرحله
تا قندهار نود فرسخ یازده مرحله تا بخارا دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا بلخ صد و چهل
فرسخ هیجده مرحله تا سومنات سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله قسطنطنیه تا مکه
ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا مدینه پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا صنعا
هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله تا لحسا ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله
تا بصره پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا هرموز هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله
تا شیراز ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت مرحله تا بغداد چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و
سه مرحله تا موصل سیصد و نود فرسخ چهل و نه مرحله تا اصفهان پانصد و شصت فرسخ
هفتاد مرحله تا دمشق سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا حبشه هفتصد و سی فرسخ نود و دو مرحله
تا یزد ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا مصر سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا حلب
سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا قزوین پانصد فرسخ شصت و سه مرحله تا تبریز چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا ارزن الروم سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا سبزوار پانصد و

هفتاد و فرسخ پنجاه و نه مرحله تا قونیه هزار و صد و هفتاد و فرسخ صد و چهل و شش مرحله تا [illegible]
صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا بخارا دویست و سی فرسخ بیست و نه مرحله تا بلخ صد و
سی فرسخ شانزده مرحله تا سومنات چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا مولتان
شصت فرسخ هشت مرحله تا قسطنطنیه هشتصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا بلغار چهار
صد و هفتاد و فرسخ پنجاه و نه مرحله **ختن** تا مکه هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا مدینه
ششصد و هشتاد فرسخ هشتاد و دو مرحله تا اصفهان ششصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا
حلب ششصد فرسخ هفتاد و دو مرحله تا بصره با بغداد فرسخ شصت و سه مرحله تا هرمز با بغداد و
ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا شیراز چهارصد و پنجاه فرسخ [illegible] و شش مرحله تا بغداد
پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا موصل پانصد و پنجاه فرسخ شصت و نه مرحله تا کرمان
چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا دمشق ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله
تا جزیره هزار و بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا یزد سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت
مرحله تا مصر ششصد و ده فرسخ صد و یک مرحله تا حلب پانصد و نود فرسخ هفتاد و چهار مرحله
تا قزوین سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا تبریز چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله
تا ارزن الروم پانصد فرسخ شصت و چهار مرحله تا سبزوار سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله
تا استراباد سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا هرات سیصد فرسخ سی و هشت مرحله تا [illegible]
دویست و هشتاد فرسخ سی و پنج مرحله تا شماخی سیصد و هفتاد فرسخ چهل و شش مرحله تا [illegible]
سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا قونیه هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و هشت

مرحله تا قندهار دویست و چهل فرسخ سی مرحله تا بخارا صد و نود فرسخ بیست و چهار مرحله
تا بلخ صد و شصت فرسخ بیست مرحله تا سومنات پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و سه مرحله
تا مولتان دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا قسطنطنیه هفتصد و چهل فرسخ نود و سه مرحله
تا بلغار سیصد و چهل فرسخ چهل و سه مرحله تا کشمیر صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله **اگره** تا مکه
هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا مدینه هفتصد و پنجاه فرسخ نود و چهار مرحله تا اصفهان ششصد
فرسخ صد مرحله تا حلب ششصد و ده فرسخ هفتاد و شش مرحله تا بصره پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد
و سه مرحله تا هرمز چهارصد و نود فرسخ شصت و یک مرحله تا شیراز پانصد و ده فرسخ شصت و
چهار مرحله تا بغداد ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله تا موصل هفتصد فرسخ هشتاد و هشت
مرحله تا اصفهان پانصد و سی فرسخ شصت و شش مرحله تا دمشق هشتصد و بیست فرسخ
صد و سه مرحله تا جزیره هزار و سی فرسخ صد و بیست و نه مرحله تا یزد چهارصد و هشتاد و
فرسخ شصت مرحله تا مصر پانصد و هشتاد فرسخ صد و بیست و یک مرحله تا حلب هفتصد و هشتاد فرسخ
نود و هشت مرحله تا قزوین پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا تبریز ششصد و سی فرسخ
هفتاد و نه مرحله تا ارزن الروم هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا سبزوار چهارصد و هشتاد و
فرسخ شصت مرحله تا استراباد پانصد و ده فرسخ شصت و چهار مرحله تا هرات چهارصد و
ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا طوس چهارصد و شصت فرسخ پنجاه و هشت مرحله تا شماخی ششصد
فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا تفلیس ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و یک مرحله تا قونیه هزار و دویست و
شصت فرسخ صد و پنجاه و هشت مرحله تا قندهار دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا بخارا

چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا بلخ سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا سومنات
دویست و پنجاه فرسخ سی و یک مرحله تا بوستان صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا قسطنطنیه
هزار فرسخ صد و بیست و پنج مرحله تا بلغار ششصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا کشمیر
دویست و ده فرسخ بیست و شش مرحله تا ختن سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله **مب**
تا کرمان هفتصد و چهل فرسخ نود و سه مرحله تا مدینه هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا
صنعا ششصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا حلب ششصد و بیست فرسخ هفتاد و هشت
مرحله تا مصر پانصد و سی فرسخ شصت و شش مرحله تا هرموز پانصد و بیست فرسخ شصت و
پنج مرحله تا شیراز چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا بغداد پانصد و پنجاه فرسخ شصت و
نه مرحله تا موصل ششصد فرسخ هفتاد و پنج مرحله تا اصفهان چهارصد و شصت فرسخ
پنجاه و هشت مرحله تا دمشق هفتصد فرسخ هشتاد و هشت مرحله تا جاجرم هزار و پنجاه
فرسخ صد و سی و یک مرحله تا یزد چهارصد و ده فرسخ پنجاه و یک مرحله تا تبریز ششصد و شصت
فرسخ صد و هشت مرحله تا حلب ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و یک مرحله تا اردبیل چهارصد و
سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا تبریز چهارصد و نود فرسخ شصت و یک مرحله تا ارزن الروم
پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا سبزوار سیصد و شصت فرسخ چهل و پنج مرحله تا استرآباد
سیصد و هشتاد فرسخ چهل و هشت مرحله تا هرات سیصد و سی فرسخ چهل و یک مرحله تا اهر
سیصد و بیست فرسخ چهل مرحله تا شماخی چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا تفلیس
چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا [illegible] هزار و دویست و سی فرسخ صد و پنجاه و [illegible] مرحله

و چهارم

تا ز

تا قندهار دویست و بیست فرسخ بیست و هشت مرحله تا بخارا دویست و چهل فرسخ سی مرحله
تا بلخ صد و هشتاد فرسخ بیست و سه مرحله تا سومنات پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله
تا مولتان صد و هفتاد فرسخ بیست و یک مرحله تا قسطنطنیه هشتصد و ده فرسخ صد و یک مرحله
تا بلغار چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا کشمیر صد و بیست فرسخ پانزده مرحله تا ختن
هفتاد فرسخ نه مرحله تا ارک سیصد فرسخ سی و هشت مرحله **قرطبه دار الملک اندلس**
تا کرمان هشتصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا مدینه هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا
صنعا نهصد و بیست فرسخ صد و پانزده مرحله تا حلب نهصد و ده فرسخ صد و چهارده
مرحله تا مصر هشتصد و هفتاد فرسخ صد و نه مرحله تا هرموز نهصد و هفتاد فرسخ صد و بیست و دو
یک مرحله تا شیراز نهصد و چهل فرسخ صد و هفده مرحله تا بغداد هفتصد و هشتاد فرسخ نود و
هشت مرحله تا موصل هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا اصفهان نهصد فرسخ صد و بیست و دو
مرحله تا دمشق ششصد فرسخ هشتاد و پنج مرحله تا جاجرم هفتصد و سی فرسخ نود و یک مرحله تا یزد
نهصد و پنجاه فرسخ صد و نوزده مرحله تا تبریز پانصد فرسخ شصت و سه مرحله تا حلب ششصد و
پنجاه فرسخ هشتاد و یک مرحله تا اردبیل هشتصد و هفتاد فرسخ صد و نه مرحله تا تبریز
هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله تا ارزن الروم ششصد و نود فرسخ هشتاد و شش مرحله
تا سبزوار نهصد و چهل فرسخ صد و هفده مرحله تا استرآباد نهصد و ده فرسخ صد و چهارده
مرحله تا هرات هزار فرسخ صد و بیست و پنج مرحله تا طوس نهصد و هفتاد فرسخ صد و بیست و دو
یک مرحله تا شماخی هشتصد و سی فرسخ صد و چهار مرحله تا تفلیس هشتصد فرسخ صد مرحله تا [illegible]

پانصد و شصت فرسخ هشتاد مرحله تا قندهار هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و شش مرحله
تا کجرات هزار و بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا بلخ هزار و صد و بیست فرسخ صد و پنجاه مرحله
تا سومنات هزار و سیصد و هشتاد فرسخ صد و هفتاد و سه مرحله تا مولتان هزار و دویست و
پنجاه فرسخ صد و پنجاه و شش مرحله تا قسطنطنیه چهارصد و پنجاه فرسخ پنجاه و شش مرحله تا بلغار
هشتصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا کشمیر هزار و دویست و پنجاه فرسخ صد و پنجاه و
شش مرحله تا ختن هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و شش مرحله تا اگره هزار و چهار
صد و ده فرسخ صد و هفتاد و شش مرحله تا تبت هزار و دویست و چهل فرسخ صد و پنجاه و دو فرسخ
مرحله خان بالغ تا مکه هفتصد و نود فرسخ صد و بیست و چهار مرحله تا مدینه هفتصد و شصت
فرسخ صد و بیست مرحله تا صنعا هزار و صد فرسخ صد و سی و هشت مرحله تا حلب هشتصد و هفتاد و
فرسخ صد و نه مرحله تا بصره هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا هرموز هفتصد و پنجاه و سه فرسخ
نود و چهار مرحله تا شیراز هفتصد و بیست فرسخ نود مرحله تا بغداد هفتصد و هشتاد و فرسخ
نود و هشت مرحله تا موصل هشتصد و بیست فرسخ صد و سه مرحله تا اصفهان هشتصد و نود و فرسخ
هشتاد و شش مرحله تا دمشق هفتصد و سی فرسخ صد و شانزده مرحله تا حبشه هزار و سیصد
فرسخ صد و شصت و سه مرحله تا یزد هشتصد و شصت فرسخ هشتاد و سه مرحله تا مصر هزار و
نود فرسخ صد و سی و شش مرحله تا حلب هشتصد و شصت فرسخ صد و هشت مرحله تا اردبیل هشتصد و
هشتاد فرسخ هشتاد و پنج مرحله تا تبریز هفتصد فرسخ هشتاد و هشت مرحله تا ارزن الروم
هفتصد و شصت فرسخ نود و پنج مرحله تا سبزوار پانصد و نود فرسخ هفتاد و چهار مرحله تا استراباد

ششصد و ده فرسخ هفتاد و شش مرحله تا هرات پانصد و هشتاد فرسخ هفتاد و یک مرحله
تا طوس پانصد و شصت فرسخ هفتاد مرحله تا شماخی ششصد و چهل فرسخ هشتاد مرحله
تا تفلیس ششصد و پنجاه فرسخ هشتاد و یک مرحله تا نوبه هزار و چهارصد و هفتاد فرسخ
صد و هشتاد و چهار مرحله تا قندهار چهارصد و هشتاد فرسخ شصت مرحله تا کجرات هزار و
صد و هفتاد فرسخ صد و پنجاه و نه مرحله تا بلخ چهارصد و بیست فرسخ پنجاه و سه مرحله تا سومنات
هفتصد و ده فرسخ هشتاد و نه مرحله تا مولتان چهارصد فرسخ پنجاه مرحله تا قسطنطنیه
نهصد و هشتاد فرسخ صد و بیست و سه مرحله تا بلغار پانصد و شصت فرسخ هفتاد و
مرحله تا کشمیر سیصد و پنجاه فرسخ چهل و چهار مرحله تا ختن دویست و نود فرسخ سی و شش
مرحله تا اگره چهارصد و سی فرسخ پنجاه و چهار مرحله تا تبت دویست و پنجاه فرسخ
سی و یک مرحله تا اندلس هزار و چهارصد و ده فرسخ صد و هفتاد و شش مرحله دار الملک چین
تا مکه هزار و صد و پنجاه فرسخ صد و چهل و چهار مرحله تا مدینه هزار و صد و شصت فرسخ صد و
چهل و پنج مرحله تا صنعا هزار و صد و هشتاد فرسخ صد و چهل و هشت مرحله تا حلب هزار و
بیست فرسخ صد و بیست و هشت مرحله تا بصره نهصد و نود فرسخ صد و بیست و چهار مرحله
تا هرموز هشتصد و نود فرسخ صد و یازده مرحله تا شیراز نهصد و بیست فرسخ صد و
یازده مرحله تا بغداد هزار و شصت فرسخ صد و سی و سه مرحله تا موصل هزار و صد و بیست
فرسخ صد و چهل و پنج مرحله تا اصفهان نهصد و پنجاه فرسخ صد و نوزده مرحله تا دمشق
هزار و دویست و چهل فرسخ صد و پنجاه و پنج مرحله تا حبشه هزار و چهارصد و چهل فرسخ

صد و هشتاد مرحله تا یزد هشتصد و نود فرسنگ صد و یازده مرحله تا مصر هزار و سیصد و
نود فرسنگ صد و هشتاد و چهار مرحله تا حلب هزار و صد و نود فرسنگ صد و چهل و نه مرحله
تا قزوین هفتصد و شصت فرسنگ صد و بیست مرحله تا تبریز هزار و چهل فرسنگ صد و سی مرحله
تا ارزن الروم هزار و صد و بیست فرسنگ صد و چهل مرحله تا سبزوار هشتصد و هشت فرسنگ
صد و ده مرحله تا استراباد هفتصد و ده فرسنگ صد و چهارده مرحله تا هرات هشتصد و ده
فرسنگ صد و یک مرحله تا طوس هشتصد و پنجاه فرسنگ صد و شش مرحله تا شماخی هفتصد و نود و فرسنگ
صد و بیست و چهار مرحله تا تفلیس هزار و بیست فرسنگ صد و بیست و هشت مرحله تا کوه هزار و
هشتصد و هشتاد فرسنگ دویست و ده مرحله تا قندهار هشتصد و هفتاد فرسنگ هشتاد و چهار
مرحله تا کابل هشتصد فرسنگ صد مرحله تا بلخ هفتصد فرسنگ شصت و هشت مرحله تا سومنات
هشتصد و ده فرسنگ هفتاد و شش مرحله تا ترکستان یا نهصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله
تا قسطنطنیه هزار و سیصد و نود فرسنگ صد و هشتاد و چهار مرحله تا بلغار نهصد و نود و
فرسنگ صد و بیست و چهار مرحله تا کشمیر یا نهصد و هشتاد فرسنگ هفتاد و سه مرحله تا ختن هشتصد و شصت و
هفتاد فرسنگ هشتاد و چهار مرحله تا اگره چهارصد و سی فرسنگ پنجاه و چهار مرحله تا تبت هشتصد و
فرسنگ هفتاد و پنج مرحله تا اندلس هزار و هشتصد و ده فرسنگ دویست و بیست و شش مرحله
تا خان بالغ یا نهصد و چهل فرسنگ شصت و هشت مرحله سرندیب تا مکه هزار و صد و چهل
فرسنگ صد و چهل و سه مرحله تا مدینه هزار و صد و شصت فرسنگ صد و چهل و پنج مرحله تا نجف
هزار و صد و سی فرسنگ صد و چهل و یک مرحله تا حله هزار و سی فرسنگ صد و بیست و نه مرحله

تا بصره

تا بصره هزار و پنجاه فرسنگ صد و سی و یک مرحله تا هرموز هفتصد و بیست فرسنگ صد و پانزده مرحله
تا شیراز هفتصد و هشتاد فرسنگ صد و بیست و سه مرحله تا بغداد هزار و صد و سی فرسنگ صد و
چهل و یک مرحله تا موصل هزار و دویست فرسنگ صد و پنجاه مرحله تا اصفهان هزار و بیست فرسنگ
صد و بیست و هشت مرحله تا دمشق هزار و سیصد و بیست فرسنگ صد و شصت و پنج مرحله تا حبشه
هزار و چهارصد فرسنگ صد و هفتاد و پنج مرحله تا یزد هفتصد و هفتاد فرسنگ صد و بیست و یک مرحله
تا مصر هزار و چهارصد و چهل فرسنگ صد و هشتاد مرحله تا حلب هزار و دویست و هشتاد و
فرسنگ صد و شصت مرحله تا قزوین هزار و شصت فرسنگ صد و سی و سه مرحله تا تبریز هزار و
و صد و چهل فرسنگ صد و چهل و سه مرحله تا ارزن الروم هزار و دویست و سی فرسنگ صد و
پنجاه و چهار مرحله تا سبزوار هفتصد و نود فرسنگ صد و بیست و چهار مرحله تا استراباد هزار و
بیست فرسنگ صد و پنجاه و هشت مرحله تا هرات هفتصد و بیست فرسنگ صد و پانزده مرحله تا طوس
هفتصد و هشتاد فرسنگ صد و بیست و سه مرحله تا شماخی هزار و صد و شصت فرسنگ صد و سی و چهار مرحله
تا تفلیس هزار و صد و بیست فرسنگ صد و چهل مرحله تا کوه هزار و هشتصد و شصت فرسنگ
دویست و هشت مرحله تا قندهار هفتصد و هشتاد فرسنگ نود و شش مرحله تا کابل هفتصد و دو
فرسنگ صد و نوزده مرحله تا بلخ هشتصد و چهل فرسنگ صد و پنج مرحله تا سومنات هفتصد و شصت
فرسنگ صد و بیست مرحله تا ترکستان هفتصد و ده فرسنگ هشتاد و نه مرحله تا قسطنطنیه هزار و
نهصد و چهل فرسنگ صد و نود و سه مرحله تا بلغار هزار و صد و هشتاد فرسنگ صد و چهل و هشت
مرحله تا کشمیر هفتصد و بیست فرسنگ نود و مرحله تا ختن هشتصد و شصت فرسنگ صد و هشت مرحله

تا آگره پانصد و چهل فرسخ شصت و هشت مرحله تا تته هفتصد و نود فرسخ نود و نه مرحله
تا اندلس هزار و هفتصد و ده فرسخ دویست و سی و نه مرحله تا خان بالغ هفتصد و نود فرسخ
نود و نه مرحله تا چین سیصد و ده فرسخ سی و نه مرحله

بلغ مقابله

اتفق نقل هذه الرسالة من السواد الی البیاض
فی یوم الاثنین عشرین من شهر ذی القعدة الحرام
سنة احدی و سبعین و الف من الهجرة النبویة
المصطفویة علیه و آله الف الف تحیة

فرغ من کتابتها فی یوم الاثنین ست و عشرین من شهر جمادی الاول سنة ست و ثمانین الهجریة
الفقیر المحتاج الی رحمة ربه الغنی ابن محمد صادق شمس الدین التبریزی
عفی عنهما بالنبی و الوصی و آلهما

م م م

من متملکات اقل ... صغیر ... محمد صفی المنجم

کتابخانه ...
... سلطان ...
... ۱۳۰۵ ...

بسم الله الرحمن الرحیم

و الاستیفاق من الله العزیز العلیم

الحمد لله حمد الشاکرین والصلوة والسلام علی نبیه محمد و آله اجمعین
چنین گوید مولف این کتاب که بحکم اشاره مخدوم المولی المعظم
والامام الاعظم علامة العالم مفخر بنی آدم سلطان الحکما ملک
المحققین افضل المتاخرین واکمل المتبحرین قدوة المجتهدین
نصیر الحق والدین برهان الاسلام والمسلمین ناصح الملوک
والسلاطین وارث الانبیاء والمرسلین حجة الحق علی الخلق
اجمعین اطال الله تعالی فی العز والجلال بقاءه وادام الی
ذری المجد والمعالی ارتقاءه که بحکم اشارت مخدوم و مخدوم
زاده صاحب معظم عالم موید مظفر منصور بهاء الدولة والدین
شمس الاسلام والمسلمین قدوة الاکابر فی العالمین فخر الوزرا
فی الافاق مفخر نسبت جهان محمد بن المولی المعظم الصاحب
الاعظم شمس الحق والدین ملک الوزراء فی العالمین صاحب
دیوان الممالک ونظام العالم دستور العرب والعجم محمد اعز الله

انصارهما وضاعف اقتدارهما کتاب ثمره بطلمیوس به پارسی ترجمه
کرده اند و آنچه مشکل مینمود بقدر فهم خود بمقصود و مراد از آن
اشارتی کرده شد انشاء الله تعالی موافق افتد و در آن بارگاه
بزرگ پسندیده آید انه المستعان وعلیه التکلان مطلع کتاب
الثمره لبطلمیوس بعد تمام الکتب الاربعة التی الفها فی الاحکام
لسورس تلمیذه قال بطلمیوس قد قدمنا لک یا سورس کتبا
فیما تؤثره الکواکب فی عالم الترکیب کثیرة المنفعة فی تقدمة
المعرفة وهذا الکتاب ثمرة ما اشتملت علیه تلک الکتب وما خلص
عن التجربة منها ولیس یصل الی معرفته من لم یمعن النظر فیما قدمنا
قبله وفی علوم اخر من علوم الریاضة فکن به سعیدا بطلمیوس
گفته است خطاب با شاگرد خویش سورس نام که ما در پیش جهت
تو ای سورس چند کتاب ساخته ایم در شرح تاثیر کواکب در عالم
ترکیب که منفعت آن در شناختن حوادث پیش از وقوع
بسیار است و این کتاب ثمره آن حکمتست که آن کتابها که پیشتر
از این ساخته ایم بر آن مشتملست و آنچه خلاصه آن جمله است
که بتجربه معلوم شده است و بمعرفت این کتاب را بنیاد کرده که نظر

بسیار نکرده باشد دران کتابها که پیشتر ازین ساخته ایم و در علمهای
دیگر یعنی علم ریاضی پس تو بوقوف برین کتاب نیکبخت باشی اینست
مطالع کتاب و از کتابهای که در علم تقدمه معرفت بعضی احکام
نجوم ساخته است یکی اربع مقالات است و از سخن او درین موضع
و در اربع مقالات معلوم میشود که در هر دو کتاب اشارت بسوی من
کرده است همچنانکه در مجسطی و خود در اربع مقالات خود صریح
گفته است که مجسطی ساخته ام و در مجسطی مسایل حوالت کرده غرض
از ایراد این سخن آنست که جماعتی را ظن بوده است که بطلمیوس
صاحب مجسطی غیر بطلمیوس صاحب احکام است و آن ظن خطا بوده
و ما یک یک کلمه از کتاب ثمره بلفظی که مترجمان از یونانی یا عربی
کرده اند بیاریم و ترجمه اش بر وجهی که فهم کرده ایم با اندک
اشارتی به بیان مقصود از آن ایراد کنیم و از شرحها که این کتاب را
ساخته دو شرح یافته ایم یکی شرح احمد بن یوسف المصری المهندس
کاتب الطولون و دیگر شرح ابو العباس احمد بن علی ابی ب
الاصفر و ما بعد از تحریر این سواد آن شرحها را مطالعه کرده ایم
آنچه واجب بود ایراد کردن الحاق کردیم بتوفیق الله وحده

خ ل مطالع
خ ل یونانی
خ ل اوراق

و این کتاب صد کلمه است **اول** قال بطلمیوس علم النجوم منك و منها
ترجمه درین موضع بعلم نجوم علم احکام نجوم میخواهد یعنی تقدمه
معرفت کاینات متجدده باشد بطریق استدلال از اوضاع فلکی
و در علم حکمت مقرر شده است که هر امر که در عالم کون و فساد متجدد
میشود هر آینه آنرا فاعلی بوده باشد و قابلی و فاعل عبارتست از موجد آن
و از شرطها که ایجاد بی آن ممکن نباشد و قابل عبارتست از ماده یا از
موضع باشد مثلا در تولد حیوان فاعل وجود دهنده اوست
و شرط ملاقات پدر و مادر بر وجهی خاص و قابل نطفه است
و آن ماده است که صورت حیوانی بآن پیوندد و در اضائت
آفتاب که فاعل [illegible] و قابل سطحی کثیف که محاذی آفتاب باشد افتاب است
و قبول نور آفتاب کند و شرط عدم حجاب کثیف پس در متجددات
عالم کون و فساد نیز فاعل و قابل ضرورت باشد و فاعلی نزدیک
عقلا قدرت الهی است و شرط اوضاع نجومی که تجدد هر
متجددی موقوف بر حصول آن شرطست چه بسبب حصول
آن شرط آن متجدد بوقتی خاص شده است دون وقتی دیگر
و قابل اجسام این عالم که مراد بآن موضوعات باشند و آنچه

تعلق باجسام دارد مانند صور که اجزاء اجسام است و نفوسی که مدبرات
بعضی اجسام باشند و اعراضی که باجسام و نفوس قایم اند و چون فاعل
تنها کفایت نیست در وجود فعل بل با وجود فاعل وجود قابل نیز ضرورست
پس دانستن اوضاع فلکی و تاثیرات آن در علم بمتجددات کافی نباشد
بلکه علم بوجود قابل هم باید و هرچند علم باوضاع از طریق یقینی
حاصل تواند شد معرفت تاثیرات این اوضاع جز بتجربه و استقرا
و حدس که مقتضی ظنون باشد ممکن نباشد و معرفت حال قوابل از
معرفت احوال اجسام و نفوس حاصل شود که مبنی باشد بر حس
و تجارب و قضایای که بحدس معلوم شود و ازین جهت فرمود که علم
النجوم منه و منها اشارت بمعرفت قوابل است و کیفیت تاثیر — منه در نخ و وجود
اوضاع در قوابل و منها اشارت بعوامل که اوضاع فلکی اند و حصول
افعال موقوف بر حصول آن اوضاع است مثلا چون دلیل فلکی اقتضای
سردی هوا کند ناظر در آن دلیل باید که در بلاد گرمسیر در فصل تابستان
حکم نقصان گرما و حرارت هوا کند و در بلاد سردسیر و بفصل زمستان
حکم سرمای بافراط و توابع آن و این اختلاف بحسب اختلاف
قبول قوابل است اگرچه در هر دو دلیل مساوی یکسانست و تعمیم

قسم اول بر قسم دوم بسبب تقدم احساس کرده است بر دیگر ادراکات
و احمد بن یوسف از شارحان این کتاب آنچه از تقدمه معرفت
بوحی و الهام یا کهانت و خواب است معلوم شود از قبیل قسم اول
شمرده است که بلفظ منه اشارت بآن قسم کرده است و این
سخن مطابق آن عبارت نیست چه این معنی قسمی نتواند بود از آنچه
علم نجوم بر آن اطلاق کنند و ابوالعباس اصفهانی گفته است
مرتبه انفس بالای مرتبه اجسام است و نفوس فلکی و آنچ که یکی
محرک افلاکست و بواسطه نجوم و افلاک موثر در ما و یکی بی متوسط
موثر در ما از آن مرتبه اند پس منه و منها اشارت باین دو تاثیرات
و این معنی ازین موضع بعید است دوم دلیس للعالم ان ینبغی
بصورة الافعال التشخیصیة کما لیس للحاس ان یقبل
الصورة المحسوسة التشخیصیة لکنه یقبل صورة موافقة
لها فی الحس وهذه حال من قضی علی العنصر بکیفیة
المحسوسة فانه لا یستطیع ان یدل علی الصورة التی
فی الفاعل والیقین مع هذه الصورة فاما الحدس
فهو من جهة العنصر والقابل فیکون اخذ صورة الحکم

في هذه الصناعة وما يجري مجراها انما يكون بين اليقين
والحدس وهذه مما علت عليه استقراء الطبايع وحدة الناظر

ترجمه احساس محسوسات بحصول صورتی یا کیفیتی تواند بود که
در حاسه حاصل شود مانند آن صورت یا کیفیت که در محسوس باشد
مثل حرارتی که در حاسهٔ لمس حادث شود از مجاورت آتش شبیه بحرارت
آتش بود که بآن حرارت ادراک حرارت آتش کند چه اگر حرارت آتش
در حاسه حاصل شود حاسه سوخته شود و از احساس باز ماند و همچنین در حاسهٔ
شم و ذوق و در سمع کیفیتی که از قرع در هوا حادث شود و هوا آن
کیفیت را بسمع رساند که در سمع کیفیتی شبیه بآن کیفیت حادث شود
نه عین آن کیفیت چه عرض انتقال نتواند کرد و در بصر دو رای گفته اند
قومی را رای چنانست که ابصار بانطباع صورتی باشد مانند صورتی
مبصر در باصره و قومی دیگر را رای چنانست که ابصار بوقوع شعاع
جسم باشد که مر دو شعاع نیّری مانند آفتاب و آتش بآن بوند مبصر
و بر جمله آن هیات که از مبصر در بصر حادث شود غیر هیات مبصر باشد
در حقیقت پس معلوم شد که در همه حواس احساس بحصول صورتی یا کیفیتی است
که در حاسه حادث شود شبیه بمحسوس و نیز بباید دانست که صورت فاعل

مقتضی وجود اثر باشد در قابل بر سبیل وجوب و اما صورت قابل مقتضی
وجود اثر نباشد الا بر سبیل امکان چه با وجود صورت آتش احراق
واجب باشد که فعل او بهمت و اما با وجود صورت پنبه احتراق
جز ممکن نبود و چه بسیار واقع شود که فعل پنبه نبود و فعل فاعل دیگر بود و
از اینجا گفته اند که علم بعلت مقتضی علم بمعلول باشد چه حصول صورت
مساوی علت از آن جهت که علت بود منفک نتواند بود از حصول
صورت مساوی معلول و در قابل این حکم صحیح نباشد و چون این مقدمات
روشن شد گوییم بطلمیوس درین کلمه اشارت میکند بآنکه طریق صناعت
نجوم تودیه موقوف متجددات یقینی نبود و معنی سخن او اینست که عالم
بعلم نجوم اخبار نتواند کرد از افعالی که از اوضاع فلکی صادر شود
بعینه چنانکه حاسه قبول نتواند کرد عین صورت محسوس را بلکه
قبول صورتی پیش نتواند کرد که شبیه بود بصورت محسوس و همچنین
کسی که بر صورت عنصر بحسب کیفیات او بعضی قابل و احوال او در قبول
تاثیر حکم کند از آن استدلال نتواند کرد بر صورتی که فاعل بحسب آن
صورت فعل میکند و حکم بیقین بعد از اطلاع بر آن صورت میسر شود
پس آنکسی که نظر در احوال قابل کند بمجرد آن نظر او را علم یقینی بمجهول

آن متجدد حاصل نگردد و غایت سعی او آن بود که بحدس و قوتی یابد از جهت
قابل و احوال او و پس تحصیل صورت حکم درین صناعت و دیگر صناعتی که
شبیه بود باین صناعت مستفاد بود از بعض مقدمات ظنی و حدسی
و نتیجه یقینی نتواند از بهر آنکه نتیجه تابع اخس مقدمات بود و این
حدس نیز در مواضعی صورت بندد که استقراء حال طبیعت قابل و تتبع آثار
اوضاع که در وی غالب باشد و در غیر آن مواضع حدس میسر نشود و بجهت
تاثیر متابعت آثار محتاج آید که وقوف بر وقوع اثر متجدد بطریق استقرا
از آن آثار صورت بندد و حاصل آنست که علم نجوم که مقتضی تقدمه
معرفت متجددات باشد مشتمل بر دو جزوست که علم باوضاع فلکی و این
تغیرات و دوم علم باحوال قابل در وقت تاثیر اوضاع و آن ظنیست
و بعضی از آن که اعتماد در اکثر شاید حدسی پس تقدمه معرفت بمتجددات
باین طریق یقینی نتواند بود و درین کلمه روشن میشود که مراد از منکر
و منهی در کلمه متقدم معرفت حادث بلیت که از قوی است و تاثیر اوضاع
که از فلکیات است نه تقدمه معرفت بطریق نجوم و نه بطریق دیگر غیر این
صناعت و در بعضی نسخها این کلمه با کلمه اول یکی شمرده اند که اگر دو کلمه
شمرند مجموع کتاب صد و یک کلمه شود و سخن شارحان در شرح این کلمه زیادت

وجهی ندارد **کلمه بیستم** فاما الذین یجدون نفثة المعرفة من الجزء
الافضل فیهم فانهم یعرفون من صورة الیقین بما فیهم من القوة
الالهیة وان لم یکن معهم من العلم الموضوع کثیر شیء **ترجمه**
در علم حکمت تقریر کرده اند که انسان مرکب است از جوهری مجرد که آنرا
نفس ناطقه خوانند و از جوهری مادی که آنرا بدن انسان میخوانند
و نفس مربوط است بر بدن و متصرف در وی و مدبر او بتقدیر الهی
و بیچنانکه آثار او در بدن ظاهر است از بدن هم اثرها باو سرایت
کند و این ملکات فاضله و رذیله و احوال دیگر است که آنرا اعراض
نفسانی خوانند مانند شهوت و غضب و میل بملذات و نفرت
از موذیات و حب مال و جاه و امثال آن و نفس بحسب تجرید
مستعد ادراک حقایق و وصول بمبادی و اطلاع بمغیبات
باشد و لسبب ملکات و عوارض مذکور از آن محجوب باشد و اگر
بعضی را بسبب مجبول بر اعراض آنچه مقتضی حجاب او باشد بر غیب مطلع
شود بی هیچ کسبی و آن نفوس انبیا و اولیا باشد و اطلاع او بر غیب
بطریق انتقاش بود بنقوشی که در نفوس و عقول سماوی که مبدا
حرکات و افعال اجسام سفلیات است منتقش بود مثال انعکاس از

آنها بدیگر آنها که متمادی باشند و اگر گاه منغمس شود در امور بدنی
و گاه ملتفت شود بآن طرف بمثابت نفوسی که ایشان با آنکه چیزی
شواغل بدنی دور کنند و با عالم حقیقی رجوع کنند اطلاع یابند بر بعض
مغیبات بحسب استعداد و باشد که چیزی مستعد اطلاع شوند از جهت
توجه بآن عالم بمخصصی محتاج شوند که بر حال ایشان صحیح و آن دیگر احوال
واقف شوند و آن مخصص یا فکری بود که در ضمیر انسان سانح شود
یا آوازی که از بیرون بشنوند یا امری متجدد شود در آن حالت
یا نهانی که در بیان آن در غیب یا بدلیلی نجومی از اوضاع کواکب
تمسک کنند یا در تخیل او احساس کنند و بآن امر متجدد بر مطلوب استدلال
کنند و خوابها ازین است که مخبر بود از غیب بسبب حکم وارد چه نفس در آن
وقت از تدبیر بدن اعراض کرده باشد و مستعد شده انتعاش را بنقوش
آن عالم پس منتقش شود بنقش خاص که فکر او در بیداری مخصص
آن نقش بود از جمله نقوش ممکن و این صنف مردم منقسم میشوند
بدو قسم یکی آنکه مجبول باشد بر مطالعه آن طرف و اعراض ازین طرف
و آنکه بی باشند که در نظر مردم واله و بی خود نمایند چیزی مکاشفات
حق مانند مجانین و از ایشان سخنان شنوند مخبر از غیب و دیگر

قسم کسانی که گاه بدین جانب ملتفت باشند و گاه بآن جانب و بحسب اراده
خود از طرفی بطرفی انتقال توانند کرد و غرض حکیم بطلمیوس بعد از تقریر این مقدمه
آنست که کسانی که تقدمه معرفت ازو واقف باشند بعضی از نفوس ناطقه
ایشان بعضی بهتر رسند و بآن نزدیکتر باشند بقوتی الهی که در انسان
مذکور بود و آن استعداد انتقاش بود بنقوش که در مبادی متجددات
حاصل باشد که آن نقوش مقتضی وجود متجددات باشند و چیزی علم بعلت
مقتضی علم بمعلول بود اگرچه ایشانرا از غیب معلوم شود واجب الحصول
باشد پس یقین بود و آنچه کیفیت و اگرچه با ایشان از علم موضوع جهت
تقدمه معرفت بغیر علم احکام نجوم زیادت چیزی نباشد مراد آنست
که ایشان بر غیب اطلاع یابند اگرچه از نجوم بسیار ندانند پس اگر کسی را
گمان افتد که در کلمه اول منکر بازای منها جهت این طایفه آمده گفته است
آن گمان خطا بود چه درین صورت اغلب منکرست و منها نسبت بآن
اندک است و نیز برین تقدیر تقدمه معرفت بود درین موضع که منقسم
شود به منکر و منها نه علم نجوم که مطلوب از تعلم آن تقدمه معرفت بود و این کلمه
مناقض کلمه اول بود پس معلوم شد که این گمان باطل بود **کلمه چهارم** اذا
طلب المختار الافضل فلیس بینه و بین المطبوع فرق **ترجمه**

مختار و مطبوع متقابلان باشند مختار کسی بود که بر فعل و ترک کاری یا بر دو فعل
متقابل مانند عدل و جور قادر باشد و بجب ارادت یکطرف را ترجیح دهد و مطبوع
کسی بود که بطبع مجبول بود بر میل بیک طرف تا آن طرف ازو صادر شود بی
التفات بدیگر طرف و معنی این کلمه اینست که آنکس که او را اختیار بود
توجه باشد وقتی بجانب مبادی و وقتی بجانب امور بدن تا چیز توجه کند
بارادت خود بمبادی و از آن جهت عالم باشد بمتجددات پیش از تجدد
و آنکس که مجبول باشد بر مطالعه مبادی و از آن جهت عالم باشد بمتجددات
پیش از تجدد میان ایشان هر دو فرق باشد در معرفت متجددات
بل اطلاع هر دو برآنچه معروض باشد از امور غیبی یکسان باشد کلمه نهم المطبوع
فی الشیء هو الذی یوجد له دلیل ذلک الشیء قویاً فی مولده
ترجمه از آنچه پیشتر گفته معلوم شده که بعضی مردمان مطبوع اند
یعنی مجبول اند بر معرفت غیب و بعضی غیر مطبوع که باکتساب و توجه ارادی
بآن مرتبه رسند اینجا حکم عام بیان کرده گفت که مطبوع از وا مری از امور هر کس صم
صادر شود بی تکلف کسبی و تجشم تحصیل موصل بآن آمر دلایل آن امر
در فلک قوی بوده باشد در وقت ولادت او یعنی در طالع او
و قوت کواکب بعضی ذاتی بود و آن مانند بودن در خانه و شرف

و حد و مثلثه و وجه و تشریق و تغریب محمود و امثال آن بود و بعضی عرضی
بود و آن مانند بودن در صعود و تدبیر یا ملایم تدبیر یا فرح بود اما معرفت
ادلا جهال بود که مثلاً اگر زحل قوی بود آنکس مطبوع عمارت و زراعت
خواهد و اگر مشتری قوی بود عدل و انصاف و قضا و وزارت خواهد
و اگر مریخ قوی بود شجاعت و سواری بر وی غالب باشد و اگر شمس قوی بود
تکبر و تسلط جوید و اگر زهره قوی بود لهو و زینت و اگر عطارد قوی بود
کتابت و حساب و اگر قمر قوی بود تغلب در امور و تطلع اخبار و آثار کلمه
ششم النفس المطبوعة فی تقدمة المعرفة تحکم علی قوانین النجوم
خ من اصابة من یحکمها و یکون اصابتها فیها اکثر من اصابة کثیر ممن یحکم علی النجوم
انفسها ترجمه و در بعض نسخها قوانین النجوم است و قوانین نجوم
احداث هوا را گویند که در آثار علوی ذکر کرده اند مانند باد و ابر
و هاله و قوس قزح و نیازک و شهب و صاعقه و رعد و برق و امثال
آن و دلالت آنها بر متجددات مانند دلالت اثر از یک معلول علتی بر دیگر
معلول همان علت چنانکه از شعاع بر حرارت و نفس مطبوع آنست
که گفته اند مجبول باشد بر توجه بر طرف مبادی و خیال نفس اند که دلیل
کفایت بود در حکم بتجدد متجددات چه اطلاع بر غیب او را بقوت

ذاتی باشد و در تخصیص بمطلوبی معین او را بمخصص احتیاج باشد که مقتضی
توجه باشد بآن مطلوب چنانکه گفته اند پس از معلولی بمعلولی باشد نقل توانند
کرد و در غیر آن همچنین استدلال بسیار باشد چنانکه بعضی بادها دلیل
باشد بر باران و بعضی بر خشکی هوا و بعضی حالات دلیل بر صحو و بعضی دلیل بر
باران کرد و امثال آن چنانکه نزدیک اهل دریا و دهقانان و غیر ایشان
معروف و مشهور بود و چون دلیل معلول بر معلول دیگر ضعیف تر بود
از دلیل علت بر معلول چه دلیل معلول بر معلول دیگر ضعیف تر بود از دلیل
علت بر معلول چه دلیل معلول معلول بر علت و از دلیل بر معلول دیگر پس
اصابت نفس مطبوع که اتصال بمبادی او را ملکه است در استدلال
ضعیف تر از جهت قوت ذاتی او و زیاده از اصابت دیگر نفوس
می تواند بود در استدلال قوی تر از جهت ضعف آن نفوس در اطلاع
بر مغیبات **کلمه هفتم** قد یقدر المنجم علی دفع کثیر من افعال
النجوم اذا کان عالما بطبیعة ما یؤثر فیه ووطاء للفعل قبل
وقوعه فاما لا یحتمله **ترجمه** پیش ازین گفته آمد که فعل تمام
نشود الا بفاعلی که تاثیر کند و قابلی که متاثر شود و معلوم شد که قابل
تاثیرات اوضاع فلکی اجسام و نفوس ارضیات و ماراد در بعض

بر معلول مرکب بود
از دلیل معلول
بر علت

علت

ازین

ازین اجسام و نفوس قدرت تصرف پس اگر منجم خوب تاثیر علویات شناخته
باشد تواند که قابل را که محل تصرف او باشد مایل گرداند بقبول آن اثر فاعل در وی
زیادت از اعتدال باشد تا بمقاومت ولا قبول آن اثر فاعل در وی کمتر از
اعتدال باشد چنانکه کسی کرد اند که سرما در زمستان سخت خواهد بود آلات
دفع سرما مهیا گردانند تا دیگر سرما در وی آن اثر نکند که در کسی دیگر که ما نشده
مستعد دیگر دم باشد و همچنین اگر خواهد که تاثیر سرما در چیزی زیادت باشد
از آنچه در مثل او آن چیز را مستعد تر گردانند قبول سرما را تا سرما اثر
زیادت کند اینست معنی این کلمه که منجم تواند که دفع بسیاری از افعال نجوم
کند بشرط وقوف بر طبیعت قابل و قدرت تصرف در وی **کلمه
هشتم** انما ینتفع بالاختیار اذا کانت قوة الوقت دایة
علی فصل ما بین القواطین فاما اذا کانت مقتصرة عنه فلیس
یظهر اثر الاختیار وان کان ما یستعمل فیه مودیا الی اصلاح
ترجمه هر طالع که همه دلایل او مسعود قوی بود آنکس را که
صاحب آن طالع بود او را نظیر نبود در همه سعادات و خیرات
و هر طالع که همه دلایل او منحوس و ضعیف بود آنکس را که صاحب
آن طالع بود در سعادات و خیر او را حظی نبود و در شقاوت

و شر با نتظر بود و این هر دو یا غیر موجود بود یا نادر الوجود بود لکن اگر
طوالع را دلیل از هر دو صنف بیند و بعد از آنکه فی الدلایل حزو شر بر حال بر آن
قرار گیرد اگر اقوام آن دلایل خواهند و جز اختیار نکنند جهت تحصیل آنکه زایل
طالع اصل بیند و طالع تحویل با دلایل خاص و را یابی که اختیار در آن ایام
کنند و هر یک را قوام بیند پس اگر هر دو قوام در طرف سعادت متناسب
باشند و سعادت اختیار موافق با آن ضم شود سعادت اختیار در
غایت کمال بود و اگر در طرف سعادت متفاوت بیند و سعادت
اختیار را از قدر تفاوت میان هر دو زیادت بیند همچنان باشد که اول
اما اگر در طرف شقاوت متفاوت بیند و سعادت اختیار مساوی
قدر تفاوت بیند از آن اختیار اثر زیادت سعادتی محسوس نشود
و همچنین اگر کمتر از آن بود و اگر چه استعمال اختیار در آن ایام دو صورت
مودی بیند بصلاح حال چه وجود آن اختیار از فایده فی نفس الامر
خالی نبود و بر این قیاس باید کرد آنجا که یک قوام در طرفی بود و دیگر
قوام در دیگر طرف یا هر دو در طرف نحوست بود و در بعضی نسخها
فصل ما بین الزمانین است و تغییر حالت که اگر قوت وقت ابتدا
در کاری که باختیار ابتدا کرده بیند زاید بود بر تغیرات دلایل

انتفاع الشخص بان اختیار

بعد از آن تا زمان انتهای انتفاع بآن اختیار بر بروزی ظاهر شود و آن
کار چنانکه مراد بیند تمام شود و اگر کمتر از آن بود اثر نفع از آن
اختیار ظاهر نشود اگر چه از منفعتی خالی نبود به هیچ حال **کلمه**
نهم لیس یصل الی الحکم علی تمزیج الکواکب الا عالم
بالاخلاق والامتزاج الطبیعی **ترجمه** همچنانکه عناصر را
کیفیات متضادات چون ممتزج شوند کیفیتی میان آنها حادث
شود مقتضیات که آنرا امزاج مرکب گویند که از آن عناصر حاصل
شود مقتضیات اوضاع کواکب نیز با یکدیگر آمیزش بیند تا از
میان جمله اثری حاصل شود که مقتضای مجموع آن اوضاع بود و در
علم اخلاق نیز معلوم شده است که مبادی افعال ارادی سه
قوت است شهوی و غضبی و نطقی و از اعتدال شهوی خلقی پسندیده
حاصل آید که آنرا عفت خوانند و از افراطش خلقی ناپسندیده که آنرا
فجور خوانند و از تفریطش خلقی ناپسندیده که آنرا خمود خوانند
و از ترکیبات این اخلاق در تحت شهوی خلقهای بسیار بود
مانند حیا و رفق و صبر و قناعت و سخاوت و از اضداد هر یک از
دو طرف چنانکه در کتب اخلاق مذکور است و از اعتدال غضب

خلقی پسندیده بود که آنرا شجاعت خوانند و از افراط و تفریطش دو خلق
ناپسندیده که آنرا تهور و جبن خوانند و از ترکیبات این هر سه در تحت
غضب اخلاق بسیار بود مانند حلم و ثبات و سماحت و تواضع و حمیت
و اضداد هر یک از دو طرف و از اعتدال نطق خلقی پسندیده
بود که آنرا حکمت خوانند و این حکمت نه آن حکمت بود که اسم علمی
از علوم بود و از افراط و تفریطش دو خلق ناپسندیده که آنرا
جربزه و بله خوانند و از ترکیب این هر سه در تحت نطق اخلاق
بسیار بود مانند ذکا و حسن تعقل و تحفظ و تفکر بصواب
و تذکر و تعرف و رعی و اضداد هر یک در دو طرف و این نوع
اخلاق را نیز با یکدیگر آمیزشها بسیار بود و از تالیف این سه خلق
باعتدال خلقی پسندیده آید که آنرا عدالت خوانند و از افراط
و تفریطش دو خلق ناپسندیده که آنرا ظلم و انظلام خوانند
و از ترکیبات این هر سه در تحت عدالت اخلاق بسیار مانند
صداقت و وفا و شفقت و تودد و تسلیم و توکل و اضداد
هر یک از دو طرف چنانکه علم اخلاق بر بیان آن مشتمل بود
و در کتب احکام نجوم بیان کرده که هر خلقی از تاثیرات کدام

کوکب و امتزاج نظرهای ایشان حاصل آید بن بطلمیوس درین کلمه بیان
کرده است که حکم بر امتزاج تاثیرهای کواکب نتوانند کرد مگر کسی که واقف
بود بر ترکیب اخلاق و امتزاج عناصر و تولد مرکبات بر وجه طبیعی از ربط
تا واقف شود از تاثیرات مختلف بر حصول یک اثر از مجموع آن تاثیرات

کلمه دهم النفس الحکیمة تعین الفعل الفلکی کما تعین الزراع
القوی الطبیعیة بالحرث والتنقیة **ترجمه** در کلمه دهم
بیان کرده که منجم دفع بسیار افعال کواکب تواند کرد بحسب تعرف
در قوابل اینجا بیان میکند که نفس حکیم داند که حق و خطا هر امری که حادث
مبادی — شود چه بود و طبایع مرکبات و متجددات را مبادی چگونه بود قادر
بود بر ترتیب قوابل بر وجهی که واجب بود تا اموری که متجدد شود
بر وجهی متجدد شود که باید چنانکه برزگر چند خواهد که مثلا زمین گندم
بار آورد بحرث چنانکه باید بزند و اموری که تجدد آن ملایم
نباشد دفع آن بکند چنانکه برزگر زمین را که خار بار آورد بتنقیه آنرا
از خار پاک کند و اصل این حکم از آنجاست که هر متجددی را فاعلی و قابلی
باید چنانکه گفتیم و هرچند فاعل فلکی از تصرف اهل این عالم خارجست
اما بسیاری از قوابل در تحت تصرف ایشان لیکن چیز متصرف حکیم بود

هر یکی را چنان تدبیر کنند که با وقت ملایم ارادت او باشد کلمهٔ یازدهم
الصور التی فی عالم الترکیب مطیعة للصور الفلکیة ولهذا رسمها
اصحاب الطلسمات عند حلول الکواکب فیها لما ارادوا عمله ترجمه
صور فلکی چون حمل و مثلث صورت میخواهد که جماعتی از ثوابت تصور کرده اند
بیست و یک در شمال دوازده در منطقة البروج و پانزده در جنوب تا صورتها
که اصحاب طلسمات گفته اند که با هر وجهی یا هر درجه صورت طلوع میکنند
و تصور عالم ترکیب نباتات و حیوانات میخواهد و این حکم که درین کلمه
یاد کرده است اصلیست که اصحاب طلسمات گفته اند و بنای علوم خود بران
نهاده اند مثلا در وقت طلوع صورتی بعد ظهورش از تحت الشعاع
آفتاب با طلوعش از افق بر وضع مناسب آن عمل نقش بکنند که بزعم
ایشان مرادی که خواهند از آن جنس حیوان یا نبات حاصل شود
چنانکه رقیه مار و کژدم نویسند بوقت طلوع عقرب و حیه و بر جمله
از مطالعه کتب اهل آن صناعت تفاصیل اعمال ایشان معلوم شود
پس بر تقدیر حصول مراد از هر حیوانی بوقت طلوع صورت آن حیوان
تا رسیدن کوکب بآن صورت باید میماند که آن حیوان یا آن نبات
درین عالم مطیع آن صورتست از فلک و در اختیارات ازین کلمه

نفع بخشد چنانکه تعلیم را برج اعتبار کنند که بر صورت مردم باشد و دفع موذیات را
برجی که بر صورت آن موذی بود کلمهٔ دوازدهم استخدام النحس
فی الاختیارات واستعملها فی الموضع الذی یلیق بها کما یستعمل
الطبیب الحاذق من السمومات فی الدواء بالمقدار الکافی
ترجمه اطبا در ادویه مولمه مخدرات بکار دارند و دفع ایلام را
بر وجهی معادل چنین که دفع مضرت مخدرات کنند و اگرچه مخدرات از
سموم شمرده اند همچنین منجم باید که در اختیارات نحوس بکار دارد
در مواضع که بآن لایق باشد چنانکه دوازدهم در دفع اعدا و خصم
و در دفع خصوم و امثال آن دلیل مرکز و خانه مطلوب در دارند و از اوتاد
زایل و ساقط کرده اند تا در حصول مقصود خلل نیفتد کلمهٔ سیزدهم
لا یستعمل الاختیار الا بعد تصحیح الرأی فی طبیعة الامر
المختار وتعرف ما تبلغه قوة الارادة فقد لینا سبیل
القوی الفلکیة والقوامات ولک ینبغی ان یتکلم علی ما
قدمت القضا علیه ولا تصرف فکرک الی الطبیعة الفلکیة
وحدها فیکون کمن یقرأ کتابا لا یعرف لسان اهله
ولیس یوثق بما جری هذا المجری ترجمه اختیار نه

کرد الا بعد از آنکه طبیعت آنکار که مطلوب است از اختیار معلوم کرده باشد
و رای بران قرار گرفته باشد و نه دانسته باشد که قوت ارادهٔ او در آن مطلوب
تا چه حد تواند بود یعنی باختیاری که کند تا چه غایت ممکن باشد که آن مطلوب
حاصل کند از آن جهت که نسبت داده باشد میان قوت فلکی و صورتی
که قابل را معین باشد در امکان قبول تاثیر فلکی مثلا کسی که اختیار کند
جهت طلب فرزند نه دانسته باشد که فرزند از و در چه محل پیش آید و به چه
شرط و بچند مدت و چند عدد و آن چه کس چه اگر این معانی در قابل
مرعی نباشد طمع داشتن که بخلاف این شرایط که واجب باشد رعایت
آن بمجرد اختیار فلکی از هر آدمی که باشد در هر سن که باشد بهر وجه
که باشد در کمتر مدتی چندان عدد که در خیال آید از هر آدمی که با وجود
باشد حاصل آید آن طمع طمع محال بود همچنین باید که در آنچه در پیشتر
از آن وقت اختیار کرده باشد نظر کند که چند بار خواسته و چه قدر از
هر اختیاری مطابق ارادت آمده و چه او چند بود تا بران قیاس
کند مطلوب خود را پس همه اندیشه در طبیعت فلکی تنها نباید کرد بلکه
جانب قابل و مقدار امکان قبول در وی اعتبار کند که آنگاه
مثل تو مثل کسی باشد که نام منجمی اند و آن لعنت نه اند که نام بآن گفته

معتبر
در چه کس آید

نوشته باشد چه بر آنچه بنا بر این قاعده باشد که گفتیم اعتماد نباشد و اگر حکمی کند
درست نباشد **کلمهٔ چهاردهم** المحبة والمبغضة تعدلان
بالفکر عن الاصابة وظهور النفس یصغر العظیم واختفائها
یعظم الصغیر والصواب فیما ذلک **ترجمه** محبت اقتضای
چیزی خواستن کند بمحبوب و مبغضت اقتضای ضد چیزی خواستن
بمبغوض پس محب و مبغض در آنچه تعلق بمحبوب و مبغوض داشته باشد
از میل خالی نباشد اگر چیز اقتضای طالع ایشان باشد محب در آن میل زیاده
کند و مبغض میل بنقصان و در شر بعکس پس کسی که حکم کند بر طالع
کسی باید که از محبت و مبغضت آن کس خالی باشد و همچنین طبیب
که علاج کند و حاکم که فصل حکومت کند و چند این حکم ذکر کرد
بعد از آن علت آن حکم بیان کرد باینکه ظهور نفس یعنی میل روح
حیوانی از باطن بدن بظاهر بزرگ را خرد شمرد و اختفای نفس
یعنی میل روح حیوانی از ظاهر بباطن خرد را بزرگ شمرد و ظهور نفس
حالتی بود که در حال خشم و شجاعت و دفع و محبت و امثال آن
حادث شود و روح حیوانی چه در آن حال خواهد که ملایم را فی کرده
و منافی را قهر کند و اختفای نفس حالتی بود که در حال خوف و جبن

وصد ود وشمن وامثال آن حادث شود چه دران حالت منافی زیادتر
ازان در حساب گیرد که بهتر وملایم را کمتر ازان پس باید که نفس کی در معرض
آن بهتر که حکم کند در حال اعتدال بود واز عارضی که مقتضی میل بهتر خالی بود اذا
کلمه پانزدهم ان وعدت القوة الفلكية بشئ فاستشهد
علیه بتوالی النجوم ودر بعضی نسخها بتوالی النجوم یعنی ازین گفته که توالی
نجوم دلایل سفلی است مانند آثار علوی وغیران واینچ امارات
میخواهد بعضی چیز اوضاع فلک اقتضای تجدد امری کند ... کی اگر
امارت تجدد یابد آن امارت بمنزله گواهی بهتر بر حکم فلک پس تمام
حاصل آید ببار نحو اندال آن حکم مثلا اگر اوضاع فلک اقتضای
بیماری بسیار کند در بهار ودر زمستان متقدم او امطار بسیار
حادث شود ظن غالب شود بوقوع بیماری در بهار وبرین قیاس
کلمه شانزدهم ما اكثر ما يكون خطاء المنجم اذا كان السائل
وصاحبه منحوسين **ترجمه** طالع دلیل سائل بهتر وسابع دلیل
مسئول عنه پس چون در طالع سوال سابع وصاحبش منحوس بهتر
دلیل بهتر که مسئول عنه بعض منجم بر حالتی که باید بباشد وچیز چنین بهتر
در رای او خطای بسیار متوقع بهتر واین حکم خاص است بطالع سوال مسئول

مشروط بانکه سوال از اموری نباشد که منسوب بهتر بسابع مانند خصومت
ودوست وتزویج وشرکت چه دران صورت نحوست سابع وصاحبش خاص
نباشد بمسئول عنه **کلمه هفدهم** طوالع اعداء الدولة هي
فيها البروج السواقط من طالعها وطوالع المتمكنين منها واوتادها
وطوالع المنصرفين فيها مايل الاوتاد منها واما طوالع المدك
فما كان منها عند بنا ثماد لا على ما يحدث فيها وما كان فيها
كذالك عند تسلم ملك يا هاد لا على ما يحدث في دولته بها وكذالك
اذا كانت الطهور دين فيها دلت على ما يحدث في ذلك
الدين بنات المدينة **ترجمه** در اصطلاح منجمان بروج زایل
دیگر است واین بازاء وتد واز ایل الوتد بهتر وساقط دیگر وآن بازاء
ناظر بهتر وزوایل چهار است سیم وششم ونهم ودوازدهم وسواقط
چهار است دوم وهشتم وپنجم ودوازدهم واز همه ضعیف تر دو خانه
بهتر که هم زایل بهتر وهم ساقط وآن ششم ودوازدهم است ودرین
عبارت به بروج سواقط زایل خواسته است چه بازای آن مایل الوتد
بکار داشته است پس چیز خواهند که بدانند که مولودی در دولتی چه
مرتبه رتبت خواهد داشت اگر طالع او از طالع دولت زایل بهتر دلیل سازند

که از اعدا آن دولت خواهد بود و اگر مایل الوتد باشد دلیل سازند
که از منصرفان باشد دران دولت مانند وزرا و نواب و عمال و اگر مایل
از اوتاد باشد دلیل سازند که آن از متمکنان باشد دران دولت چنین [illegible]
دولت عهد ایشان و برین دلیل تنها حکم نتوان کرد تا دلیل ارباب بیوت
موافقت و مخالفت با طوالع ملوک و وزرا و اعدا و غیر ایشان
منضم نشود و اما در طالع شهرها سه وجه اعتبار کرده است یکی طالع بنا شهر
و آن دلیل باشد بر حوادثی که دران شهر باشد از خیر و شر مادام که آن شهر باشد
و دوم طالع استیلاء پادشاهی بران شهر و آن دلیل باشد بر آنچه
در دولت آن پادشاه دران شهر حادث شود از نیک و بد مادام
که آن پادشاه بران شهر مستولی باشد و سیوم طالع ظهور دینی دران شهر
و آن دلیل باشد بر آنچه دران شهر دینی حادث شود دران شهر مادام
که آن دین ظاهر باشد و ازین طالعها هرچه طالع وقت آن حادث
معلوم نشود الا کرد طالع سالی که دران سال آن ملک یا آن دین
ظاهر شود بجای طالع دین و ملک بکار دارند **کلمه بیست و سیم**
وان تولت السعود مواضع الخوف جادت بالمکان مرذولی اذا
السلامة وان نظرت السعود الی ملك الامکنة او کانت

فيها دفعت ذلك الخوف وعلى حسب هذا فقس في الاربع النحسات فقل
ترجمه مواضع خوف در مقابل مواضع امن باشد و سعود مقابل نحوس
و از ترکیب آن دو تا این چهار صورت حاصل شود **اول** آنکه
مستولی بر مواضع خوف سعود باشند و مواضع خوف ششم باشد 1
و هشتم و دوازدهم چه از اول خوف مرگ و نکبت بود و از دوم
خوف مرض و از سیم خوف از اعدا و باشد که از هشتم خوف از خصوم
باشد و از چهارم خوف از عواقب و استیلاء سعود بر مواضع خوف
دلیل باشد که مکروهی که متوقع باشد از اهل سلامت باشد چنانکه عدول
بر کسی گواهی دهند که او را زیان دارد و یا خویشان و برادران
چیزی از حقوق او تلف کنند **دوم** آنکه مستولی بر مواضع خوف
نحوس باشد حکمش بر خلاف اول بود یعنی مکروه از اهل شر و فساد
رسد **سیم** آنکه مستولی بر موضع امن و نفع سعود باشد دلیل بران
بود که فواید از نیکان و بزرگان رسد **چهارم** آنکه مستولی بر موضع
نفع نحوس باشند دلیل باشد بر آنکه از اهل شر و فساد فایده یابد
و نظر سعود باین مواضع خیر بیفزاید و شر بکاهد و نظر نحوس شر بیفزاید
و خیر بکاهد و این حکمها بیشتر در طوالع سوالات باشد و در طوالع

موالیدهم اعتبار کردن درست بشر **کلمه نوزدهم** اسر طبیعة الشیخ
وعمره وفعله وانفعاله قبل تقدیم القضاء علیه **ترجمه** شرّ آنکه
بر جزوی حکم کنی اول طبیعت اصل آن چیز امتحان کن وبر آن وقوف
حاصل کن وهمچنین بر فعل وانفعال اصل وشر و سیر آزمایش بود
وشیخ اصل مثلاً حکم یا بر نوع انسان کنی یا بر دوکان ومیل یا بر مدن
واقالیم یا بر عزان وهر یکی را مدت بقاء ممکن بود بخلاف دیگری ودر
فعل وانفعال همچنین مثلاً در وقت حکم شیخ را بقاء چندان ممکن نبود که
طفل را وتولید از صاحب سن معین ممکن بود واز صاحب سن دیگر ممکن
نبود واز ذکور فعلی دیگر ممکن بود واز اناث فعلی دیگر واز حیوان
آنچه از انسان ممکن بود ممکن نبود همچنین در انفعال آنچه در اصناف
نوعی ممکن بود در اصناف نوعی دیگر ممکن نبود پس باید که حصر هر یکی
از انواع واصناف محکوم علیه بر آنچه مطلوب بود در حکم معلوم کنی
تا حکم صحیح تواند بود واین حکمها از آنجمله است که تعلق بقابل دارد

کلمه بیستم اذا کان النیّران فی دقیقة واحدة وکان سعدٌ
فی جزو الطالع فانّ السّعادة فی ذات الید وکذلک اذا
کان القمر فی دقیقة الاستقبال والسّعد فی درجة السّابع

السّابع ویکون الامر بضدّ هذا اذا کان النّحس فی موضع السّعد — النحسین

ترجمه سهم السعادة را بروز از آفتاب بگیرند تا قمر چندانکه باشد
از طالع بر توالی بروج همان عدد بشمرند تا آنجا که رسید موضع آن سهم بود
وبشب از قمر تا آفتاب بگیرند واز طالع بر توالی بروج همان عدد بشمرند تا موضع
آن سهم بود یا از آفتاب تا قمر بگیرند واز طالع بر خلاف توالی بشمرند
ومتقدمان بشب همچنان شمرده اند که بروز اما متأخران سهم الغیب
اعتبار کرده اند واین بروز از ماه تا آفتاب گیرند وبشب از آفتاب
تا ماه پس هرگاه که آفتاب وماه در یک دقیقه مجتمع باشند این هر دو
سهم در حقیقت طالع باشند وهرگاه که آفتاب وماه در حقیقت
مقابله باشند هر دو سهم در حقیقت سابع بوند در صورت اول سعدی
در طالع مقارن سهم السعادة باشد ودر صورت دوم سعد در سابع
همچنان واین مقارنت اقتضای آن کند که مال وافر بدست بسیار
با فراط سهم سعادت دلیل مال بسیار بدست واگر نحس در طالع یا سابع
بود در آن نقصان مال وفقر وفاقه وضیق حضران بسیار بدست
واین حکم هم در طالع اصل وطالع تحویل وطالع سوال بدست وبرین قیاس
باید کرد هر جا که سهم سعادت مقارن سعدی یا نحسی بود در غیر طالع وسابع

از متحیره و ثوابت **کلمه بیست و یکم** من تناول دواء مسهلا و القمر مع طبیعة

المشتری قصر عمله و ضعف فعله **ترجمه** قمر بجهت قوت طبیعت بود

و چون با مشتری بود طبیعت قوی بود پس از موثری غریب بسهولت منفعل نگردد

بدین سبب عمل مسهل که در آن وقت تناول کنند ضعیف بود و زهره این فعل

نکند چه طبع او ترقیق اخلاط و ترتیب بود **کلمه بیست و دوم** مس الحدید العضو

فی برج ذلک العضو مکروه **ترجمه** هر عضوی منسوب به برجی است

بحمل و کردن بثور و درد دست بجوزا و هم بدین قیاس تا پای که منسوب است

بحوت و چون قمر در برج عضوی بود رطوبات بود متوجه با آن عضو نقص

بود و اقتضا نقص مواد کند پس جراحت رسانیدن با حصول رطوبات

افزونی و تعداد نقصان موادی بعضی بود و بدین قیاس سر بطالع منسوب

و کردن شاید تا آخر خانها دوازده گانه و قمر در آن خانه که بعضو

منسوب است آهن با آن رسانند مصلحت نبود **کلمه بیست و سیم** تناول الدواء

المسهل و القمر فی العقرب او السرطان او الحوت و صاحب الطالع

یتصل بکوکب تحت الارض محمود و ان اتصل صاحب الطالع

بکوکب فی وسط السماء و قذفها الدواء و لم یستقر **ترجمه**

بودن قمر در برجهای آبی اقتضای حصول رطوبات کند و ابدان حیوانات

و با حصول رطوبات داروی مسهل را نگاه نتواند بود و سیلان

اخلاط باسانی میسر گردد و بهتر آن بود که در رصد زهره باشد و اتصال

قمر بکوکب دلیل حرکت خلط و دارو بود بجهت آن کوکب پس اگر کوکب

تحت الارض بود دارو متوجه باسافل بدن شود اسهال کند و اگر

کوکب بوسط السما بود دارو قصد اعالی کند و بقی بر آید و بر جمله

اتصال بکوکب فوق الارض در طلب اسهال محمود نباشد اما در

تناول داروی قی بر عکس بود و همچنین اتصال بکوکب سفلی در

تناول مسهلات محمود باشد و بکوکب علوی غیر محمود **کلمه بیست و چهارم**

الملابس الجدد مکروه عملها و استعمالها و القمر فی الاسد

و اعظمها اذا کان منحوسا او علی مقابلة الشمس **ترجمه**

مراد از عمل قطع جامه نو است و بعضی خیاطت و نسج هم مکروه

داشته اند و اولی آنست که نه ابتدای خیاطت کنند و نه ابتداء

نسج اما استمرار در عمل محتاج نباشد باختیاری و چون ثبات

در جامها مذموم است و استبدال محمود پس در ابتدا و عمل و ابتدای

استعمال بغیر نو بوستبدل و بال زینت کردن قمر در برج ثابته

نشاید و ثابت ترین اسد است چه بسمت الراس نزدیک است

ومطالعش در بلاد شمالی بسیار و صورت اسد دال باشد بر جوش
و تسلط و بعد از اسد عقرب ثابت تر باشد و درین باب مذموم تر چه
هبوط قمر است و خانه مریخ و بعد از آن دلو که خانه زحل است و زحل
دلیل ثبات و ثبات و کم مایلتر ثور باشد که خانه زهره است و شرف قمر
و حیز قمر در برج ثابت بود و منحوس در شرف زاید و دلیل نامرادی
باشد در وقت استقبال آن جا مر از مقتضای طبیعت آن نحس و مقابله
آفتاب هم ناپسندیده است چه اقتضا آن که نامرادی از جهت
ملوک و متسلطان باشد کلمه بیست و نجم مشاکلة القمر فی الموالید للکواکب
یجعل المولود متحرکا فیما یدل علیه فان اتفق ان یکون الکواکب
قویة فی ذاتها دلت علی تقدمه فیه وان کانت ضعیفة دلت
علی انه تحرکه اقوی من معرفته وظهور ما یحرک فیه یکون من مکن
تلک الکواکب فی الاوتاد وما یلیها والانتفاع به یکون من
سعادتها وعلی هذا فقس ما بقی من القسمة ترجمه مشاکله
قمر با کواکب نظر قمر بود بکواکب و امتزاج با ایشان و نظر عبارت
باشد از تسدیس یا تثلیث یا تربیع و یا مقابله یا تناظر و این مشاکله
در موالید اقتضای آن کند که مولود سعی در آن معنی کند که طبیعت

معرفة فعله ٤

آن کوکب بر آن دلالت کند مثلا اگر کوکب زحل باشد دلیل باشد بر آنکه مولود
با صبر و ثبات و وقار و تانی باشد و اگر مشتری بود دلیل باشد بر آنکه مولود
با صلاح و سداد و امانت و مروة باشد و اگر مریخ بود دلیل باشد بر آن
که با شجاعت و قوة و هیبت و تسلط باشد و اگر زهره بود دلیل کند بر آنکه
با لهو و طرب و معاشرت و لطافت باشد و اگر عطارد بود دلیل کند که مولود
با کیاست و فطنت و ذکا و تمیز باشد و در حال قوة و ضعف و ظهور و خفا
و سعادت و نحوست آن کوکب نظر باید کرد چه قوت آن کوکب دلالت کند
بر آنکه تقدم مولود در مقتضای طبیعت آن کوکب بقوت نظری زیاده
از آن باشد که بقوت عملی و ضعف دلالت کند بر آنکه تقدم او بعملی زیادت
از آن باشد که بنظری و تحقیق و دلیل ظهور آن طبیعت از مولود تمکن آن
کوکب باشد در اوتاد یا مایل الاوتاد فوق الارض خارج از شعاع و دلیل
خفای آن طبیعت در مولود اضداد آن باشد و دلیل آنکه مولود از آن
طبیعت انتفاع یابد و اورا از آن فایده و حظ باشد از مسعود بودن
آن کوکب بود و دلیل آنکه آن مولود از آن طبیعت انتفاع نیابد
و اورا حظ و فایده نباشد از منحوس بودن آن کوکب باشد و ترکیب
احوال از جملت نوع تواند بود که از ضرب دو در دو و چهار در دو

وآن ماۀ نوعست اول قوی ظاهر مسعود دوم قوی ظاهر منحوس سیم قوی
خفی مسعود چهارم قوی خفی منحوس پنجم ضعیف ظاهر مسعود ششم ضعیف
ظاهر منحوس هفتم ضعیف خفی مسعود هشتم ضعیف خفی منحوس و احکام
هر یک بحسب امتزاج مدلولات مذکور بخیر و سعادت و نحوست اگر بحسب
سیارات نباشد بحسب مقارنت ثوابت اعتبار باید کرد و اگر قمر خارج
السیر باشد بحسب قوت و ضعف و زیادۀ نور او و نقصانش اعتبار باید کرد
و بحسب آن حکم کرد کلمۀ بیست و ششم کسوف النیرین فی اوتاد طوالع
المو الید و تحویلات السنین یضر بطبیعة ذلك البروج
والوقت مقدار ان یکون نسبة ما بین جزو الطالع و جزء الکسوف
الی مائة و ثمانین جزء کنسبة ما بین ابتداء الکسوف
و ذلك الوقت الی ما توجبه جملة الکسوف من المدة والمدة
لکل ساعة من کسوف الشمس سنة و من خسوف القمر شهر
ترجمه کسوف آفتاب و خسوف قمر اگر در وتدی باشد از اوتاد طالع
مولودی ضرر رساند آن مولود را در آنچه مدلول آن وتد باشد مثلا
طالع در تن او و عاشر در جاه او و سابع در ازواج و شرکاء او و رابع
در آبا و املاک او و در دیگر خانها همین قیاس الا آنکه در اوتاد

ظاهرتر باشد و در اوتاد و خانهاء تحویل هم ضرر رساند کمتر از آنکه در
اوتاد و خانهای اصل و در بروج و در تحاویل سال عالم ضرر رساند
و در مدلولات آن برج که کسوف در وی باشد مثلا در حمل و ثور و جدی
در بهایم در جوزا و سنبله و میزان و نصف اول قوس و دلو در نوع
انسان و در سرطان و حوت و عقرب در حیوانات آبی و در اسد در سباع
و در عقرب در هوام و در نصف آخر قوس در دواب و در ابتداء کسوف
تا آخر انجلا نگاه کنند تا چند ساعت و دقیقه بوده اگر در تمامت مدت
از ابتدا تا آخر انجلا فوق الارض بود حکم قوی تر بود و الا از آن
مدت آن قدر که فوق الارض بود بگیرند پس در آفتاب هر یک ساعت مستوی را
یک سال گیرند و هر یک دقیقه را شش روز و در ماه هر یک ساعت مستوی را
یکماه و هر یک دقیقه را یک روز و چند آنکه برآید زمان تاثیر کسوف باشد
از ابتدای کسوف تا آخر آن مدت و اما معظم تاثیر کسوف در زمانی
خاص بود از این مدت و آن چنان بود که اگر کسوف در جزو طالع
کسوف بود معظم تاثیرش در اول زمان تاثیر بود و اگر در جزو
سابع بود معظم تاثیرش تا آخر زمان تاثیر باشد و اگر کسوف در جزوی خ در آخر
دیگر باشد میان سابع و طالع به بین جزوی که کسوف در وی باشد

و درجه طالع وسط کسوف بباید گرفت که نسبت آن مقدار با صد و شصت درجه
که میان طالع و طالع است مانند نسبت زمانه باشد که از اول کسوف بود
تا وقت معظم تاثیر با تمامت زمان تاثیر و آن چهار مقدار متناسب بود
ثالث مجهول پس از سه مقدار معلوم مجهول استخراج باید بعینه ما بین
اول کسوف و وقت معظم تاثیر تا آن وقت معلوم شود و ظاهر سخن
بطلمیوس آن است که این اجزا به درجه السوا گیرند و متاخران به درجه
مطالع میگیرند و احتمال بود که مطالع نیز به بلد از مطالع طالع کسوف
نقصان کنند آنچه بیرون آید بر اجزای ساعت نیز قسمت کنند آنچه بیرون
آید نسبت آن با دوازده چون نسبت ما بین اول کسوف و وقت
معظم تاثیر باشد با تمام زمان تاثیر و ابو نصر قمی طالع کسوف طالع بدو
کسوف میگیرد و دیگر منجمان طالع وسط کسوف گیرند و این درست
تر است **کلمه بیست و نهم** تسییر الدلیل اذا کان فی وسط السماء
فی کل بلد بمطالع الفلک المستقیم واذا کان فی درجة الطالع
بمطالع ذلک البلد وفیما بینهما بمطالع الدرجة علی حسب
موقعها بالموضعین المقابلین لهما علی حسب ذلک وتسییر
السهام قد علم لانه کلما زاد مسیرها دیها تاخرت **ترجمه**

هر دلیل را که خواهند که تسییر کنند دایره عظیمه فرض کنند که بدان دلیل
و بدو نقطه شمال و جنوب در افق مولد بگذرد و قطب دایره اول
سموت بگذرد و آن دایره را افق حادث آن دلیل خوانند باید در
تسییر آن دلیل و چند دایره عظیمه توهم کنند که بدو قطب معدل النهار
و دو قطب افق آن دلیل بگذرد یعنی دایره نصف النهار در آن
افق آنچه میل قطب معدل النهار و آن دایره باشد از جانب اقصر عرض
آن افق باشد و آن را عرض افق حادث خوانند و از تصور این دو
دایره معلوم شود که هر دلیل که بر افق شرقی باشد افق بلد افق حادث
آن دلیل باشد و عرض بلد عرض افق حادث و لا محاله تسییر او بمطالع
طالع باید کرد در آن بلد و تسییر سوی او چنان بود که هر سال را
یک درجه بر مطالع او افزایند آنچه حاصل آید و درجه السوا کنند تا موضع
تسییر بر توالی بروج معلوم شود و هر دلیل که در عاشر یا رابع بود
و دایره نصف النهار باو گذشته دایره نصف النهار که افق باشد
در زمان خط استوا دایره افق حادث آن دلیل باشد و آن افق را
عرض نبود و تسییر آن دلیل بمطالع خط استوا باید کرد و هر دلیلی
که بر افق غربی بود افق بلد افق حادث او باشد و لیکن عرض افق او جنوب

تا درجه سوا کنند

مساوی عرض بلد بُوَد که در شمال بود و تسییر او بمطالع آن افق باید کرد و
بر تقدیر آنکه در جنوب بود یعنی مطالع حمل در جنوب مساوی مطالع
میزان بود در شمال و همچنین قیاس در هر برجی و هر دلیل که میان وتد
بُوَد اول دایرهٔ افق او بحسب موضع استخراج باید کرد و عرض افق حادث
او و جهت عرض باید شناخت و باید دانست که هر دلیل که در نصف
صاعد بود از فلک یعنی میان عاشر و رابع در جهت شرقی عرض او
شمالی بود و هرچه در نصف هابط بود عرض او جنوبی بود پس بمطالع
آن افق تسییر دلیل باید کرد متأخران تحقیق این عمل بغایت
کمال رسانیده اند و اما متقدمان بر آن اختصار نموده اند که شاید
بعد دلیل از عاشر یا رابع معلوم کنند و نسبت آن تا شش ساعت
چند نسبت باشد آن دلیل بحظ استواء مطالع او ببلد گیرند اگر در نصف مطالع ص
شرقی بود یا مطالع نظیر او ببلد اگر در نصف غربی بود و بحساب اربعه
متناسبه مطالع او بحسب موضع آن بیرون آرند و آنرا تسییر
کنند و این عمل تقریبی بُوَد و بر وجه تساهل و آنچه متأخران میکنند تحقیقی بُوَد
و برهانی و مطابق سخن بطلمیوس بود درین موضع و اما تسییر سهام
که بطلمیوس گفته است از جهت بشناسند یعنی بر خلاف توالی بروج

سیر ح و علت این گفته است که اگر مبداء سهم زیاده شود و سهم از موضع خود
متأخر شود مثلا اگر طالع حمل بُوَد به درجه و آفتاب در اول حوت
بُوَد و ماه در نیم حوت سهم سعادت از آفتاب بماه گیرند و از طالع بیفکنند
تا در بیست و پنج درجه حمل بُوَد پس آفتاب مبداء او بُوَد و چند سیر آفتاب
درجه زیادت و ماه ثابت بُوَد میان ایشان کمتر از پانزده شود و سهم بران
تقدیر از بیست و پنج درجه حمل کمتر آید پس برین تقدیر سیر بر خلاف توالی
بوده بُوَد اما این سخن علت این دعوی را نشاید چه اگر تقدیر زیادت
و بمشابه سیر قمر کنند که منتها است و ثبات آفتاب سهم از بیست و پنج درجه
بر توالی متحرک شود و احمد بن یوسف که شرح ثمره کرده است علت تسییر
سهام بر خلاف توالی آن گفته است که سهم کوکبی نیست بلکه بمثابه
او جزویست از فلک و چند حرکت اولی بر خلاف توالی است سهم بر
خلاف باید راندن و اگر اجزای فلک بر خلاف توالی باید راندن طالع
و عاشر بر خلاف توالی بایستی راندن و باتفاق بر توالی باید راندن
پس معلوم شد که این تعلیل باطل است و نیز این سخن مناسب سخن بطلمیوس
نیست و بعکس از متقدمان سهم را بر خلاف توالی تسییر نکرده است
مگر وقتی که مابین سابع و عاشر بود که او را تسییر کنند و آن بر خلاف

تو الربود و این عمل هم بسهم خاص است چه اگر یکی از نیرین اینجا بدر سهم بر ال
وجه نشر کنند وحق آنست که ناقل که سخن بطلمیوس کرده است سخن او فهم نکرده است
نقل بروجی کرده است که از اینجا وجه محل استقبال نهاد کلمه بیست و ششم
اخفی ما یکون الشیئ عند مجاسدة دلیله الشمس او کینونته
تحت الارض او فی مواضع غیر مشاکله لبیته او شرفه واقوی
ما یکون اذا کان دلیله سایرا من هبوطه الی شرفه وهو
ملایم لطبیعة الشیئ ترجمه درین کلمه دلیل غایت خفا غایت ظهور
بیان میکند وغایت خفا را سه دلیل نهاده است یکی استتار دلیل
تحت الشعاع که دلیل خفا بود وغایة الی مجاسده دلیل با آفتاب
ودوم بودن دلیل بود تحت الارض وغایت بعد شی از فوق الارض
نقطه رابع بود وسیوم بودن دلیل بود در موضعی که مشاکل خانه و شرف
او نباشد ومعنی مشاکلت درین موضع مشتبه است چه اگر مشاکلت
بهمان معنی نظر بود که پیش ازین گفته آمد در کلمه بیست و پنجم موضعی نبود
از دوازده برج که ناظر یکی از خانها کواکب متحیره نباشد اما در آفتاب
وماه ممکن بود چه سنبله وجدی وحوت وسرطان بخانه آفتاب که اسد است
ناظر نبود واسد وقوس ودلو وجوزا بخانه ماه که سرطان است ناظر نبود

چنانکه ثور وسنبله وعقرب وحوت بشرف آفتاب که حمل است ناظر
نباشد ودر دیگر کواکب برین قیاس واگر مجموع خانه و شرف
اعتبار کنیم در آفتاب سنبله وحوت نه بخانه او ناظر بود ونه بشرف
او ودر ماه جوزا وقوس نه بخانه او ناظر بود ونه بشرف دیگر برج
کواکب برجی نباشد که نه بخانه او ناظر بود ونه بشرف او پس معلوم
شد که مشاکلت اینجا نظر نمیخواهد ونیز مشاکلت تشریق وعلو یا لی وتغریب
سفل یا از آفتاب وبرعکس از ماه نمیخواهد والا نگفتی لبیته او شرفه
بل مشاکلت موافقت در طبیعت میخواهد چه اسد مشاکل حمل وقوس
است وطبیعت گرمی وخشکی وثور وسنبله وجدی مشاکل ایشانند
در خشکی ومباین در سردی وجوزا ومیزان ودلو مشاکل حمل وقوس
واسد اند در گرمی ومباین ایشانند در خشکی وسرطان وعقرب
وحوت مباین ایشانند بهمه وجوه پس مباینت هست کلی ومباینت
هست از بعضی وجوه ودلو بعضی وآفتاب را مثلثه ناریه مباین خانه
وشرف اند مباینت کلی ودر مثلث برج دیگر مباین خانه وشرف اند مباینت
جزوی وماه را هیچ برجی مباین مجموع خانه وشرف نباشد مباینت
کلی اما ده برج دیگر مباین بود مباینت جزوی وبرین قیاس در باقی

کواکب و همچنین مشاکلت کواکب خانهاء دوازده گانه را چنانکه بیوت
افراح و شمس را عاشر و مشتری را طالع و زهره را سابع و بدین قیاس
در دیگر کواکب و باید دانست که در مواالید اگر دلایل خفا حاصل بود
صاحب طالع را مولود از بیشتر مردم و در بیشتر احوال مختفی بود و این در دلایل
زیاده پسندیده بود و در مسایل اگر دلیل خفا در دلیل مسئله حاصل بود
و دلیل مسئله تحت الشعاع و متصل بود بآفتاب یا تحت الارض و سایر
توابع آن چیز ظاهر نشود و اگر تحت الشعاع و منصرف بود یا تحت الارض
و از رابع در گذشته بود بعد از خفا ظاهر شود و در اختیارات
اگر مطلوب اخفاء سری بود باید که متصل بود و در رابع بود تا آن سر
ظاهر نشود و اگر مطلوب اختفاء شخصی بود باید که منصرف بود و از
رابع در گذشته یا بعد از اختفاء امید ظهور آن شخص بود و اما
قوت کواکب دو گونه بود یکی قوت ذاتی کوکب یا قوت عرض او
نه بعینه یا حیز و این در کتب مدخل مذکور است و دیگر قوة او بعینه
با مطلوب چنانکه مثلا کوکبی که دلیل مطلوب بود در تحصیل آن مطلوب
قوی بود و دلیل این قوت دو چیز است یکی رفتن کوکب از هبوط
بشرف مانند آفتاب میان میزان و حمل و ماه میان عقرب و ثور

یعنی صاحب طالع یا در
تحت الارض یا در خانه
غیر مشاکلت بود

و در کواکب دیگر هم برین قیاس بشرط آنکه راجع نباشند و دیگر بودن آن
در برجی ملایم طبیعت مطلوب چنانکه اگر مطلوب سعادت بدنی یا نفسانی
بود یا درازی عمر در خانه طالع بود و اگر مطلوب جاه بود یا شغلی یا قربت
پادشاهی بود در خانه عاشر بود و اگر مواصلت یا مشارکت یا مقارنت
عزیزی بود در خانه سابع بود و اگر ثبات امری یا حصول ملکی یا امر نیکو
یا عاقبت محمود بود در خانه رابع بود **کلمه بیست و نهم** الزهرة تکسب
المولود فی العضو الذی یکون لها جهة التلذذ و الکواکب الباقیة
ان یعطی مثل ذلک **ترجمه** هر عضوی منسوب به برجی سر و اعضا
که بر سر بود بحمل گردن بثور دو منکب و دو دست بجوزا و سینه و دل
بسرطان و دل باسد و شکم و آلات بسنبله و کمرگاه و میان بمیزان
و عورت و آلات تناسل بعقرب و سرین و ران بقوس و زانوها
بجدی و ساقها و کعبها بدلو و قدمها بحوت و هر کوکبی که دال بود بر
حالی از احوال مردم چنانکه زهره بر لذت و زحل بر بعد و تانی و مشتری
بر جمال و مریخ بر حدت و سبکی و آفتاب بر بزرگی و عظمت و عطارد
بر ذکا و فطنت و انقلاب و ماه بر سرعت و حرکت و چون کوکبی در برجی
بود در وقت ولادت آن حال در آن عضو زیاده یابند از آنکه

در دیگر اعضا پس اگر بر وجهی ملایم بهتر آن حال در آن عضو بر وجهی محمود بود
و اگر بر وجهی غیر ملایم بهتر بعکس مثلاً زهره در حمل دلیل آن بود که لذت
مولود در نظر یا تخییل یا اشمام یا ذوق یا استماع بود و اگر در ثور بود لذت
او در گردن افرازی بود یا در معانقت و اگر در جوزا بود در آنچه بدست
و انگشت و منکب تعلق دارد و اگر در سرطان بود در آنچه در دل و جگر
دارد و اگر در اسد بود در تحمل مشاق و حمل اثقال و استناد و اگر در
سنبله بود در اکل و شرب و اگر در میزان بود در مصارعت و مفاوضت
و اگر در عقرب بود در شهوت راندن و اگر در قوس بود در ملکات
افی ذ و اگر در جدی بود در رکوب و اگر در دلو بود در ایستادن
و ایستاد دگر نمودن و اگر در حوت بود در جستن و بازی کردن و آن
و بین در دیگر کواکب بر وجه **کلمه سی ام** اذا لم یتفق لک مجاسدة
القمر للکوکبین فاطلب مجاسدة الکواکب من الثابتة علی طبیعة
من لجهما **ترجمه** هرگاه که خواهند که حاصل مرکب از دو امر که دو کوکب
بر آن دو امر دال بهتر باشند لذت بردن جمیل که زهره و مشتری بر لذت
و جمال دال اند قمر را در آن اختیاری که با آن حال تعلق دارد نگاه
کنیم تا با آن هر دو کوکب متصل یا با آن هر دو مقارن کدام وقت بهتر

آن وقت اختیار کنیم پس اگر اتفاق چنین یافت نشود کوکبی از ثوابت که بر
مزاج آن دو کوکب بود طلب کنیم و وقتی که مجاسده قمر با آن کوکب اختیار کنیم
تا مطلوب حاصل آید **کلمه سی و یکم** الکواکب الثابتة تعطی العطایا الخارجة
عن النسبة وکثیرا ما یختم بسوء **ترجمه** چیزی دلایل مولودی قوی حال
بهتر بقوتهای دانه و عرض مولود را به بلندترین مرتبه از مراتب اهل بیت
یا ابنای جنس او برسانند پس اگر کوکبی از کواکب ثابته در طالع یا عاشر یا مقارن
ثوابت یا سهم السعاده بهتر مولود را از حد مراتب اهل بیت و نسب ابنای جنس
بگذرانند و عطاها دهند که نه در حد او بهتر چنانکه یکی را از بازاریان بحد پادشاهی
یا بمنصب بزرگ رسانند و بهتر که عاقبت آنکس مذموم بهتر و احتمال بود که آن
کوکب بر مزاج بهتر مرکب از مزاج نحوس به که بدانند که کواکب ثابته صنف اند وسعدی ص
اول کواکبی که از قدری بزرگ باشند و بر طبیعت سعود مطلق باشند مانند
سماک اعزل و نسر واقع چنان کواکب سعادت مطلق دهند چیزی مجاسده
دلیل بهتر بعضی بحکم آن کواکب دلیل بر یک افق نسر بهتر دوم کواکبی
که از قدری بزرگ باشند یا کمتر از آن و مزاج ایشان با نحس آمیخته
بود مانند قلب الاسد و قلب العقرب و عین الثور و منکب الفرس و چنین
کواکب مجاسده عطاهای بزرگ دهند و اگر تسییر با ایشان رسد قطع

کنند و عاقبت عطاهاء ایشان مذموم بود و سیوم کواکب باشند که نحس مطلق
بود مانند سحابیات و آن کواکب هیچ سعادت ندهند و جز نحوست
نکنند و اعتبار نحوابت در طوالع قرانات و سالهاء معتبر بود کلمه
سی ودوم العمل فی تقلد الرجال من اهل بیت الملک علی مشاکلة تولیه
لهیئة الفلک فی الوقت الذی قام فیه ذلک الملک ترجمه
چون طالع مبداء ملتها و دولتها و جلوس پادشاهان بپادشاهی
معلوم بود هر کسی که از ابناء آن ملت و دولت یا از اهل بیت آن پادشاه
بود و طالع او مشاکل آن طالع بود او را در آن ملت و دولت یا در
پادشاهی آن پادشاه حظی و بهره تمام حاصل آید و اعتبار آن مشاکلت
از اعتبار دلایل کلیت و تفوق قوی تر است و احمد بن یوسف
که شرح این کتاب کرده آورده است که خمارویه بن احمد را که اعمال مصر
بود پسری آمد هارون نام بر طالع که منجمان گفتند در آن طالع دلیل
ریاست و مهتری نیست یکی از منجمان که نامش صالح ابن الولید الیمنی بود
آن طالع بدید و بدانست که آن طالع پسر خمارویه است حکم کرد که بجای
پدر نزدیک ده سال حکم میکند اما حکم او چنان روا نباشد که حکم پدرش
علت آن حکم از وی پرسیدند گفت طالع او عاشر است و شمس در سنبله

و طالع جد او احمد بن طولون مصر بود و بعد از وفات صالح حکم او راست شد
و هارون نه سال و چند ماه حاکم مصر بود اما نه چندانچه خود و این حکم را شواهد
بسیار یافت شود کلمه سی وسیوم اذا انتهى تسيير دليل دولة الى كوكب
توجب قطع امات ملكها او رئيس فيها وكل كوكب يكون في برج
الانتهاء التحويل سنة من سنى الدولة فهو يدل على موت عظيم
منها فى ثلث السنة على طبيعة ذلك الكوكب ترجمه طالع دولتها
و دلیلها آن دولت را از ابتداء وقت طالع تسیر کنند بمطالع افق
هر درجه را سالی و هر برجی سی برج بانتها برانند هر برج را سالی پس
اگر منتهی تسیر بکوکبی قاطع رسد ملکی یا رئیس بزرگ را از اهل آن دولت
کنند
قطع افتد در آن وقت و اگر کوکب غیر من کل دلیل دولت بود وانتها
با ورسد بزرگی از اهل آن دولت را نکبت یا قطع بود و آنکس بطبیعت
آن کوکب بود مثلا اگر زحل بود پیری مردی باعز تمام و اگر مشتری
بود قاضی یا صاحب منصبی و اگر مریخ بود امیری از امرای لشکر و اگر
آفتاب بود بزرگی از خاندان ملک و اگر زهره بود زنی بزرگ از آن
بزرگان و اگر عطارد بود دبیری بزرگ و اگر قمر بود ولی عهدی یا حاجب

بزرگ پس اگر کوکب مشتری یا صاعد بود آن شخص جاه‌دار بود و اگر مرتبه
بود یا ناظر بدو بود و ثبات آن کوکب و تد دلیل محل آن شخص بود
وقت تهاون او از شرف و حظ و دلیل بزرگی او و سهم سعادت او و دلیل
مال السیارش و بر این قیاس **کلمهٔ سی و چهارم** اتفاق الشخصین علی شیء
یوجب دلیل ذلک الشیء فی مولدیهما فان کان علی مشاکلة
محمودة کان بینهما اتفاق فیه واقواهما موضعا یقوم مقام
الفاعل والرئیس واضعفهما یقوم مقام المنفعل والمرؤوس
ترجمه چون خواهند بدانند حال موافقت و مخالفت دو شخص در صناعتی
یا شغلی یا امری دیگر دلیل آن صناعت یا آن امر در هر دو طالع بطلبند
مثلا در زراعت و عمارت زحل هر دو و در قضا و وزارت
مشتری هر دو و در لشکرگری و شجاعت مریخ هر دو و در سلطنت
و حکومت شمس هر دو و بر این قیاس اگر در میان ایشان مشاکلتی
محمود باشد نظر مودت و قبول دلیل اتفاق هر دو شخص بود در آن
کار و اقوی از آن دو دلیل دلالت کند بر آنکه صاحبش رئیس و حاکم
بود بر دیگری و اگر میان ایشان مشاکلتی مذموم بود دلیل عداوت

مولدهما

و مخالفت آن دو شخص بود و اگر هیچ مشاکلت نبود نه موافقت
بود میان هر دو و نه مخالفت **کلمهٔ سی و پنجم** المحبة والبغضاء بین
الشخصین یوخذان من تعدیل مواضع النیرین فی مولدیهما
و مشاکلة طوالعهما یدل علی المودة والبروج المطیعة اشد
محبة **ترجمه** مراد آنست که چون موضع شمس یکی بموضع قمر دیگری
ناظر بود بمودت دلیل دوستی بود میان هر دو و اگر ناظر بود بنظر عداوت
دلیل دشمنی بود و همچنین اگر طالع هر دو بیکدیگر ناظر باشند بنظر دوستی
و یا دشمنی و هر برجی که مستعلی بر دیگر آن دیگر برجی مطیع باشد و صاحبش را
محبت زیادت بود از آنکه صاحبش مستعلی بود و استعلا چنان
بود که چون برجی طالع بروج فوق الارض بود مستعلی بود و گفته اند
بروج مطیع برجهای بود که بصورت مردم بود با حمل و ثور و جدی
بود بخلاف سرطان و اسد و عقرب و حوت و نیز گفته اند معوج
الطلوع مطیع بود مستقیم الطلوع را و چون میان نیرین و طالعها
این مشاکلت و مخالفت نبود میان آن دو شخص نه دوستی بود
و نه دشمنی و ابو العباس گفته است شمس در موضع قمر و قمر در موضع
شمس و نظر آن دو موضع بیکدیگر بتربیع دوستی ایشان مشوش بود

بجا سره کلمه سی و ششم المستولی علی مکان الاجتماع فی مولد جنین
و مدبر اوتاد مولود کل کائن فی ذلک الاجتماع من الاشخاص الانسانیة
و کذلک الاستقبال ترجمه اصل بود از بطلمیوس بآن مطالع مولد تخمین مول
کنند ازین کلمات و آنچنان بود که مستولی بر جزو اجتماع یا استقبال که بر ولادت
متقدم بود معلوم کنند و موضع او در وقت ولادت مساوی درجه وتدی
کنند که بآن درجات نزدیکتر بود از اوتاد طالع تخمین آن مولد و اکثر [illegible] مستولی
مطلق مطابق بیفتد پس شریک مستولی آن کوکب بود که حظ او از حظ
مستولی کمتر بود بدرجات جزو و بجای مستولی بکار دارند و عمل بآن
بود در مشهور است میان اهل این صناعت و بعضی درجات مصححه منسوبات
بجای درجات طولی آن بکار دارند کلمه سی و هفتم اذا انتهی
کوکب فی ربع من ارباع السنة الی موضع من فلک البروج الذی
اذا حلت فیه الشمس تحرکت الهواء فی کیفیة ما وکان الکوکب
موافقا لتلک الکیفیة قویت فی ذلک الربع و علی هذا فقس
ترجمه بعضی کوکب گرم مزاج در تابستان به برجی رسد که چون آفتاب
بآن رسد هوا گرم شود آن تابستان گرمتر از معهود بود مانند مریخ
در رسد در تابستان و اگر در زمستان گرمتر از معهود بود و برین

و تبسیع رهبر فصل زیادتی فصول مانند زحل در جدی در زمستان و در شدت
سرما و برین قیاس در دیگر کواکب کلمه سی و هشتم استخدام الکواکب
البیابانیة فی بناء المدن والمحترم فی بناء الدور وکل مدینة
تبنی والمریخ فی وسط السماء او کوکب من البیابانیة علی طبیعته
فان اکثر میتة المتسلطین علیها بالسیف ترجمه کواکب
ثابته را بیابانی خوانند که مانند مردمان بیابانی نشیمن بر راه و بی راه
و بهمه مواضع فرود آمده باشند و چون کواکب را که بر مزاج سعود باشند
در اوتاد طالع بناء شهرها افکنند ثبات و بقای آن شهرها در بسیار
سالها بر حال پسندیده باشد و عدم تغیر آن حاصل شود از جهت
سعادت مزاجها و بطوء حرکات و در بناء سراها که از اثبات
و بقا ممکن باشد کواکب متحیره را که بطبع سعد باشند بکار دارند و چون
وسط السماء خانه سلطانست اگر مریخ یا کوکبی از ثوابت بر مزاج او
در وسط السماء افتد مستولی در آن شهر عاقبت قتل باشد و همچنان
که دهم خانه ملوک باشد طالع خانه رعایا باشد و سابع خانه مخالفان
و رابع خانه عمارت و عواقب آن بقیه و دیگر کواکب بر مریخ قیاس
باید کرد کلمه سی و نهم یکاد ان یکون من طالع السنبلة او الحوت

اقوی الاسباب فی سلطانه ومن طالعه الحمل او المیزان اقوی الاسباب

فی صونه ومن طالعه العقرب او الثور اقوی الاسباب فی مرضه وعلی

هذا فقس سایر الطوالع **ترجمه** چون صاحب هر خانه دلیل امر آن برج

مقتضی مدلول آن خانه وصاحب طالع صاحب عاشر بود هم آن شخص باشد

که بسبب جاه خود شود واگر صاحب ثامن بود هم او بسبب مرگ خود شود واگر صاحب

سادس بود هم او بسبب بیماری خود شود واگر صاحب رابع بود هم او املاک

خود کرا کند وعواقب او بسیار اوا تفاق افتد واگر صاحب ثانیه

بود هم او کسب مال خود کند وثمن آن کند واگر صاحب ثانیه عشر بود

هم او بسبب تحصیل عداوتهای مردم بدرها خود واین حکمها اکثاه واجب

شود که اسباب دیگر با این سبب منضم شود وازین جهت حکم جزم

نکرده است ولفظ بگاه آورده است یعنی نزدیک بود واین لفظ

مقتضی ترجیح بیش بود **کلمه جهلم** اذا کان عطارد فی زحل

وهو قوی فی ذاته اعطی المولود جودة الفکر فی الاصول

وان کان فی برج المریخ اعطی جودة البداهة والسفه

واقوی الموضعین الحمل **ترجمه** عطارد دلیل فهم وشعر

رویت ونطق است وزحل دلیل تعمق در معانی ورسیدن بغور

(margin:) یعنی آن شخص نیز کسی باشد که او را از مرض صحت حاصل شود ۱۲

او کار روتانی در کارها پس چون عطارد قوی باشد در یکی از خانهای زحل بود در خانه

زحل باشد پس از طبع زحل استفاده تعمق کند پس فکرها بصواب کند در اصول

وحقایق امور وچون مریخ دلیل طیش وحدت وخفت است اگر در خانه

مریخ باشد بهره کوی وسفیه طبع باشد وچون از خانهای مریخ زحل منقلب بود

این اثر در وی ظاهرتر شود وعقرب بموجب ثبات صده وسبکی کم کند

پس آن اثر زود ظاهر نشود واگر در خانهای مشتری بود فصاحت وحسن

خلق وتدکر فایده دهد واگر در خانه زهره باشد هزل ومجون ومضحک

فایده دهد اگر در خانه آفتاب باشد سخنهای او از تکبر وبزرگ منشی باشد

واگر در خانه ماه باشد قلت فکر وتعجیل نمودن در سخن فایده دهد

واز ممازجت با کواکب حالهای مرکب از مقتضیات طبایع ایشان

اقتضا کند **کلمه چهل ویکم** سوء حال الحادی عشر وصاحبه فی قیام

ملیٍّ دلیل علی ما لحق وذاءه وامو المدخر المستوء

وعلی هذا یکون سوء حال الثانی دلیل علی قلة اکتساب

الرعید معد **ترجمه** عاشر طالع جلوس پادشاه دلیل او باشد

وحادی عشر که ثانیه عاشر است دلیل وزرا واعوان وخزاین

او وطالع دلیل رعیت باشد وثانیه دلیل اعوان واموال ایشان

پس بد حال حادی عشر و صاحب او دلیل بدی حال وزراء و فساد احوال پادشاه
بود و بدی حال ثانی عشر دلیل فساد احوال رعایا و سوء تدبیر مدبران امور
ایشان بود و زوال دولت **کلمهٔ چهل و دوم** اذا ابتلى النحس طالع مولد
فان صاحبه يلتذ بالاشياء البشعة وربما استطاب الروائح
الكريهة وغير ذلك مما شاكل هذا **ترجمه** چون نحوس غیر ملایم
طبایع اکثر اهل نوع اند پس اگر بر طالع کسی والی شود و هیچ سعد را در آن
موضع حظی نباشد و ناظر نباشد لا محاله طبع صاحب طالع مخالف طبایع
اکثر اهل نوع بود پس لذت از چیزهائی یابد که متنفر دیگران بود
مانند غذاهای ناخوش و بوهای مکروه و جامههای وسخ و معاشرت
با مردم کریه لقا که جانها خلق دارند و از آنچه موجب لذت دیگران
بود نفرت گیرد پس اگر نحس زحل بود التذاذ او بچیزهای سرد و سیاه و گران
و حقیر و تاریک و ناخوش بطعم و بوی بود و اگر مریخ بود بچیزهای گرم
و تیز و تلخ و سوزان و حیوانات موذی و اشعر و تند و تیز بود و بر این
قیاس **کلمهٔ چهل و سیم** احذر نحوسة الثامن وصاحبه للخارج
والثانی وصاحبه للداخل **ترجمه** بخارج مسافر میخواهد
و بداخل کسی که دخول بلد یا مسکن کند و چون سابع مسافر دلیل مقصد

بود و ثامن ثانی اوست که دلیل مایحتاج و منفعت او بود در سفر و طالع دلیل داخل
بلد است و ثانی دلیل مال و غذا و فواید او بود در مسکن پس بدین سبب از نحوست
این دو خانه در اختیار سفر و دخول بلد حذر میفرمایند و ابو العباس گفته است
که سابع و ثامن در اختیار سفر معتبر نیست و از نحوست ثامن احتراز از آن
جهت فرموده است که ثامن بمقابله منحوس گردد و نه چنانست که او تصور
الذی ۴۵ کرده است **کلمهٔ چهل و چهارم** اذا كانت العلة والقمر فی البرج التی
كان فيه نحس فی المولد او تربيعه او مقابلته فانها صعبة واشدها
ان يكون ذلك النحس فيه او فی مشاكلته لمذموم من المقابلة
او التربيع واذا كان فی موضع سعد فهی سهلة الا ان يكون
مزاج العلة ملائما للطبيعة السعد هذا بعد ان يمعن بتقدم
النظر فی مقدار العلة كما قدمنا وصفه **ترجمه** در مبدأ بیماری نگاه
کنند تا موضع قمر کجا بود اگر در موضع نحسی بود از آنچه در طالع اصل بوده است
یا در تربیع یا در مقابله او آن بیماری سخت بود و تباه تر از آن چنان
بود که همان نحس در مبدأ بیماری هم آنجا باشد یا در تربیع یا مقابله آن
موضع یا قمر با او منحوس بود خاصه اگر برج آن عضو بود که علت در او
بود و نیز اگر طبیعت نحس و برج ملایم آن علت بود در سادس یا ثامن بود

واگر در موضع سعد یکی باشد یا سعدی ناظر باشد بموضع او بیماری سهل بود
و سهل تر آنکه آن سعد همانجا باشد یا ناظر باشد در وقت بیماری خاصه
نظر مودت و آنکه سعد قوی حال بود مگر که علت از آن جنس بود که آن سعد
اقتضا کند و آن در مشتری مانند ذبحه و خناق و امراض دل و آنچه
از غلبه باد و خون باشد و در زهره مانند امراض جگر و معده و اسهال بلغم
و حیض و امراض که از کثرت رطوبت و فساد آن باشد و باید که اول
معتدل علت بشناسد چه اگر زحل باشد که او را خطری نباشد مانند زکام
یا حمی یومی حکم نکند بسختی بیماری و اگر چه آن دلیل یافته باشد و اگر زحل
که در آن خطری عظیم باشد مانند دق و سل و ذبول و مثال آن حکم نکند بسهولت
مطلق و اگر چه آن دلیل یافته باشد و این از آن جمله است که در علم النجوم
منکر و مهمل شرح داده آمد کلمه چهل و پنجم الاجماع علی الاشیاء
المستعملة علی المجری الطبیعی فی المسلة یفسدها النحوس — المله
والتی علی المجری الطبیعی فی غیر المسلة و علی غیر المجری الطبیعی — المله
یفسدها السعود ترجمه اجتماع اشخاص نوع انسان که بر
وجهی که در طبیعت رخصت باشد و در شریعت و رسم جایز مانند تزویج
نظر نحوس در مبدا آن کار مفسد باشد و چنانکه باید میسر نشود و نظر

سعود معاون شود و اما آنچه بحسب طبیعت رخصت باشد و بحسب شریعت و رسم
غیر جایز مانند زنا و یا در طبیعت هم رخصت نیافته مانند سحق و لواط نظر
سعود در وی مفسد باشد و نظر نحوس شاید که معاون باشد و علت آنست
که سعود اقتضای اموری کنند که ملایم طباع جمهور و مصالح ایشان
باشد و نحوس بخلاف آن کلمه چهل و ششم اذا کان طالع العلیل علی ضد
نصبة مولده ولم یکن السنة انتهت الی المثلث المنصب فهو ردی
جدا ترجمه طالع علیل طالع مبدا علت بخلاف حد و بضد نصبه آنکه طالع
تحویل سال و انتها و طالع علت بیع یا ربع با تام طالع اصل باشد
دلالت کند آن اولاد در سعادت و نحوست و وضع چه هر گاه که چنین
بود و طالع تحویل سال و انتها طالع او موافق و مشاکل طالع اصل
نباشد دلیل تباهی باشد اما اگر طالع تحویل یا انتها ضد اصل باشند
و طالع مبدا علت موافق اصل و سعود بود خطر زیاد صعب نباشد
کلمه چهل و هفتم کل مولود لا یکون طالعه و ادلته فی بروج
مبغوض — ذوات صور انسیة فصاحبه مبغض من الناس ترجمه
چون طالع و موضع صاحب طالع و هیلاج در برجی باشد که بصورت مردم
شخص — نباشد مانند سنبله و نیم اول قوس و مثلثه هوائی آن با مردمان

لیکن اگر چه زبان بشر باشد / به صورت بهایم بود / انقباض متنزل ...

مثال این باشد و اگر هیچ کدام نباشد صاحبش مستوحش بود و از مردم منقبض و متنزل
باشد و اگر بر صورت سباع باشد متکبر و متسلط باشد و اگر بر صورت حیوانات
آبی باشد از مردم نفور و گریزان باشد **کلمه چهل و هشتم** اعظم السعادات
فی الموالید من الکواکب الثابتة ومن اوتاد القران والاستوديه
ومکان سهم سعادة الدولة فی الطالع **ترجمه** چند کواکب ثابته
که بر مزاج سعود باشند بکرم در نفس طالع یا عاشر یا مقارن صاحب طالع
یا هیلاج باشد و طالع مولود باشد از اوتاد طالع دولت یا طالع قران اصغر
یا اوسط متقدم و مستقر به باشد و آن بود که کواکب علویه در تشریق افتند
و کواکب سفلیه در تغریب افتند و در ماه بعکس و سهم سعادت که در طالع دولت
افتاده باشد در طالع مولود باشد سعادت بزرگ اقتضا کند و این کلمه از سخن
احمد بن یوسف و ابو العباس کلمه سی و هشتم است تا اینجا عدد کلمات متفاوت

سی و هشتم

است **کلمه چهل و نهم** اذا وقع فی مولد النحس فی مکان سعد
فی مولد آخر دل علی ان مکروها یلحق بمن فی مولوده السعد
ممن فی مولوده النحس و سنخ المکروه من طبیعة الکواکب و ما یقع فیه
علی حسب طبیعة الامکنة و علی هذا نظر کل ما وقع فی القسمة
ترجمه این حکما را چهار قسم باشد نحس در مکان نحس و نحس در مکان

سعد و سعد در مکان نحس و سعد در مکان سعد در قسم اول هر دو نحس یکدیگر
مضرت رسانند و در قسم دوم و سوم صاحب نحس به صاحب سعد مضرت
رساند و صاحب سعد باو منفعت و در قسم چهارم هر دو یکدیگر منفعت
رسانند و مضرت و منفعت هر دو بحسب طبیعت سعد و نحس باشد چه مشتری جاه
و حشمت و مال دهد و زهره لذت و الفت و انس مودت و زحل کبر و حبس

شکائیه

و حسد و ضغینه و شکایات و مریخ حرب و قتل و حیله و تسلط و طبیعت
مکان چنان بود که در طالع بنفس رسد و در ثانی به مال و در عاشر بجاه و در کار
قیاس کند **کلمه پنجاهم** اذا کان عاشر طالع الصاحب هو طالع
المصحوب و شاکل المتبوع علی الآخر و مشاکلة محمودة دامت ایامه
معه و کذلک طالع مملوک اذا کان سادس طالع مالکه
و طالع زوجه اذا کان سابع طالع زوجها و حفظت الشرائط
المتقدمة من المشاکلة المحمودة فی دلائلهما دامت ایامهما
و استقامت امورهما و قل الخلاف بینهما **ترجمه** در این مثال
باشد که منفعت از یک جانب باشد چنانکه در مثال اول و دوم که در هر دو
صاحب طالع را از صاحب عاشر و سادس منفعت باشد اما در مثال سوم هر دو را
از یکدیگر نفع بود چه همچنانکه سابع خانه زوجه صاحب طالع است طالع خانه

رفع صاحب سابع است و شرط آنست که میان مستولی بر یک خانه و مستولی
بر دیگر خانه نظر دوستی باشد و قبول از یکدیگر و هر دو نیکو حال و مسعود بوند
چه هر گاه که چنین باشد میان این ان سالها نیبارا میزش و موافقت
بود و مخالفت کم اتفاق افتد و اگر یکی سعد بود و دیگری نحس و نظر
قبول صاحب سعد را سیرت نیک باشد و صاحب نحس را سیرت نه نیک بود
اما موافقت حاصل بود کلمه پنجاه و یکم اذا کان عاشر طالع الفتا
هو طالع المصحوب فان التابع یتامر علی صاحبه و کذلک
اذا کان صاحب السادس لو لو دخل فی وسط السما یقبل التابع
من صاحب الطالع کان حسن الملکة لغلمانه و علی هذا
فقس ما جری بهذا المجری ترجمه یعنی چون طالع متابع
عاشر طالع انکس بود که متابع او باشد یا صاحب طالع متابع صاحب
عاشر انکس بود آن متابع بر مخدوم خویش حکم کند و همچنین چون صاحب
ششم که خانه عبید و خادم است در عاشر طالع کسی افتد دلیل
آن باشد که او غلامان خود را نیکو و بزرگ دارد و برین قیاس اگر
صاحب سیوم در عاشر طالع کسی بود دلیل آن باشد که برادران او
بزرگ کننده بر و همچنین در صاحب پنجم و عاشر قوت تر او نادانست و موضع

رفعت و سلطنت است بالاسبب این حکم بدین وجه بعاشر خاص است
و در دیگر خانها هم برین قیاس استدلال کرد و از سعادت و نحوست
دلیل حسن معاشرت و سوء آن معلوم گردد کلمه پنجاه و دوم لا یغفل
امر المائة و العشرین قرانا للکواکب المتحیرة و النیرین فان فیها
علم اکثر ما یقع فی عالم الکون و الفساد ترجمه قرانها که میان
کواکب سیاره افتد صد و بیست باشد از آنجمله بیست و یک ثنائی و بیست
و یک خماسی و سی و پنج ثلاثی و همین قدر رباعی و هفت سدسی
و یکی سباعی اما ثنائی جهت آنکه زحل را با هر یکی از شش کوکب باقی
شش قران باشد و مشتری را با هر یک از پنج کوکب که سیاع بود پنج
قران باشد و مریخ را با چهار کوکب شمس را با سه کوکب و زهره را با دو کوکب
و عطارد با یک کوکب مجموع بیست و یک قران و اما در خماسی سبب
آنکه چند دو دو بیست و یک اکه هر یکی از این ثنائیات اسقاط
کنند پنج باقی هم بیست و یک نوع تواند بود و اما ثلاثی سی و پنج
بود چه زحل و مشتری با پنج و زحل و مریخ با چهار و زحل و شمس
با سه و زحل و زهره با دو و زحل و عطارد با یکی ممکن بود و مجموع

پانزده بود و درین پانزده زحل داخل بود و چون زحل را ساقط کنیم
مشتری با مریخ در چهار و با شمس در سه و با زهره در دو و با عطارد
در یکی و مجموع ده بود و چون مشتری را هم اسقاط کنیم مریخ با شمس
در سه و با زهره در دو و با عطارد در یکی و مجموع شش بود و شمس
با زهره در دو و با عطارد در یکی مجموع سه بود و زهره با دو کوکب
که تحت اواند یکی چنین مجموع ثلاثیات پانزده و ده و شش و سه
و یکی بود و آن سی و پنج بود و چون هر یکی ازین سی کوکب که در ثلاثه
واقع اند و آن سی و پنج بود از مجموع هفت کوکب اسقاط کنیم
چهار بماند پس رباعیات هم سی و پنج بود اما سدسی که بحذف
یک یک حکم بود و آن هفت بود و سباعی یک بیش نتواند بود و مجموع
که ضعف بیست و یک و ضعف سی و پنج بود با هفت و یک صد و بیست
بود پس قرانات بر صد و بیست نوع بیش ممکن نبود و هر چه عدد
آن کمتر اتفاق افتد تاثیر آن بیشتر و دراز تر بود تا بحدی که گفته
اند که قران شش کوکب دلیل طوفانات بود و انقلابات کلی بود و قران
قمر با دیگر کواکب که در هر ماه واقع شود تاثیری اندک کند

کلمه پنجاه و سیم موضع القمر فی المولد هو الجزء و الطالع من الفلک
فی مسقط النطفة و موضع القمر فی مسقط النطفة هو الجزء
و الطالع مع الولادة ترجمه این سخن که در یک کلمه یاد کرده است عشر
اصل است که بمودار هر کس که او را بمودار مسقط النطفه گویند
مبنی بر اینست و هر کس کتابی که منسوب با وست و آنرا کتاب اساس الحکمه
خوانند این سخن یاد کرده است و در موالید ناهی مکث اوسط مولود
در رحم مدت ده دور اوسط قمر آورده است که مدت دویست
و هفتاد و سه روز و پنج ساعت بود و گفته است چون قمر فوق الارض
بود مکث کمتر ازین و غایت نقصان هم دور قمر بود و آن بحسب
بعد قمر از طالع و قرب او کم و بیش شود و چون تحت الارض بود
مکث بیشتر ازین بود و غایت ازدیاد هم نیم دور بود پس
چون بعد قمر از درجه طالع گیرند و بر وسط سیر یکروزه قمر قسمت کنند
آنچه بیرون آید مقدار نقصان و یا زیادت بود آن قدر از مکث
اوسط نقصان کنند اگر تحت الارض بود و بر وافزایند اگر فوق
الارض بود مکث آن مولود بود و در حاق طالع بود مدت
مکث مقدار مکث اوسط بود و مکث حقیقی تفاوت کند بسبب تعدیل

قمر بکمتر از یکروز که از آن کمتر بود یا از آن بیشتر بود چیزی قمر ولادت بتخمین
گیرند و از الطالع کنند در مبدا آنک طالع مبدا آنکه معلوم شود و قمر
دران وقت هرکجا باشد طالع مولود بود و این نمودار مشهور است
میان منجمان و بعضی منجمان گویند این هرمس ادریس پیغمبر است علیه السلام

کلمه پنجاه و چهارم الطوال الکبیر ادلتهم فی ذرا افلاکها و طوالعهم
فی اوایل بروجها والقصار یکون ادلتهم فی حضیض افلاکها
وطوالعهم فی اواخر بروجها واستحن مع ذلک بتشریق
الکواکب وتغریبها ومقامها والبروج الدالة علی الطول
والقصر **ترجمه** دلیل کوکبی بود که حظ او در طالع مولود بیشتر
بود و بود روی موضعی بود که بعدش بحسب خارج مرکز و تدویر از
مرکز عالم بیشتر بود و بحضیض آن موضع که بعدش کمتر بود و معرفت ابعاد
بمعرفت نطاقات معلوم شود و در حساب بتعدیلات خود دیز ابعاد
معین کرده اوایل بروج از اول برج بود تا تمام جزو یا دهم
که در اول برج افتد و اواخر برج هم برین قیاس مقدار جزوی تا دهم
که در آخر برج افتد و تشریق دلیل طول بود و همچنین سرعت سیر
و تغریب و بطء سیر دلیل قصر و همچنین اقامت و برج دراز مطالع

دلیل طول باشند و کوتاه مطالع دلیل قصر و طول و قصر پدر و مادر
مولود هم اعتبار باید کرد پس اگر ادلاء طول غالب بود مولود طویل
بود و اگر ادلاء قصر غالب بود قصیر بود و اگر ممتزج بود معتدل بود

کلمه پنجاه و پنجم اذا لم یکن الادلة فی طالع المولود عرض کان
قضیفا و ان کان لها عرض کثیر کان المولود سمینا فان
کان العرض جنوبیا کانت الحرکة سهلة علیه مع کثرة لحمه
وان کان شمالیا کانت ثقیلة علیه و تصرف الادلة فی الرجوع
والاستقامة والمقامین یفعل ذلک ایضا **ترجمه** دلیل اگر نجمی
بود او را عرض نبود و اگر قمر یا کوکبی علوی بود و با راس و یا ذنب جوزهر
بود عرض نبود و اما زهره و عطارد را چیزی سه عرض بود هرگاه که
آن عرضها در هر دو جهت متکافی شوند ایشان را عرض نبود و عدم
عرض دلیل اقتضاء نحافت و لاغری مولود کند و وجود عرض اقتضاء
وجود فربهی و غلظ و چون عرض بسیار بود در غلظ بیفزاید پس
پس اگر عرض شمالی بود و آن در قمر و کواکب علوی آنگاه بود که
هر یک از راس جوزهر بگذشته بود و بذنب نرسیده و در کواکب سفلی
آنگاه که عروض هر کدام جنوبی نباشند یا اگر بود شمالی زیادت بود

مولود را با فرزندی و رفتن و حرکت بد دشوار بود و اگر عرض جنوبی بود و آن
بخلاف آن بود که گفته آمد و حرکت برو سهل و آسان بود و در کواکب پنجگانه
مقام اول در رجوع دلیل ضخامت بود و مقام دوم و استقامت
دلیل نخافت و باید که درین حکم از حال پدر و مادر و جنس مولود و ترتیب
باب غافل نباشد که اثر از جهت قابلیت ماده اثری تمام بود

کلمه پنجاه و ششم کل بنا یتصل ادلته بکوکب تحت الارض فلیس یرتفع

ترجمه و در اختیار بنا نهادن این حکم اعتبار باید کرد تا هر بنا
که خواهند بلند کنند اتصال دلیل بکوکبی فوق الارض اختیار کنند
و غایت آن بود که بسمت الراس نزدیکتر بود و باید که آن کوکب صاعد
بود در افلاک و عرض در شمال و دلیل هم صاعد و مسعود بود و اگر بنا
پست خواهند اتصالش بکوکب تحت الارض اختیار کنند هابط و دلیل
هم هابط و در جنوب

کلمه پنجاه و هفتم ضرر المریخ یقل فی السفینة
اذا لم یکن فی وسط السماء والحادی عشر فانه فی هذین الموضعین
تتلف ما فی السفینة ویتسلط اللصوص علیها وان کان
الطالع مع هذا منحوسا بکوکب من الکواکب الثابتة التی
فی طبیعة المریخ احرقت السفینة بما فیها

ترجمه دلیل [illegible]
کشتی عاشر بود و دلیل مال او حادی عشر و مریخ دلیل متاع آن
و خادمان آن پس چون مریخ درین دو موضع نبود بوقت عمل کشتی با کواکب
در روی دلیل تسلط دزدان کنند بر کشتی و رها کند که در کشتی بود
و اگر کوکبی از ثوابت بر طبیعت مریخ مانند قلب العقرب و راس
الغول و دبران و منکب الاسد با طالع مقارن بود و این طالع با آن
منحوس دلیل سوختن کشتی بود با هر چه در کشتی بود از اسباب اما الطبیعت
آتش را چه دلیل کشتی است اما اگر مریخ در غیر این دو خانه بود ضرر او
کمتر بود از آنچه طبیعت آتش در آنچه تعلق بآب دارد ما غلبه آب تصرف
کمتر کند و طالع کشتی طالع ابتدای تجارت و طالع فکندن در آب و طالع
رکوب در روی بود

کلمه پنجاه و هشتم فی الربع الاول من الشهر والسنة
تمتد رطوبات الاجساد و فی الربع الثانی یجزر و علی حسب ذلک
الربعان الباقیان

ترجمه ربع اول از ماه یعنی از وقت اجتماع تا تربیع
ماه بتربیع آفتاب و ربع اول از سال یعنی از حلول آفتاب باول حمل
تا حلول او باول سرطان وقت مد رطوبات ابدان بود یعنی از عمق
هر جسدی بروی ظاهر او نهد و در ربع دوم رطوبات جزر کند یعنی
از ظاهر روی بباطن نهد و ربع سیم مانند ربع اول بود و ربع چهارم مانند

برج دوم و معالجات ابدال و اهل دریاها را باین حکم انتفاع بود
و زیادت نور قمر و نقصان او و صعود و هبوط او و راه رطول و عرض
درین باب تاثیری تمام بود **کلمهٔ پنجاه و نهم** اذا کان السابع و صاحبه
منحوسین بعلیل فاستبدل الطبیب **ترجمه** این حکم خاص است
بطالع وقت سوال از حال بیمار چه طالع آن وقت و صاحبش دلیل بیمار
بود و سابع و صاحبش دلیل طبیب او و چون منحوس بود دلیل عدم انتفاع
بود بعلاج آن طبیب پس تبدیل طبیب مصلحت بود و ابو العباس گفته است
طالع بیمار و صاحبش دلیل او بود و سابع او و صاحبش دلیل طبیب
و در سوال طالع دلیل طبیب بود و سابع دلیل بیماری و عاشر دلیل
بیمار و رابع دلیل عاقبت او و این سخن اصلا ندارد **کلمهٔ شصتم**
انظر الی موضع القران الاصغر من طالع السنة التی یکون
فیها فی مقدار ما یکون بینه و بین البروج یکون سنون
الی اعظم ما یکون فیه **ترجمه** از قرانات مشتری و زحل اول
قرانی را که در مثلثه ناریه افتد قران اکبر خوانند و اول قران را که در مثلثه
دیگر افتد قران اوسط خوانند و دیگر قرانات را اصغر خوانند
پس از قران اکبر تا قران اکبر دیگر قریب یکهزار سال بود و از قران

فبمقدار [ل]

۱۰۹۲ ل

اوسط تا قران دیگر قران ربع این مبلغ بتقریب و از قران اصغر
تا قران اصغر نزدیک بیست سال و طالع هر قران طالع سال بود
که قران در وی افتد و موضع قران درجه که قران در آن درجه
بود پس هر بین درجه طالع و درجه قران بر توالی بگیرند و بهر درجه
سالی حساب کنند و بهر درجه دوازده روز و از وقت قران
چندان مدت بشمرند آنجا که رسد وقت وقوع بزرگتر حادثه
بود که در آن قران افتد **کلمهٔ شصت و یکم** لا تقضی علی غائب
ان سئلت عنه بموت حتی تستثنی بان لا یکون نائما
ولا سکرانا ولا بانه مجروح حتی یستثنی بان لا یکون
مقتصدا ولا بانه مالا صار الیه حتی یستثنی بان لا
یکون عنده ودیعة فان القضا علی جمیعها واحد
ترجمه در کلمهٔ دوم ذکر رفته است که همچنانکه حاسه ادراک
صورتی کند مانند صورت محسوس کسی که حکم کند بر نجوم محکوم
علیه او صورتی بود مشابه صورتی که در عالم واقع و موجود
بود پس باین سبب در حکم مسئله میان مرده و خفته یا مست
و میان مجروح و فصد کرده و میان مالک و امین که مال و ودیعت

یکون

بایّنه

بتر نزدیک او فرق نتوان کرد پس در هر حکمی استثناء باید کرد الحق نه به
آن حکم بتر و گفته اند که ابراهیم ابن المهدی وقتی که از مامون پنهان شده
بود و در بغداد یکی از منجمان در سر به نزدیک او تردد کردی روزی
مامون منجمان را سوال کرد از موضع ابراهیم ایشان در طالع نظر میکردند
و آن منجم گفته بود تا طشتی بزرگ را آب بخته بودند و کرسی در میان آب
نهاده و ابراهیم را در آن نشانده و منجمان گفتند که او در کشتی یا جایی
هندوستان رفته است **کلمه شصت و دوم** الميادين الصحيحة للاعلال وهي
الاوقات التي يظهر فيها انتقال حال العليل اما الى الخير واما
الى الشر في زمان يسير وهي كينونة القمر في زوايا مربع يحيط به
الفلك المستقيم والسعر الذي يكون قبلها و بعدهما هو كينونته القمر فيها
في زوايا المثمن والذي قبل هذا هو كينونته في زوايا ذي
الستة عشر ضلعا هذا بعد ان يكون حال المريض جارية
على الاستواء ولم يدعو شيء من خارج فان وجدت في هذه
الزوايا سعودا من الثابتة والمتحيرة دل على انتقال صالح
وان وجدت فيها نحوسا دل على انتقال ردي الا ان
يكون النحس مضادا للعلة وهو في حرم والقمر في هذه

المراكز يدل على العلل الحادة والشمس على العلل المزمنة
وكذلك كل كوكب فيها الكواكب من الاخلاق **ترجمه**
این کلمه مشتمل است بر علت آنکه از ایام بحران در امراض حاده از دیگر
روزها به نزدیک اطبا چهارم و هفتم و نهم و یازدهم و چهاردهم
و هفدهم و بیستم و بیست و یکم و روزهای دیگر بعد از آن روزهای
بحرانست و بحران صحیح قید کرده است از جهت آنکه اگر بحران در
روزهای دیگر افتد آن بحران بسبب مرا نجامد و بحران حکایت مجادله
طبیعت است با علت و در آن اوقات اگر طبیعت غالب شود
حال بیماری بخیر انجامد و اگر مغلوب شود بشر انجامد و چون فلک
مستقیم یعنی دایره معدل النهار به چهار قسم منقسم کنند دو تربیع
و دو مقابله معین شود بحسب مطالع و بدین سوابق کم تفاوت اندک برج
بکنند و بال سبب وقت بحران از عین تربیع بیشتر یا پیشتر افتد و تربیع
و مقابله او قایت که قمر که دلیل حوادث عالم کون و فسادست
در آن اوقات بنظر عداوت بموضع اصل ناظر باشد و چون موضع
اصل که در ابتداء مرض قمر آنجا بوده اقتضای مرض کرده باشد
و موضعها که مخالف آن موضع باشد اقتضای انفصال و ضعف علت

مقارنه و دو تربیع
مقابله ٢٢

کند و بکاو حرکت طبیعت در آن وقت اداء الصلاح بیشتر کند چه خصم را
در حال عجز و ضعف آسان تر قهر توان کرد بدین سبب بحران در این وقت
نیکوتر بود و اداء السلامت بیشتر از آن کند که در غیر آن اوقات لیکن
و بیستم — بحرانهای بزرگ هفتم و چهاردهم و بیست و یکم بود و چند دور قمر در بیست
و هفت روز و کسری تمام شود و به بیست و هفت رسد ربع اول در
روز چهارم و هفتم تمام شود و نصف در روز چهاردهم و تقدم و تاخر
ساعات بحران از آن روزها خارج نباشد اما سه ربع تمام میان
بیستم و بیست و یکم بود و بدان سبب تقدم در بیستم افتد و تاخر در بیست و یکم — بود
در رسیدن تا بموضع اصل در بیست و هشتم بود و بعد از آن دور دیگر از سر گیرد
اما بقاء علت تا آن وقت دلیل غیر مادهٔ علت و قلت حرکت آن ماده
و پس از آن بحارین ضعیف صح — بود پس آن بحرانها ضعیف بود و چند هر ربعی بدو قسم کنند چنانکه همه فلک
بهشت قسمت کرده باشند در زوایای مثمن اهم بحران بود و انذار — بهشت
ایام انذار خوانند که در هر جزوی از آن انذار کنند بحران که در ربع
دیگر افتد چنانکه چهارم انذار هفتم و یازدهم انذار چهاردهم و هفدهم
به بیستم تا بیست و یکم و بیست چهارم بیست و هشتم و چند هر ثمن را باز بدو قسم
تا در آن فلک — کنند تا در فلک شکلی شانزده گوشه پدید آید در آن اوقات هم

که بحرانی با انذار بود زاویه اول میان دوم و سیم بود و زاویه سیم
میان پنجم و ششم و زاویه پنجم در روز نهم و زاویه هفتم میان دوازدهم
و سیزدهم و زاویه نهم میان پانزدهم و شانزدهم و زاویه یازدهم
روز نوزدهم و زاویه سیزدهم روز بیست و دوم و زاویه پانزدهم
میان بیست و پنجم و بیست و ششم و این اوقات با اوقات مثمن گانه
باقی تمام شانزده بحران بود و طبیبان این بحرانات شناسند
از طریق تجربه اما علت ندانند و در بحرانها که میان دو روز بود
سرگردان باشند و بر یکی جازم نباشند پس اگر در موضع بحران سعدی بود
آن بحران بزوال علت ادا کند و اگر نحسی بود یا قمر در آن وقت
منحوس بود باستیلاء علت و ضعف طبیعت ادا کند مگر و قمر که تاثیر
نحس ضد تاثیر علت بود که آن مقتضی صحت بود بشرط آنکه نحس نیک حال
بود و در حیز خود و این مجاری بر استقامت آنگاه بود که طبیعت
و علت با یکدیگر بر نظم طبیعی بود و از خارج سببی دیگر یاور علت
نشود و بیمار را نترسانند اما اگر نیز علت که در اول مرض بوده بود
سببی دیگر مضاد طبیعت یا علت منضم شود این ترتیب بر وضع خود
نیاید — نیاید و بباید دانست که مجاری مذکور که بر قمر معتدل است

امراض حادّه را بُوَد و امّا امراض مزمنه را از سیر آفتاب دلیل باید ساخت
و اوقات از رسیدن او بزوایای شش‌گانه از جهت آنکه کار نجوم بُوَد و چنین
طبایع و آثار دیگر کواکب بمنزلت اخلاق حیوانات باشند معلوم است
از اتصال قمر با آن در اوقات بحرانها حکم باید کرد بحدوث
احوال مناسب آثار آن کواکب **کلمه شصت و سیم** القمر یحیض الجسد
عشا بهته آثاره فی التصرف **ترجمه** قمر همه کواکب پیوندد
و هیچ کوکب با او نه پیوندد و همچنین تن جانور از هر قوت که در جانور
بُوَد چنین غاذیه و نامیه و قوت شهوی و غضبی و دیگر قوتها
متأثر شود و در هیچ قوت مؤثر نباشد پس باین وجه قمر را بتن
جانور شبهت بُوَد اینست علت آنکه در طالعها که بر آن حکم کنند
قمر را دلیل تن نهند **کلمه شصت و چهارم** اذا جعلت دقیقة الاجتماع
مبدأ مرکون البحران انذرت بتغیر الاهویة فی ذلک
الشهر فی زوایا الاجتماع و کان الحکم مهمان علی المستولی علی
زاویة کل شکل منهما فانه یدل علی طبیعة الهواء بعد ان یستثنی
بطبیعة الزمان الحاضر **ترجمه** درین کلمه بحران تغیر هوا خواهد
از حادث کلی همچنانکه در امراض گفته آمد و دقیقه اجتماع مبدأ شهور

قمری بُوَد و نقطه تربیع اوّل قمر با شمس و مقابله او و تربیع دوم مبادی ارباع
باشند همچنانکه در زوایای مربع زوایای گفته آمد در باب بحران
و این چهار مبدأ را اگر جدا کنند و طالعهای هر یک ازین مبادی
و مواقع کواکب در آن طالع دلیل احوال هوا بُوَد در آن ربع و طالع
اجتماع نیز در همه ماه مطالع استقبال در نصف آخر معتبر بُوَد و باید
که از مقتضی هر طالع مقتضای طبیعت زمان حاضر استثنا کنند چنانکه
اگر دلیل سرما بینند در تابستان حکم نکنند بسرمای سخت و لیکن حکم کنند
بآنکه از سورت گرما و همچنین در فصول دیگر این معنی را اعتبار
کنند و فتح الابواب بعد انصراف قمر از کوکب و اتصال بکوکبی که خانهای
هر دو متقابل باشند یا انصراف قمر از زحل تنها درین اوقات
تأثیر تمام بُوَد بر وجهی که طبایع آن دو کوکب اقتضا کند **کلمه شصت و پنجم**
ینبغی ان تنظر عند اجتماع الزحل والمشتری فی دقیقة واحدة
الی المستعلی منهما علی صاحبه فتحکم بقوة طبیعته فی العالم
و کذلک یعمل فی العشرین الاجتماع الباقیة فی القران
الاصغر **ترجمه** قرانات ثلثه گفته آمده است در کلمه پنجاه و دوم
که بیست و یک بار از آن جمله یکی قران مشتری و زحل بُوَد که آن را جزو در اوّل

مثلثات باشد قران اصغر خوانند و در وقت مقارنه این دو کوکب
نگاه باید کرد تا مستعلی کدام است بر دیگر و مستعلی آن باشد که بدرجه
تدویر خود نزدیکتر باشد از دیگر کوکب بذروه تدویر خود اگر مستعلی
زحل باشد دلیل فاش شدن جور و فساد باشد در عالم خاصه که ضعیف
و بطی السیر و راجع بود و اگر مستعلی مشتری باشد دلیل باشد بر فاش
شدن عدل و صلاح در عالم خاصه قوی و سریع السیر باشد و در
استقامت پس حکم عالم بحسب مقتضی طبیعت کوکب مستعلی باید کرد
چند در وقت قران اصغر یکی از قرانات پیش کانه باقی اتفاق
افتد و مستعلی از آن کوکب معین شود مقتضای طبیعت او را
در آن مدت که از قران اصغر تا دیگر قران باشد اعتبار باید کرد
و بحسب آن حکم عالم می باید کرد کلمه شصت و ششم فی القران
الاصغر تفصیل القران الاوسط و فی الاوسط تفصیل
الاعظم فاذا تکلمت فی تفصیل فصحح جملته و لا تجعل
کلامات اضافیا فانه اضعف الشرحین ترجمه حکم قران
اعظم واقع در قران اوسط باشد که مقتضی دلیل و مناسب
دلایل قران اعظم باشد پس حکم قران اعظم مجمل باشد و حکم قران

اوسط تفصیل آن مجمل و همچنین در قران اوسط مجمل باشد که قران اصغر
تفصیل آن مجمل باشد پس در قرانهای اصغر باید که بر مقتضای
قرانهای اوسط و اعظم واقف باشی تا از نسبت توانی داد
و حکم توانی کرد بوقوع مقتضای آن دلایل که در مجمل آمده
باشد چه اگر واقف نباشی حکم تو موقوف باشد بر حصول نسبت این
مفصل با آن مجمل و این ترجیح باشد ضعیف نسبت با آن حکم بعد از
علم بمجمل کنی و موقوف نباشد بر شرط و قید بل حکم جزم باشد
پس ترجیح ضعیف تر حکم مجمل را حکم مفصل معنیه باشد و قوی تر حکم
مفصل مطلق جزم کلمه شصت و هفتم اذا تبینت قوة دلیل
مسئلة فانظر ما قوته فی طالع تحویل تلک السنة و طالع القران
الاصغر و البرج المنتهی الیه لتلک السنة فعلی حسب قوته
فی الجمیع او ضعفه یکون استیلاء علی الحکم ترجمه کوکبی که در
مسئله دلیل حکم باشد در معرفت حال او در طالع آن وقت واقف
نباید کرد بلکه حال قوت و ضعف او در طالع حال و در طالع قران
اصغر و در برج انتهای آن قران اصغر باید دانست و بعضی طالع
اجتماع یا استقبال مقدم هم اعتبار کنند اگر در همه قوی باشد حکم

کنند بوقوع مدلول او واگر ضعیف باشد در آن حکم توقف بجلا دهند واگر
در بعضی قوی باشد و در بعضی کوکبی دیگر از وقتی تربیت آن کوکب با او شریک
کنند پس حکم کنند واین اعتبارات خاص بود بعطایات امور کلمهٔ شصت وهشتم
لا یقطع بالتسییر وحده دون نفاد عطایا الادلة واستدل
علی صحة التسییر بما انتهی الیه المولود ترجمه در معرفت عمر مولود
وتسییر هیلاج کنند هر سال یکدرجه مطلع از مطالع افق هیلاج بحسب موضع
او چنانکه گفته شد پس هرگاه که بقاطع رسد بموضع خوف باشد آنگاه نگاه
باید کرد تا عطیت کدخداه چند بوده است وچند گذشته اگر عطیت
تمام شده باشد حکم قطع کنند وانتهاء طالع وهیلاج را که هر سال برجی رود هم
اعتبار باید کرد چه اگر انتها هم بموضع قاطع رسیده باشد اقتضاء
تاکید حکم قطع کنند کلمهٔ شصت ونهم استثنی فی کل شیء من القضا ۱۴ قضیه
بعتداد عجز القابل عن قبول جملة صورة الفاعل ترجمه در ما تقدم
ذکر رفت که وقوع حوادث بمجرد اقتضای فاعل تمام نباشد تا او را قابلی نباشد
که تاثیر فاعل را قبول کند اینجا میگوید اگر قابل از قبول تمام اثر فاعل عاجز
باشد بقدر عجز او از حکم که گذاشته اند کم باید کرد مثلا حکم اقتضای پادشاهی
کنند کسی را که منزلت آن ندارد واز اولاد ملوک نباشد آن قدر رتبت ممکن که

حشمت وجاه او از اقران او زیاده باشد وحکم بحصول فرزند از خادمی که در
طالع او اقتضا آن کنند بیش از آن ممکن که کسی را بعضی فرزندی گرد و برین قیاس
کلمهٔ هفتادم اذا کان النحس مشرقا دل علی الآفة واذا کان مغربا
دل علی علة ترجمه آفت عبارت از مضرتی باشد که باعضا رسد از خارج
بدن وعلت عبارت از مضرتی باشد که از داخل بود مثل تغیر مزاج وامراض
وبعضی گفته اند که آفت عضوی آن باشد که زوالش ممکن نبود چون کوری
وکری وزمانت وعلت آن باشد که اختلالش بخلل شود وزوال آن خلل
ممکن بود چنین نزول آب که از دو گوش وبرجای ماندن از نفرس وتشریق
وتغریب آن باشد که در مدخلها یاد کرده آمد کلمهٔ هفتاد ویکم اذا کان
القمر فی مقابلة الشمس ولابس الکواکب المظلمة دل علی الزمان
فی العین وکذلک ان وجدت القمر فی الوتد وکان النحسان
شرقیین یطلعان بعده والشمس فی وتد النحسان یطلعان قبلها
وهما مقابلان فان المولود یذهب عیناه ترجمه افتاب را دلیل
چشم راست نهاده اند وقمر را دلیل چشم چپ وکواکب المظلمة کواکبی را
گویند که خود در هم شده باشند چنانکه میان ایشان تمیز نتوان کرد
از اسحابیات هم خوانند وعدد ایشان معلوم است ودر کتب مذکور

و بعضی غربا را الحق خوانند و بعضی بنشنند پس میگوید چنین تر این متقابل باشند کویند
در اوتاد طالع مولودی و مقارن کوکبی نحس در ان چشم تیر باو تعلق دارد کره
نقصانی مزمن حادث شود و اکر با تقابل هر دو نیر در اوتاد نحسین بود از
قمر طلوع کنند و پیش از شمس در حد تشریق هر دو چشم مولود برود کلمه
هفتاد و دوم اصحاب الصرع هم الذین لا یرتبط قمرهم بعطارد
ولا یرتبط واحد منهما بالطالع فی موالیدهم و یکون مع ذلک
فی الوتد بالنهار زحل و باللیل المریخ والمجانین ایضا فعلی هذا
الا ان زحل باللیل فی وتد و المریخ بالنهار یوکد ان ذلک خاصة
اذا کان الوتد السرطان او السنبلة او الحوت ترجمه بسبب انکه الحوت
قمر دلیل حسرت و عطارد دلیل عقل و دانش و کیاست چنین بیکدیکر
ناظر نباشند دلیل آن بود که صاحب طالع وی بی دانش و بی کیاست
بود و چنین هیچکدام بطالع نیز ناظر نباشد این دلالت قوی تر شود و چنین
زحل در وتد بود بروز و مریخ در وتد بود بشب دلالت قوی تر بود
پس مولود صاحب صرع شود و اکر زحل بشب در وتد بود و مریخ بروز این
دلیل بمبالغت تر شود پس صاحب طالع دیوانه بود خاصه که وتد شرف
یکی از سعدین با عطارد بود و آن سرطان و حوت و سنبله است

و این موضع اقتضا مبالغه کند در حکم مذکور کلمه هفتاد و سیم
فی موالید الرجال اذا کان النیران فی بروج مذکرة فان
افعالهم تجری مجری الطبیعی و اما النساء فیفرطن فی غیر
الطبیعی و کذلک المریخ و الزهرة فان الجماع یکون علی ذلک
و تشریق هذین الکوکبین معین علی التذکیر و تغریبهما
معین علی التانیث و زحل یزید فی الخساسة و عطارد معین
علی الانهماک فی الشهوة و علی هذا فقس اضداد ذلک
ترجمه چون در موالید مردان شمس و قمر در بروج مذکر یا در ربعهای
مذکر باشند آن مرد در رجولیت تمام بود و بر عکس چون در بروج
مونث یا ارباع مونث باشند شبیه بزنان باشد و در موالید زنان
چون در بروج مذکر باشند در امور غیر طبیعی با فراط باشند و در
بروج مونث بر قاعده طبیعی باشند و مریخ و زهره چون در موالید
مردان در بروج مذکر باشند مجامعت بر وجه طبیعی کنند و اکر مشرقی
باشند بقوت تذکیر زنان را حظ تمام رسانند پس اکر در بروج
مونث باشند بود که میل بغلامان کنند و اکر با آن بهم مغربی
باشند بعضی آن بود و عکس بود که میل بان کنند که با وی مجامعت کنند

که با وی مجامعت کنند و در موالید زنان چون شمس و قمر در بروج مؤنث
باشند و در ارباع مؤنث بر قاعدهٔ طبیعت زنان باشند و اگر در بروج مذکر
و در ارباع مذکر باشند تشبه بمردان کنند و مریخ در زهره در بروج مؤنث
مجامعت بر وجه طبیعی اقتضا کند و در بروج مذکر میل بصحبتی کنند
و از مردان دوری جویند و اگر مغربی باشند در شهوت و میل بمردان
مولع باشند و اگر با آنکه در بروج مذکر باشد زحل ناظر باشد و مشرقی باشد
فضایح از و حادث شود و ممازجت عطارد و زهره باب دلیل مبالغت باشد
در آن باب و افراط در شهوت و نظر مشتری اقتضا آن کند که آنچه از مردان
و زنان صادر شود مطابق قانون ملت باشد و نظر مریخ بزهره نظر غیر محمود
خلاف این اقتضا کند **کلمهٔ هفتاد و چهارم** من ارباب مثلثات الطالع
من النیرین و من ارباب مثلثات النیر صاحب النوبة و من النیرین
بین امر المعیشة و من ارباب مثلثات سهم السعادة یبین العمر
ترجمه مدت تربیت چهار سال باشد از ابتداء وقت ولادت و چون
ارباب مثلثات طالع در اوتاد مسعود باشند و نحوس از ایشان ساقط
بود تربیت تمام شود خاصه که سعدی در طالع باشد و صاحب طالع نیکی حال
بود و ارباب مثلثات رب مثلثه اول دلیل یک سال و چهار ماه باشد که

که ثلث اول مدت تربیت بود و رب مثلثه دوم دلیل ثلث دوم باشد
و شریک ایشان دلیل ثلث باقی و بعضی گفته اند صاحب مثلثه اول دلیل
یک نیمه باشد و شریک دلیل ثلث باقی و گفته اند صاحب مثلثه اول دلیل یک نیمه
باشد و صاحب مثلثه دوم دلیل ثلثی که بعد از نیمه باشد و شریک ایشان دلیل
سدس باقی و ارباب مثلثات موضع نیر نوبت یعنی بروز شمس و بشب قمر
دلیل حال معیشت باشد پس اگر مسعود باشد و از نحوس پاک بود و در اوتاد
وجوه معیشت مولود بر وجه محمود بود خاصه که دوم مسعود باشد و صاحب
نیک حال و اگر منحوس باشند بخلاف این و قسمت مدت تربیت بر ارباب
مثلثات چنانکه گفته آمد و حال بزین هم دلیل باشد بر امور معیشت
و ارباب مثلثات سهم السعادة دلیل عمر باشند و بعضی از ارباب تنجیمات
استدلال کنند بر احوال همه عمر در مواضع دیگر معلوم شده است
که دلیل عمر از هیلاج و تسییر او باشد و دلیل عطیت یعنی مقدار عمر از
کدخدا و تسییر هیلاج **کلمهٔ هفتاد و پنجم** اذا کان المریخ مسامتاً
لراس الغول و لم ینظر الیه درجة القطع سعد و لا فی الثانی
سعد و صاحب النوبة من النیرین مقابل للمریخ او فی تربیعه
فان المولود یضرب عنقه و ان کان النیر فی وسط السماء صلب

جشنه وان تناظرت النحوس من الجوزاء والحوت قطعت یداه ورجلاه
ترجمه راس الغول کوکبیست نحس بمزاج مریخ در ثور که دلیل گردن
بشر چون با مریخ در یک جزو مجتمع بشد و سعدی ناظر نباشد که باز دارد
و سعدی در ثامن که بیت الموت است نباشد که دلیل بر دفع مرگ بشر
بر حال ناپسندیده و نیز نوبت بر مقابله یا تربیع مریخ بود این جمله
اقتضای آن کند که گردن صاحب طالع بزنند پس اگر آن نیر در عاشر
بشر نزدیک به درجه عاشر تن او را صلب کنند و اگر زحل و مریخ از جوزا
که دلیل دستهاست و حوت که دلیل پایهاست بیکدیگر ناظر باشند دستها
و پایها او ببرند و اصحاب تجربه این مرتبه امثال آنها از تجربه خود ایراد
کرده اند کلمه هفتاد و ششم اذا کان المریخ فی الطالع کان توجه
ذلک المولود اثر ترجمه مریخ دلیل قطع و جراحت بشر و طالع دلیل
سر و روی پس بودن او در طالع بر وجه محمود و سعدی ناظر نه این اقتضا
کند کلمه هفتاد و هفتم اذا جاسد المریخ صاحب الطالع فی الاسد
ولم یکن للمریخ حظ فی الطالع ولا فی الثامن سعد یحرق المولود
بالنار ترجمه اسد از بروج آتشی است دلالت بر آتش بعبارة تیر
نذوه و کوکرانه است لیکن اگر مریخ را در طالع حظ بشر شریک صاحب طالع

بشر مضرت او زیادت نکند سعد در ثامن مرگ باز دارد و پس چون این معنی
بنود اقتضای سوختن مولود به آتش کند کلمه هفتاد و هشتم اذا کان
زحل فی وسط السماء والنیر لا النوبة فی مقابلته والرابع برج
یابس مات المولود ردیا وان کان مائیا مات غرقا وان کان
علی صورة الناس مات خنقا او تحت الفادح الا ان یکون المقادیع
سعد فی الثامن فیصیبه ردا ولا یکون منه میتة ترجمه
زحل در وسط السماء و نیر نوبت در رابع بر مقابله او دلیل بد بشر اگر رابع
برج خشک بشر مولود در زیر بنای افتد و اگر برج مائی بشر غرقه شود
و اگر بر صورت مردم بشر و آن بروج هوائی بشر و سنبله و نیمه اول قوس
خنق یا در زیر چوب زدن بمیرد پس اگر در خانه هشتم سعدی بشر
این حوادث واقع شود اما سبب مرگ نباشد کلمه هفتاد و نهم تیسیر
درجة الطالع لاعراض الجسد و درجة سهم السعادة الات الیه الفواید
والثروة و درجة القمر لتصرف الجسد مع النفس و درجة الشمس
لحظوتها من السلطان و درجة وسط السماء لما یناسبه من الاعمال
بالبروج المطالع کل درجة سنة ترجمه از تسییر درجه طالع حالهائی
که تن را عارض میشود مانند صحت و مرض و غیر آن معلوم شود و از تسییر سهم

سعادت حال مال و توانگری و درویشی و سود و زیان و از تسییر قمر احوال
کرتی را بسبب نفس عارض شود چند نشاط و غم و ثبات و انقلاب و اخلاق
و دیگر احوال و از تسییر شمس حال اهل جاهی و بهره که از جهت ملوک و سلاطین
یابد یا اضداد آن و از تسییر عاشر جاهی که بنسبت با زیردستان او حاصل
شود و علما که مباشرت آن کنند و نیکی و بد آن و این تسییرات بطالع
باشد طالع را بطالع بلد و عاشر را بطالع استوا و انجم حال هر دو باشد
یا در دیگر مواضع عبرادهاد بطالع افق آن موضع چنانکه گفته آمده است
هر یک درجه را یکسال **کلمه هشتادم** لیس تؤثر الکواکب فی موضع الا بعد
بعد ولم ینته الیه الولد **ترجمه** هر کوکب نحس یا سعد که در اصل طالع اقتضای المولود
اثری کرده باشد چندان بموضعی رسد که دلیل باشد بر حصول آن اثر در وقت
رسیدن او بانجا یا بر موضع تسییر یا انتها دلیل و طبع کند که از وی تاثیری
بر مقتضای طبع او متوقع باشد اما هر چه بخلاف آن باشد که در اصل اقتضا بموضع
نکرده باشد تا بموضع مذکور نرسیده باشد او را هیچ اثر نباشد **کلمه هشتاد و یکم**
ان کان المریخ فی الحادی عشر و برد الا الذی یلیه فی الطالع فان صاحب
المولود خائن السلطانه **ترجمه** یازدهم بیت المال عاشر است
و مریخ دلیل خیانت چند در یازدهم افتد مال صاحب عاشر بدزدی و خیانت

تلف کند و چند صاحب حظ باید در طالع مولودی آن مولود خاین
و متلف آن مال باشد **کلمه هشتاد و دوم** اذا جاست الزهرة زحل
فی المولود وهما فی السابع بحظ کان المولود وسیخ المجامعة
وعلی هذا فقس سایر البیوت کذلک واجتماع کل کوکب
مع کل واحد من النحسین **ترجمه** زهره دلیل مجامعت است
و سابع بیت نکاح و چند او را در سابع حظ باشد در دلالت قوی تر باشد
پس اگر با زحل در یک جزو مقارن باشد دلیل تباهی و پلیدی مجامعت
باشد چنانکه اختیار کند غیر مواضع مجامعت را بر آن موضع و با جلد
عمیره بر مجامعت برگزیند و اگر زحل مشتری باشد میل بصبیان بیش کنند جلد عمیره را
پس اگر مریخ مجاسد زهره باشد میل بلواطه بیش کند و اگر مونث
بود بسحق و باشد که بمحارم میل کند و زنا بر نکاح ایثار کند و بر این
قیاس و اگر مشتری که دلیل سعادت است در حادی عشر صاحب
حظ بود و با زحل باشد دلالت کند بر آنکه امید حصول چیزهای دارد
که مشتمل بر عیب و نقص باشد از امور پوشیده مانند حقد و بدخواستن
بمردم و ضربت و مکر مردم را در ورطه افکندن و اگر با مریخ
باشد دلالت کند که او میل قتل و احراق و قطع طریق کند و اگر

شمس که صاحب جاه و سلطنت است در عاشر صاحب حظ بود و با زحل بود
وجاه او بطریق عذر و حیلت و مکر حاصل شود و اگر با مریخ باشد جاه او
بنهب و غصب و قتل و قهر حاصل شود و اگر عطارد که دلیل فهم و ذکا
و عقل است در طالع حظ دارد و با زحل بود دلیل بلادت و بلاهت
و سوء تدبیر بود و اگر با مریخ بود دلیل حدت و حرارت و طیش و جنون بود
و اگر قمر که دلیل سفر و حرکت در تمامت تاثیر حظ دارد و با زحل — ن ل با تاثیر
بود دلیل ثقل در حرکت و سکون به یک موضع و مکث بسیار در اسفار
و رنج رسانیدن خلق بود و اگر با مریخ بود دلیل تعجیل و قطع طریق
و کر بختی و قصد مردم کردن بود و برین قیاس بود **کلمه هشتاد و سیم**

ما بین الاوقات تؤخذ من سبعة اوجه احدها بین الدلیلین
من الدرج والثانی ما بینهما من المشاکلة والثالث مصیر — ن ل مسیر
احدهما الی موضع الآخر والرابع ما بین احدهما و بین
الموضع الذی له فیه قوة و مراعیة وطبیعة الامر المطلوب — ن ل و مراعیه
والخامس ما یخلص به عطیة الکواکب بعد الزیادة والنقصان
والسادس تغیر شکل الدلیل علی الامر بالاستقامة والتشریق
والرجوع والتغریب وما یشاکل هذا والسابع مصیر — ن ل مسیر

الکوکب الی موضع موافق له فی الطبع **ترجمه** هرگاه طالع امری از
امور اقتضای حادثه کند و خواهند که بدانند که آن حادثه در کدام
وقت واقع شود طریق معرفت آن از هفت نوع بود اول از ما
بین الدلیلین چنانکه در طوفان دال بود سرطان بود و موضع
قران در اول حمل و ما بین هر دو دولت و شصت و شش بود — درجه مطلوب صح
و چندین درجه را سالی گرفته طوفان بعد از دویست و شصت
و شش سال از وقت قران حادث شد و همچنین در کسوف
و خسوف ما بین طالع و جزوی که در وی خسوف یا کسوف بود — طالع
بگیرند بمطالع و نسبت آن تا نصف دور چندین نسبت ما بین اول — ن ل واین بعد را توی خرج اندمه
خسوف یا کسوف و ما بین وقت معظم تاثیر بود با همه زمان تاثیر
و تشیرات و انتهاآت بیشتر ازین جنس بود دوم از ما بین
الدلیلین من المشاکله گیرند چنانکه اگر صاحب طالع بتسدیس
یا تربیع کوکبی رسد موافق او بود در طبیعت یا مخالف او
حصول مقتضای آن کوکب یا ضد آن در آن وقت حادث
شود و همچنین چون صاحب با مطلوب و یا صاحب طالع متصل بود
بکوکبی که در مطلوب صاحب حاجت بود چون اتصال تمام شود

آن حاجت حاصل شود خاصه که صاحب در طالع بود و صاحب طالع در خانه
صاحب حاجت سیم رسیدن آن یکدلیل بهر عوض دیگر دلیل چنانکه
صاحب طالع در آن صورت که جای مطلوب نیز بوقت آنکه صاحب
عاشر یا بدرجه عاشر رسد آن مطلوب برآید چهارم آنکه صاحب حاجت
کدام وقت بموضعی رسد که او را در آن موضع قوتی بود یا آن موضع
بر طبیعت مطلوب بود مثلا صاحب خانه مال بدرجه شرف خود رسد
یا بسهم سعادت رسد که او هم اقتضای حصول مال کند پنجم
آنچه از عطیت کدخدای بعد از زیادت سعود ناظر و نقصان
نحوس ناظر حاصل آید و آن مدت عمر مولود بود ششم آنکه شکل
دال بر امری از آن اقتضا کند متغیر شود بسبب استقامت یا رجوع
یا تشریق یا تغریب چنانکه اگر کوکب دلیل حاجت بود و متوجه بود
بدلیل نجح آن حاجت و پیش از وصول او راجع شود بقدر زمان
رجوع و اقامت تاخیر افتد در حصول آن حاجت یا بعد از آنکه
مستقیم شود و باز آنجا رسد و همچنین در استقامت و تشریق بار حصه
و تغریب مثلا رجوع بدلیل نجح شوند و پیش از آن مستقیم
باز شود و با موضع نرسد الا بعد از مرور ایام استقامت

و اقامت و همچنین در تشریق و تغریب اگر دلیل تحت الشعاع بود و بتشریق
یا تغریب بیرون آید بمطلوب واصل شود هفتم وقت رسیدن
کوکب که مقتضی مطلوب بود بموضعی که موافق او بود در طبیعت
چنانکه دلیل سفر بخانه سفر رسد مثلا کلمه شصت و چهارم اذا تکافات
الدلایل فی الامر وضده فانظر الی طالع الاجتماع او الاستقبال
فان تکافات فلا تعجل بالقضا ترجمه هرگاه که در طالع
سوال یا در طالع سال یا طالع مولودی مثلا دیگر دلیلی بر حصول
مطلوبی و دلیلی بر فوت آن مطلوب متکافی شوند و همچنین دیگر
دلایل رجوع بطالع اجتماع یا استقبال متقدم باید کرد اگر در آن
طالع یکطرف را رجحان یافته شود بر آن حکم کنند و اگر در آن طالع
هم متکافی باشند در حکم توقف باید کرد بسبب عدم رجحان یکی
تعلل از دو طرف کلمه شصت و پنجم وقت تخلل العامل دلیل
لما بینه و بین سلطانه و وقت جلوسه لما له فی عمله ترجمه
از طالع آن وقت که پادشاه هر عاملی بکس می دهد طلب معرفت حال باید
کرد که میان او و آن پادشاه رود که بالای او بود و از طالع
آن وقت که در آن عمل خوض کنند و با آن شغل نشینند طلب معرفت

حالی باید کرد که او را در آن عمل حادث شود باکشی که در تحت حکم او باشند
کلمهٔ بیست و ششم اذا کان صاحب الطالع جلوس عامل المریخ وهو
فی الثانی او ملتبس بصاحب الثانی فانه یحیف باموال من یتقلد
علیه سیما ان کان صاحب الثانی المشتری ترجمه خانهٔ دوم طالع
جلوس عامل خانهٔ مال آن جماعت رعیت بود که آن عامل بر ایشان حکم بود حاکم بود
پس چون صاحب طالع مریخ بود و مریخ در خانهٔ دوم او بود یا با صاحب خانهٔ دوم ملتبس
عداوت ناظر بود آن عامل مال از جماعت رعیت تلف کند تلف تمام خاصه
اگر مشتری صاحب خانهٔ دوم بود و با مریخ در خانهٔ که اگر ... تلف بیش بود
چه مشتری منحوس از نحوست نحس باز نه دارد بعد از آنکه زحل با نحس دیگر
نحوست باز دارد چه نحوس مکانی و متدافع تاثیر یکدیگر شوند و سعود
منحوس نکاوحت نکند بلی دلیل نقصان مال کنند خاصه مشتری که دلیل
مال بود مطلق و صاحب خانهٔ دوم بود در این صورت کلمهٔ بیست و هفتم
اذا وقع صاحب الطالع الی صاحب الثانی بالتدبیر من مشاکلة
مودة اتفق العامل نفقات جمة وان کانت من علاقة جنسیة
واذا وقع صاحب الثانی الی صاحب الطالع التدبیر اکتسب
فان کان [illegible] وان کان من عداوة

فبسخطهم ومکائدهم ترجمه اتصال صاحب طالع جلوس عامل بصاحب خانهٔ دوم
از نظر دوستی اقتضای آن کند که عامل در آن عمل مال بسیار نفقه
کند و بسبب آن او را حساب مغیر نباشد و از نظر دشمنی اقتضای آن
کند که در این نفقات زیان برو افتد و اتصال صاحب الثانی بصاحب
طالع از نظر دوستی اقتضای آن کند که عامل کسب بسیار کند بر وجهی
که رعایا از و راضی باشند و از نظر دشمنی اقتضای آن کند که رعایا
در آن کسب ازو راضی نباشند بلکه بکراهیت و سخط ایشان مقرون بود
کلمهٔ بیست و هشتم الشمس ینبوع القوة الحیوانیة والقمر
ینبوع القوة الطبیعیة وزحل ینبوع القوة الماسکة و
المشتری ینبوع القوة النامیة وعطارد ینبوع القوة الفکریة
والذکریة والمریخ ینبوع القوة الغضبیة والزهرة ینبوع
القوة الشهوانیة ولذلک یکون عطارد والمریخ والزهرة
فی الموالید دالة علی اخلاق صاحبه وصناعته ترجمه
ترکیبات که در عالم کون و فساد بود معدنی بود و نباتی و حیوانی
و در نباتی ترکیب اول موجود بود و در حیوانی ترکیب اول و دوم
موجود بود و قوای هر یک تا سک اجزا تواند بود و از چهار قوة

یعنی ترکیب اول که منسوب بطبیعت است و ترکیب دوم که منسوب بنباتات
و ترکیب سوم که منسوب بحیوانات و تماسک اجزا که در همه شرط است
تا باقی بشر اما در نیرش و علو یابی و سر کوکب باقی بمریخ که غضب
بان منسوبست و زهره که شهوت باو منسوبست و عطارد که تمیز و ذکر
و فکر باو منسوبست باعتبار مبادی اخلاق باشند چه اصول اخلاق
این سه قوت اند که از یکی بروجه محمود شجاعت حادث شود و بر وجه مذموم اضداد
آن چون تهور و جبن و از دیگر بر وجه محمود سخاوت و عفت و بر وجه مذموم
اضداد آن چون اسراف و بخل و فسق و خمود شهوت و از سیوم بر وجه محمود
حکمت و علم بر وجه مذموم جربزه یا بلاهت حادث شود و جملگی اخلاق
فاضله و رذیله در تحت این اصول باشد و باعتبار دیگر مبادی صناعات
باشند چه صناعت مولف بشر از دو جزء ملکات و حرکات یا بر سبیل ضرب
بشر یا بر سبیل دفع و اول منسوب بعطارد باشد و دوم منسوب بزهره
و سوم منسوب بمریخ پس از صلاح حال این سه کوکب اخلاق و صناعات
پسندیده حادث شود و از فساد حال ایشان اخلاق و صناعات
ناپسندیده حادث شود **کلمه هشت و نهم** زمان انتقال البروج
فی التحویل من جمیع البروج الا ثمانیة و عشرین یوما و ساعتان

و ثمانیة عشر دقیقة من الساعة بالتقریب من جهة
الطالع فی الارض اربعة و عشرون یوما و ثلث یوم بالتقریب
فاما الشهور الشمسیة فمن انتقال الشمس من الدرجة
التی کانت فیها عند المولود الی مثلها من سائر البروج
شرح انتهاء شهور که در سالی سیزده برج را نشد حصه یک برج
از سال بیست و هشت روز و دو ساعت و هجده دقیقه باشد از
یک ساعت به تقریب و آن از قسمت مدت یک سال شمسی بود بر سیزده
و چون از طالع تحویل سنه تا طالع تحویل دیگر سال بر اندازه آن
دوازده برج با فضل دوره و فضل دوره سیزده یکم را صدل
معتدا و دیگر است و بطلمیوس سه برج گرفته است پس چون مدت
یک سال شمسی را بسیزده برج قسمت کنند حصه هر برجی بیست چهار
روز و ثلث بود به تقریب لکن العقه ... از طالع باید گرفته
و بازاء آن از درج سوا الکب هر موضع معلوم می باید کرد
و اما شهور شمسی از ابتداء وقت ولادت تا رسیدن آفتاب
بهمان درجه و دقیقه از برج دیگر یکماه شمسی بود و اینها هم
مختلف باشند بعضی سی و یک روز و کسری و بعضی بیست و نه روز

وکسر رفته و بعضی میان هر دو جانبکه از اعمال نجومی معلوم کردد
کلمه نودم اذا اردنا تحويل سهم السعادة في سائر سني التحويل کلمه ۹۰
اخذناه من موضع الشمس الى مكان القمر في المولود والقيناه
من درجة الطالع شرح بنزدیک بطلمیوس و دیکر متقدمان سهم السعادة شرح
بروز و لیل از تقویم آفتاب تا تقویم ماه کیرند و از طالع بیفکنند
واما متاخران بشب از موضع ماه تا موضع آفتاب کیرند و از طالع
بیفکنند و اکر بروز از موضع ماه تا موضع آفتاب کیرند و بشب از
موضع آفتاب تا موضع ماه و آنرا سهم الغیب خوانند بعد از آنکه
موضع سهم السعادة معلوم شود آنرا در تحویل السعود و تحکیک تسییر کنند
و بیشتر ازین در تسییر سهام ذکر رفته است کلمه نود یکم الطالب حال الجد کلمه ۹۱
من السابع وصاحب العم من السادس وحال الخال من
الثاني عشر وعلى هذا فقس شرح جد پدر پدر و جز رابع شرح
دلیل پدر است رابع رابع دلیل جد پدر و ثالث او که سابع است دلیل
عم که برادر پدر است الا جده دری دلیل ام طالع باشد که رابع عاشر است
و خال که برادر ما دلیل ثانی عشر است که ثالث عاشر است و بر قیاس دیکرها
کلمه [illegible] کلمه ۹۲

الطالع وان كان غير ناظر اليه فان جنسه من جوهر
موضع الدليل وصاحب الساعة دليل على لونه ومكانه
القمر يدل على حداثته وقدمه وهو زمانه فان
كان فوق الارض وكان قبل الاستقبال كان حديثا
وان كان تحتها وكان بعد الاستقبال كان قديما
ومن صاحب سهم السعادة تستدل على طوله وقصره ومن
صاحب درجة الطالع وصاحب درجة وسط
السماء ايهما كان في وتد وصاحب القمر على طبيعة
وهو اعلم شرح این کلمه در استخراج خبی گفته است و خبی موجودی
بود که پوشیده دارند و از وی سوال کنند تا از حکم نجوم
بکویند که چه چیز است و دلیل درین موضع کوکبی را نهند که در
طالع و موضع نیرین حظ بیشتر دارد و متصل نباشد بیکی
پس اگر متصل بود بکوکبی و آن کوکب بکوکبی دیگر آن کوکب را
که انتهای اتصال با وی بود دلیل بود و چیز دلیل ناظر بطالع
بود جنس خبی از جوهر طالع بود نباتی اگر بسنبله بیش و حیوانی
اگر صورت حیوان بود و همچنین ارضی و ناری و هوائی
[illegible] و رطوبت و [illegible]

اگر دلیل بطالع ناظر بود دلیل حسن او موضع دلیل بشر و صاحب
دلیل لون او بود زحل سیاه و مریخ سرخ و شمس زرد و قمر سپید
و بر قیاس و مکان قمر دلیل زه لش بود اگر فوق الارض بود
نو بشر و اگر تحت الارض بشر کهنه و گفته اند قبل الاستقبال نو بشر
و بعد الاستقبال کهنه و گفته اند دلیل اگر شرقی بود نو بود
و اگر مغربی کهنه بود و از صاحب سهم السعادة درازی و کوتاهی
او بشناسند و از صاحب حد درجه طالع و صاحب حد درجه ولادت
هم کمال درو بشر و صاحب حد درجه قمر درجه طبیعت او بشناسند و با یه
کاین چیزها بجد و بطلمیوس گرفته اند و این دلایل بعض بروج و کواکب
برین چیزها در مدخل رسیده گوهر بشر و دلیل گوهر بشر که در طالع
و موضع بیت و موضع سهم السعادة خط بیشتر دارد
و اگر یک کوکب نباشد کوکبی که از اول گچی سیر بشر کلمه دویم
اخوف لا دلالة علی العلیل دخول دلیل ... تحت
الشعاع و یکون سهم السعادة منحوسا شرح چیزا زه ل
... دلیل او ... در کلام گذشته گفته شد ...

انقضت طالع یا قمر بود که بهر دو یا بتا قوی تر بود تحت الشعاع بود
و سهم السعادة منحوس تمام ترین دلیل بشر بر خطر بیمار و دیگر بغایت
منحوس بود کلمه سیم زحل للعلیل المشرق والمریخ للعلیل
المغرب اقل ضررا و علی هذا یکون زیادة سعادة
المشتری والزهرة فی الجنوب والشمال شرح اگر دلیل
بیماری زحل و مشتری بود و یا مریخ و مغربی بود ضرر از گوشت
کمتر بشر و اگر مشتری و شمالی بشر و یا زهره و جنوبی باشد شهوت
او بیشتر بشر از اوقات دیگر کلمه دویم لا تعدم علی مشاهدة
الاحوال الصور قبل ان تعرف مشاهدة الاوضاع
فان المریاة ینتقل فی کل اجتماع فاذا صححت البشر
فی الرئیس اعطیت الرئیس والمرؤس ما یجب لهما
و سلمت من الخطا شرح یعنی در معرفت احوال روس و مرؤس
بر معرفت محقق طالع و دلایل تنها حکم مکن بیش از آنکه
محقق اوضاع کواکب معلوم گردد موجب اختلاف
قرانات و اجتماعات کواکب و ثبات مستقل شود و از تعفن

www.icar.ir

مردم سعف و حقیر دلالت کواکب در اوضاع ایشان در باب
رباب شناخته باشد و حال اجتماع بر ضعف و اخلاق ایشان در نکبت
و تواضع و عدل او جور و تسخیر و انقیاد و غیر آن شناخته باشد
بعد از آن حکم تواند کرد بر حال رئیس و حال مردم بحسب اقتضاء
دلایل و قوابل و از خلل سلامت باید **کلمه نود و ششم** اقوی الادلة کلمه ۹۶
فی المسئلة یدل علی ما فی ضمیر السائل **شرح** دلیل بهترین شرح
که در پیش گفته آمد بغیر کوکبی که حظ او در طالع و موضع تیر توبت
و سهم الشفاء بیشتر بود و حیز او لاوبیا ر بود و در قوی تر به
نظر باید کرد و اگر در بیت المال سلطان بود دلیل سوال از
پادشاه خواهد کرد و اگر در بیت المال بود از مال پرسد
طریق بشارت که در ضمیر سائل بود **کلمه نود و هفتم** صاحب الاجتماع کلمه ۹۷
والاستقبال اذا وقع فی اوتاد الحاجة تمت وکذلک کلمه
ما یحتاج الی الثبات واذا استتر احد وهو فی وسط السماء
ظهر علیه فی زمانه **شرح** این کلمه در نسخه احمد بن یوسف و ابو العباس سیم شرح
اصفهانی شرح کرده [illegible] نسخه است بغیر از داد کلمه

دیگر به صاحب اجتماع و استقبال کوکبی میخواهد که حظ او در طالع
و در جزو اجتماع و استقبال مقدم بر سوال بیشتر بود و حال
سوال از مطلوب خواهد بود یا نه و صاحب اجتماع یا استقبال
مقدم بر سوال در وتدی از طالع سوال افتد یا در خانه
مطلوب المطلوب حاصل شود و همچنین چیز کاری کننده
که خواهند ثابت بود مانند بنائی که بنهند آن کوکب را
در طالع ابتدای آن کار یا در وتدی دیگر نهند و چیز
گم شده پنهان شود از کس و آن کوکب در وسط السماء باشد ظهور کند
بروزی اتفاق افتد پس اگر مسعود بود در بروج صالح
کلمه باشد و اگر منحوس بود بروج فاسد **کلمه نود و هشتم** یکاد ان یکون
ما یطلع مع کل درجة یکون مشاکلا لما وقع
علیه اختیار المولود وکذلک ما یطلع مع کل وجه
شرح مشاکلا للصناعة **شرح** در کتب که منسوب به تنکلوشا
بابلی آورده اند که با هر درجه چه طلوع کند و از هند
همچنین روایت کرده اند و در مدخل ذکر کرده اند
که با هر درجه طلوع کند [illegible]

بحکم اختیار مولود بطالع خویش شبیه باشد بآن چیزها که با درجه طالع
او طلوع کند وصناعت وی شبیه باشد بچیزها که بوجهی که طالع او در آن وجه
باشد طلوع کند **کلمه نود ونهم** المواضع التي يقع فيها اثر الكسوف م۹۹
والمقامات ومبدأ الرجوع والاستقامة هي الاوتاد
والقريبة من مواضع الكسوف في المواليد والتحاويل
للاشخاص والملوك التي يدل عليها ويثبت فيها
وطبيعتها ما يؤثر فيه على حسب موضع الكسوف وعلى
صور الكواكب الثابتة وطبعه ما في برج الكسوف
من الكواكب المتحيرة ومقدارها يلحق على مقدار اثر الكسوف
في النيرين وهو مقدار ما ينكسف منهما وعلى هذا
يتكلم فيما يتبين من خير او شر **شرح** درين کلمه احکام بیان کرده است شرح
که در لفظ مختصر ایراد کرده است وموضعهای که آثار کسوف
وخسوف وآثار مقامات کواکب متحیره ومبدأ رجوع واستقامت
ایشان در آن مواضع واقع شود وتداهی بود که منسوب باشد
بمواضع کواکب ونزدیک بود بآن مواضع وآن طالع وشهر
بود در کسوف که ... بود وعاشر وسابع در آنکه

از جهت مغرب بود وبروج آن اوتاد از طالع وحوالیه
وتحاویل اشخاص آن نیز اعتبار باید کرد واگر
منسوب باشد بآن اوتاد مانند ابدان ونفوس که منسوب
بطالع بود وسلطان وعمل وازواج وشرکا که منسوب
بدیگر اوتاد بود وهمچنین شهرها که منسوب باشد ببروج
آن اوتاد وبرج کسوف وآن طبعهای که از اصناف
موجودات مدلول برج کسوف باشد وصورتهای کواکب
ثابته وطباع کواکب متحیره که واقع در آن برج باشد یا در وقت
کسوف طلوع کنند ومقدار اثر بقدر مقدار منکسف
باشد از نیر وزمان اثر بقدر زمان او فوق الارض
چنانکه در کتب احکام مذکور است وهمچنین در آنکه مقا
مات ورجوع واستقامت سعود ونحوس باشد بعینه
باوتاد مذکور سخن میباید گفت از خیر وشر واین
کلمه مجمل است وتفصیل این در اربع مقالات بطلمیوس مذکور است
کلمه ... علامات الاحداث والاستقبال

في الاوباء والادباع اذا قووا وعز وغلا ما يدلون عليه
واذا ضعفوا اهان ورخص وكذلك ان اسرع
سيرهم او بطؤا شرح چنین مستولی براوتاد طالع اجتماع
واستقبال بود وتربیع آفتاب در حال بشر آن چیز که مدلول
مستولی بشر عزیز وگران بود وچیز ضعیف بشر خوار
وارزان وچیز سریع السیر شود وابطاء بند وچیز بطئ السیر
کند گردد کلمه حکیم النیازک وذوات الذوائب
من ثوابت النجوم وليست منها شرح ثوابت نجوم اشاره عطارد
وبیان ذکر ستاره کان ذو الذوابه وحربها واشال آن
از جمله ثوابت النجوم نیست ودر بعضی نسخها این کلمه واقع بوده
بیک کلمه شمرده اند کلمه صد و دو النیازک يدل على جفاف
الانجم فاذا كانت في جهة واحدة دلت على رياح
تعرض في تلك الجهة وان كانت شايعة في الجهات
كلها دلت على نقصان المياه واضطراب الهواء وعلى
جيوش تقصد الاقاليم ويطلب ملوكها نخالفها الاعقاب

لما عليه الاجتماع فيه فاما ذات الذوائب فهي التي
يكون بينها وبين الشمس احد عشر برجا فاذا ظهر
فيها ذو همه وكان ظهوره في وتد من اوتاد الدولة
فيموت ملك فيها او عظيم فيها واذا كان فيما
يلي وتد من اوتاد الدولة اضطلعت ذخايرهم
واستبدل بوزيره وان كانت ساقطة عن الاوتاد
اثار الشحناء والامراض وكانت اكثر الميتة فجاءة
ويحق الناس خللا في الراي بذلك الاقليم
وان كان ذو الذوابة فانه يخرج على الملك
خارجي وان كان ذو الذوابة يسير سيرا ابدا
يكون من المغرب الى المشرق فان الخارجي ياتي
من البعيد الى الاقليم فان لم يكن سائرا فان
الخارجي من وسط الاقليم شرح در کتب اشاره عطارد
گفته اند دخنه که از زمین مرتفع شود چون از طبقه زمهریر
بگذرد داکر در هوای کره نار مشتعل گردد از اشتعال آن

شهب تولد کنند و اگر بتاثیر رسد الخ نیازک و ذوات الذوائب
شود و سبب مر آن بجانب شمال بیشتر حیز ظهور رسد بسبب تاثیر حرارت
آفتاب در اجزا و یابسه است از زمین و دلیل خشکی هوا و جنگ کردن
بکارها بیشتر و حیز در یکجهت بیشتر بود در آنجهت باد تولد کنند چه باد
دخانی بیشتر که مرتفع شود در طبقه زمهریری سرد شود و باز آید
و حیز در همه جهت بیشتر دلیل نقصان آبها و اضطراب هوا
از همه جوانب و نیز دلیل بیشتر بر آنکه لشکرها مخالف قصد
اقالیم کنند و طلوع کردن زحمت دهند و آن از سبب تغیر مزاج
ایشان بود و استیلای قوت غضبی بر مزاجها که موجب
تعصب و طلب حرب بیشتر و آن لشکرها مخالف اعتقاد جمهور آن
اقلیم باشند بسبب انحراف مزاجهای ایشان بیشتر از اعتدال و ذو
الذوائبه گفته است در یازدهم برج آفتاب بیشتر بعض در وقت
صبح در مشرق طلوع کند و این واجب نیست چه در هر دو جهت
مشاهده افتاده است لیکن حیز الخ بیشتر در یازدهم ذو عجمه بدید
آید و آن بر شکل سر بیشتر موی و شعاعهای باریک از او

[stamp]

مانند مویهای سر بیرون آمده و ظهور رسیدن اگر در وقت
طالع دولتی بیشتر پادشاه. آن دولت یا بزرگی بمناسبت پادشاه
بیشتر باشند و اگر در بیت الموت بود ذخایر اموال او بکل
مستاصل شود و وزیر بدل کنند و اگر ساقط بیشتر از او تا د
دیهها و بیماریها بعض اعراض نفخی و چشمها حادث شود
و بیشتر مرگها مفاجات بیشتر و رایهای مردم درین اقلیم مختلف
شود و اگر ذوالذوائبه سیر کنند و گفته است که سیر او همیشه
از مغرب بمشرق بیشتر و ما بخلاف این مشاهده کرده ایم
بلی صواب آنست که اگر مشرقی بیشتر سیر بجانب مغرب کنند
و اگر مغربی بیشتر سیر بجانب مشرق و ما دیدیم که در مغرب
بدید آمد و سیر کرد در طول بجانب مشرق و در عرض
از جنوب بشمال تا آنگاه که ابدی الظهور شد لیکن گفته است
اگر سیر کند خارج که قصد اقلیم کنند از موضع دور آید
و اگر سیر نکنند هم از آن اقلیم برخیزد اینست تمام کلیات
ثمره و تغیرات در آخر کتاب این عبارت آورد